

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI;
DN. DAN. LVDOLPHI
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENDO RELICTIS.

IOANNIS

IOVIANI PONTA-

NI LIBER DE METEORIS.

Cum interpretatione Viti Amerbachij.

Ad Petrusa Fena

Cum gratia & priuilegio Imper.

M. D. XXXX.

IOANNIS
PONTANO
DE

AD LECTOREM.

Nil opus est agili moueas ut in aëre pennas
Visurus magni facta stupenda Dei.
Huc oculos, mentemq; seras, tibi cuncta patebunt,
Sed pro mortali conditione tamen.

DE PONTANO.

Ἐὺ μάλα βρογίλιον πρῶτ' εἰμάσατ' ἀειδὲς,
ποντᾶν βίβλοισ, οἷσι γράφου ἔπι.
ἔμτορε καλλιῶς μιμήσατο πρῶτ' ἄριστον
πάντων οὐδέ τι τὸν λιγέρον αὐτὸν λέγω.
Αὐτὸν νῦν τίλει τι μέγα λιλή, εἴνεκε τοῦδε,
καὶ πάλιν ἄξιόν γ' ἡμᾶτα πάντα μῦθε.

VITVS AMER

BACHIVS VL RICO

Buchnero S. D.

Inas aut. ternas
litteras ad me de-
disti interea, dū
procul à nobis in
Gallia peregrina-
ris, & inspicias ua-
rias regiones, ur-
bes, homines,
mores hominum & studia, non animi
quidem solum causa, quod vulgus so-
let facere, sed ut ingenium excolas, & ex-
ornes pulcherrimo litterarum studio, &
moribus liberali doctrina dignis, haud
dubie sapienti consilio patris tui, & pa-
trui prudentissimorum uirorum: Eæ li-
teræ omnes fuerunt mihi gratissimæ &
iucundissimæ, ut debuerunt, multis no-
minibus, præcipuè uerò, quia beneuo-
lentiam tuam, studium & pietatem er-
ga me, amoremq; erga magnas in hac
ætate uirtutes non uulgarem, constan-
ter & expresse declarabant, ac testaban-

A . . . cur,

tur non tantum pudore, & familiaritas
 tis uerecūdia, patrisq; reuerentia quadā
 te præsentem nos obseruasse, uerū certa
 uoluntatis, & animi persuasione, hunc
 nostri amorem concepisse. Quorū po-
 sterius tantum ualet apud me, quantū
 sane debet ualere apud hominem suo-
 rum amicorum amantissimum, prius
 ad mutuam beneuolentiam, & studiū
 addit etiā admirationem in tanta, quæ
 nunc est, adolescentiæ ferocia, & arro-
 gantia. Cum essemus unā, tuq; me ute-
 reris familiariter, uidebam non cōtem-
 nendarum uirtutum non obscurum in
 te simulachrū. Nunc remotus quidem
 corpore, sed animo præsens, clariorem
 subinde reddis, & ex polis illam hones-
 stæ mentis imaginem, uiderisq; tecum
 statuisse, nō uelle te desistere, donec id,
 quod incepisti perfeceris. Qua in re facis
 ut te, & tuam honestissimam familiam
 decet, ne dicam hoc tuum exemplum
 latius dimanare, ac multorum aliorum
 utilitatem, & salutem attingere. Sapi-
 entissime dictū est à Socrate, καλαί τῶν
 καλῶν καὶ αἰεὶ ἐκόμεναι. Id ego & sapere an-
 tea

DEDICATORIA.

teā sum expertus, & nunc in te feliciter
 & cum magna uoluptate experior. Ea
 nāq; facis, ea conaris, ut nō possit carere
 tuus animus illa specie, atq; pulchritudī
 ne, quam latini uirtutem, & honestatē,
 græci ἀρετὴν, ἡ καλοκαγαθίαν appel-
 lant. Quanquā quid oblecto habemus
 aliud in talib. rebus, quā simulachra,
 & effigies in his humanæ lucis tenebris
 & in hac nostræ scientiæ ignorātia: Re-
 deo ad tuas literas, modestiæ tuæ, &
 studiij erga me testimonium, & fateor,
 quōd hætenus nihil tibi responderim:
 hoc tamen non ideo factum est, quod
 aut mihi non grata fuerint illæ, aut ego
 te complecti absentem desierim, sed
 quia non offerebantur mihi tabellarij,
 & neq; tu petebas responsum, neq; ego
 suspicabar tibi non ita notam esse meā
 uoluntatem, ut non facile posses hac in
 parte sinistri aliquid de me cogitare,
 præsertim qui scires meas occupationes.
 Deniq; nunquam dimisi propositū per
 occasionem tibi respondendi, quæ nūc
 per commode se mihi obtulit, cum uel-
 lem, quæ annotaui ad Pontani poemā

A 3 de Me

6 EPISTOLA

de Meteoris emittere in publicum, & ueniret mihi in mentem, quod sæpe fit, tuæ erga me obseruatiæ, tuiq; patris optimi uiri humanitatis, & officiorû. Existimaui enim ita pulchre, & accumulante officium hoc scribendi reponi posse, teq; dignum esse propter uirtutes tuas, & studium, quo me complecteris, cum quo hunc meorum laborum fructum, & hoc opus nostrorum studiorû communicarem, nihil dubitans & tibi gratû hoc officium fore, & patri tuo, quem honestissime de me sentire, & loqui scio, uosq; coniunctis uiribus cû patruo tuo Volfgango Buchnero uiro & iusticiæ laude, & dignitate præstanti me, factumq; hoc meû, & opus contra maleuolos, & inuidos ita, ut æquum est, defensuros esse. Quid enim est doctrina, & literis tum suauius, & iucundius, tum salubrius etiam, & hominis præstantiæ conuenientius: Iam si reges, & principes magnifiunt, & obseruantur non propterea, quòd ex illustribus familiaribus orti sunt, & maiorû titulos, & imagines habent, & ostentant, aut propter
poten

DEDICATORIA. 7

potentiã, & opes, sed, quia deus in hoc loco reipub. & dignitatis eos collocavit ac voluit eos coli. Si honorari sacerdotes debent ideo, quia res diuinas tractant cur nõ & ij, qui literarũ studio, & tractationi sunt dediti, afficeretur aliquo honore, ac defenderentur, cũ & literæ sine res sacrosanctæ, & literati aliorum auxilio, & defensione opus habeant: Non ignoro plerosq; non solum tenuiter, & parũ honeste sentire de nostris artibus, sed etiam irridere, atq; pro fabulis, & nugis eas habere, quorũ erat officium uel imprimis religiose iudicare de eis, & eas colere ac tueri summo studio, & cura: Sed ij scire debent doctrinæ contemptum uelut primum gradũ ad Tyrannidem esse, & *χρησδίνασ*, ut Hesiodus loquitur, & illos non magis uere esse principes, aut nobiles, quã sunt Episcopi nunc pleriq; qui non docent in Ecclesijs, imò docentes opprimunt, & nihil minus, quam suum officium, faciunt, nec frustra dictum esse à Poeta, Nobilitas sola est, atq; unica Virtus, & ab Aristotele magno uiro, & Alexandri

EPISTOLA

magni præceptore, τὸ μὲν γὰρ δυνάμει
 νοῦ τῆ διανόια προσεῖν, ἄρχον φύσει, καὶ
 δευτέρου φύσει, τὸ δὲ δυνάμει τῷ σώ
 ματι ταῦτα ποιεῖν ἄρχόμενον, καὶ φύσει
 δευτέρου: Præterea christianos magistra-
 tus omnium minime hanc barbariem
 decere. Quanquã non uideo, quomo-
 do possit esse christianus, qui literas
 contemnit, & irridet. Quid autem dico
 de principibus, & reliquis inferioris no-
 bilitatis hominibus, si tamen principes,
 & alij magni uiri sunt harum discipli-
 narum contemptores, & non potius
 adultores, & sumi quidam uenditores
 pestilentissimum genus hominum, aut
 optimas naturas illorum deprauant,
 aut ipsi principum prætextu bellũ ge-
 runt cum hoc uirtutum conciliatore, &
 conseruatore exercitu liberali doctrina,
 quid, inquam, dico de principibus,
 cum sæpe à suis non sint tutæ bonæ li-
 teræ, atq; non minus laborent intesti-
 nis odijs, & seditionibus, quàm respu-
 blicæ? Tanta est humanorum animorũ
 libido, & peruersitas. Miserabilis pro-
 fecto res, & ab omnib. bonis uiris des-
 ploran

DEDICATORIA. 9

ploranda. Sed quid adeo est mirum,
 quando pauci admodum sunt probi,
 paucos honestas res diligere & amare?
 Hæc non ideo scripsi Vltice, ut te à cul-
 tura laudabilium artiũ auocarem, quid
 enim est procliuius, quam id sequi, &
 facere, quod faciunt plurimi? Sed ut par-
 tim animi mei dolorem in hac miseria
 testarer, partim, ut in honestissimo tuo
 te proposito confirmarem, atq; in hoc
 laudatissimo cursu ad uirtutem retine-
 rem hoc meo iudicio, & testimonio,
 quod si, ut hætenus fecisti, ac in omni-
 bus epistolis ad me significasti, nõ par-
 ui facis, nihil dubito quin tibi subditu-
 rus sim ad uirtutem, & recta studia ma-
 gnum calcar. Quid autem uocem recta
 studia, non ignoras, cum id sæpe ex me
 audiueris, & omnes hoc sani sentiant,
 aut solam elegantio rem literaturam tu-
 tissimam, & optimam uiam tractanda-
 rum humanarum disciplinarum esse,
 aut cum hac alias coniunctas. Id quod
 ueterum etiam Theologorum, medi-
 corum, & iurisperitorũ exempla de-
 monstrat. Caue enim negligas purita-
 tem

tem sermonis latini & grammaticæ studium, quæ sui contemptores grauissimè solet ulcisci, & ne putes ullo tempore à quoquam istam curam deponendam esse. Volo etiam Philosophiæ tribuas aliquid temporis, non morali solum, quæ fundamentum est iuris ciuilibis & sustentatrix, sed huic quoque parti, quæ τὰ μετεωρολογικὰ tractat. Plurimum enim uidetur mihi continere liberalis doctrinæ, & quanquam uersatur in probabilitate quadam tantum ferè, non tamen parum conducit ad exercendum ingenium, & magnam uim ad differendum & ornate atque copiose dicendum suppeditat, ut non addam quanta sit ea utilitas, quæ accendit nos magna quadam admiratione diuinorum operum & miraculorum. Quid enim sunt omnia talia, quam Dei miracula? Quam ob causam etiam hoc opus tibi dico & mitto libentius. Quo rogarem te, ut bene utereris, præciperem etiam propemodum pro meo iure, nisi mihi esset perspectum nunctuum ingenium. Est usus Pontanus in descriptione harum rerum tanta luce, tanta perspicua

DEDICATORIA. 11

perspicuitate, addo etiã ornatu, & ma-
iestate quadã, ut qui studiose omniũq;
ante ipsum foelicissimè Virgilium in
hoc genere carminis imitatus sit, ut ma-
teriæ tenuitatem etiam superasse uidea-
tur, & plurimi soluta oratione lögè mi-
nus in hac explicatione præstiterunt, q̃
ipse uersu, quod profectò magna laus
est, nec defuit huic tãto ingenio, & tam
foelici naturæ probitas quædam in mo-
ribus & amor ac studiũ in religionem
Christianam, quas ego dotes omnibus
alijs longè semper antepono. Qua par-
te etiam tibi eum imitandum dicerem,
nisi domesticum exemplum haberes o-
mnibus numeris absolutũ. Quid enim
patre tuo probius, quid sanctius, quid
pietatis, & rerũ sacrarum studiosius? An
non est hoc testatus Mauricius Buchne-
rus eo q̃ maximos honores & infinita
cõmoda & suauitates infra tranquillita-
tẽ & libertatẽ conscientie, infraq; Christi
gloriã sibi constituendã esse iudicauit,
itaq; cõstituit omnino ut iudicauit: quid
enim potuisset maius facere propter re-
gnũ Dei, q̃ si animã & uitã profudissete
Ac nihil

Ac nihil dubito, quin hoc etiam fuisset
facturus, si, ut non fuit extra uitæ pericu-
lum, ita hoc modo Christus uoluisset
eum finire uitam, & in beatorum ciui-
tatem commigrare. Hunc tibi Deus ipse
proposuit spectandum, & imitandum,
turpeq; est, ut Isocrates honestissime scri-
bit, liberos non imitari honestos paren-
tes, cum pictores imagines faciant pul-
chrorum animalium. Postremo, quod
ad meâ enarrationem pertinet, ea sunt
usus libertate, diligentia, & ratione, qua
uti me honestum esse mihi censui, &
adolescentibus utile. Summam cuiusq;
primum capitis exposui, & dispositio-
nem ostendi pro mea tenuitate, postea,
sicubi uisum est, ex alijs, aut etiam ex me
aliquid adieci pro eo, ac solet fieri, & ex-
plicandi ratio postulare uidetur. Quod
autem non ubiq; approbaui communē
sententiam, & pro oraculis accepi, quæ
sunt ab Aristotele oblata, facile mihi,
credo, ueniam dabūt moderati, & æqui
lectores, præsertim cum res tota sit tam
uaria, & Aristoteles etiam fere ab omnia-
bus dissenserit. Quanquam in omnibus
partii

DEDICATORIA. 73

partibus eius sententiã fideliter expo-
sui, non tantum ideo, quia putem non
temere à tanto autore esse credendũ,
sed etiam, quod hunc maxime Ponta-
nus sit secutus, & uelut in unum fascicu-
lum colligauerit ea, quæ in eo sparsius,
& fusius disputata sunt. Itaq; hunc librũ
sic accipe, ut existimes, tuis me studijs
consulere uoluisse, ergaq; te animo esse
promptissimo, & fore multo prompti-
ore, ubi intellexero tuam in discendo
cupiditatem, & ipsum discendi cursum
à me adiutum fuisse, teq; in me diligẽdo
id studium, eam diligentiam adhibere,
ut nunquam abiecturus, aut diminu-
tus beneuolentiam erga me tuam, &
studiũ esse uideare. Ego te, & tuã fami-
liam ita complector, ut magis cõplecti
non possim, idq; hoc officio meo

testificatum esse uolui apud

quàm plurimos. Vale

Vitebergæ. VIII.

Cal. Iulij.

M. D. XXXIX.

INDEX CA

P I T V M.

Prior numerus paginam in Poemate, alter initium capituli in expositionibus indicat.

Praefatio	pag. 17. & 88.
Omnia constare quatuor elementis, ipsaq; elementa inuicem conuerti	19 & 88
Solē & lunā maximè imperare elementis	19 & 88
De maris falsedine	22 & 97
De Solis effectibus in terra	24 & 99
Duas à Sole educi in aerem exhalationes, humidam uidelicet & siccam	25 & 100
De Pluuia	25 & 101
De Niue	26 & 103
De Pruina & Rore & Manna	26 & 104
De Grandine	29 & 109
Obseruandas esse regiones terræ & situm Planetarum	31 & 111
Guttas maiores aestate fieri	31 & 113
Aerē receptaculū esse exhalationū om.	33 & 114
Quæ in aere generentur aspiratione ignea iisdem	
Ignē antè, quàm sonus audiatur uideri	34 & 120
Fulminis diuersam uim esse	37 & 122
De stellis cadentib. & ignitis trabibus	39 & 126
Treis esse aeris regiones	40 & 120
	De lana

I N D E X.

13

De Lampadibus & alijs ignitis figuris	41	131
De coloribus nubium	43	132
Vnde fulminum uarietas ac uis	44	135
De Ventis	45	137
Ventos quosdam prouinciales esse	48	145
Cur uenti obliqui ferantur	49	146
De Turbine	52	149
De Procella	53	152
Circa uentorum obseruationem anni quoq; tempo- ra obseruanda esse	53	152
De Auris	54	154
De uento, qui oritur prope Aternū flu.	55	158
De uento peculiari Illyrico.	55	159
De terræ motu	56	160
De Mephite an sancti in Hirpinis	62	172
De Iride	63	174
Cur Iris sit arcuata	66	183
De Cometis	68	200
De uia lactea	71	211
De Fontibus & Fluminibus	73	216
Magna flumina è montibus defluere	74	218
Terram esse cauernosam	75	220
De fonte Cornu	76	221
Fabulose de Fontibus	76	222
Aguas naturaliter esse sine colore & sa- pore	78	233
		De fon

De fontibus calidis	ead. & 224
De amaris fontibus	ead. & 226
De riuo Venafrano	79 & 227
De fonte Ammonis	80 & 228
De fluuio Trigella in Lucania	80 & 230
Vetustate temporum mutari fontes ac ma-	
ria	82 & 231
Situm terræ mutari, & terras ipsas renouari	
	83 & 234

F I N I S.

IOANNIS

IOVIANI PONTANI, AD
Lucium Franciscum, filium Meteororum
liber.

Inc ego quæ nubes causæ, quis spiri I.
tus auras

Sollicitet, quæ uis agitet liquida æ
quora ponti

Expeditam, & salsæ doceam sapor unde lacuna.
Quid densas cogat nebulas, densumq; relaxet
Aëra, cum leto descendit plurimus imbri,
Aut abit in rorem, aut crepitanti grandine tectis
Dissilit, aut uasto cœlum quatit omne fragore.
Vnde & præcipientes liquidum per inane ferantur
Siue faces, rutiliue angues, aut ignea lampas,
Quiq; micantue caduntue corusci è nubibus ignes,
Aut cœlo quæ impulsæ ruunt Vulcania tela.
Seu qui per dirum miseris mortalibus omen
Spargit sanguineos flammato uertice crines.
Ille quidem morbosq; ferens, inopinaq; bella.
Vnde etiam tanto spirant cum murmure uenti
Aërea per uacuum, & pelago dominantur aperto,
Nunc altis in speluncis tellure sub ima
Inclusi, superas quatiant cum moenibus urbes.

B

Atq;

Atq; hinc digrediens fonteis, quæq; anno citato
 Flumina diuersis erumpunt partibus orbis,
 Vndarumq; uagos latebroso è pumice ductus,
 Et quæ sint liquidis memorabor exordia lymphis.

Tu modo, quæ digressa polo Sebethida ad undã
 Diuertens, tacitas inter facunda sorores
 Vrania, repetisq; iter, & tua sidera narras,
 Pande etiam immensas cœli uariabilis oras,
 Aëris & motus aperi Dea. Sic tibi ripæ
 Clitunni teneras gignant per littora myrtus,
 Et tua perpetuæ crescant ad flumina lauri.
 Incipe. purpureos florum iam spargit honores
 En tibi Sebethos, Veniunt ad carmina cultæ
 Naiades, Dum fontis opes, dum flumina cantas.
 (Gratū opus) inscripto texunt tibiserta hyacintho.
 En properant udis fusæ per colla capillis,
 Quæq; tibi niuëis pingunt redimicula baccis
 Nereides. Tibi magna Iouis sua regna reclusit
 Et soror, & coniux, secretaq; certa profundi,
 Tu uero regina Deum, cui mille ministræ
 Aëra per uacuum famulantur, cui pater æther
 Iungitur, & socijs implet conceptibus orbem,
 Ne desis, cœptisq; ueni pede diua secundo.
 Nate uides, age nate oculis, age suspice numen,
 Et uenerare, uides uultu quæ tristis honesto,
 Et lento incedit gressu, nec lumina torquet

Fixa

Fixa tuens, nec multa loqui, nec garrula curat,
 Hæc ratio est proles magni Iouis. huic pater uni
 Nosse dedit causas rerum, atq; aperire latenteis.
 Hac duce nubiferas mundi penetrabimus arces.
 Te colimus Dea, thuricremam tibi ponimus aram,
 Sparge rosam, da thura puer, lingnisq; fauete.
 Vos quoq; felices tumuli, manesq; parentis,
 Quo duce Romanæ, statuunt sua signa camœnæ
 Tarpeia pro rupe, canit tuba & ænea Martem,
 Vos manes mihi felices & adeste uocanti.
 Sic uobis uer perpetuum, uiolæq; rosæq;
 Sic spirent & amoma, fluant Sebethides undæ.

OMNIA CONSTARE

quatuor elementis, ipsaq; elementa
 inuicem conuerti.

Prinicio genus omne hominum, genus omne fe- II
 rarum

Prognatæ & syluis uolucres, quæq; æquora ponti
 Monstra colunt, quæq; herba solo florente uirescit,
 Et quæ sublimis crescens subit arbor ad auras,
 Quatuor è primis ducunt exordia causis.
 Hinc etenim proprias sumunt animantia uitas.
 Huc redeunt, quoties fragiles mors soluerit artus.
 Ipsa æterna manent elementa, uicesq; ministrant,
 Dum sua iura simul cedunt, aut cessa reposcunt.

B 2 Alter

Alternosq; agitant constanti fœdere motus,
 Vertunturq; eademq; aut mox diuersa resurgunt.
 Hinc rerum satus æternus, æternaq; origo,
 Aeternam quoniam sortem et data fata repensant.
 His parent nascentum animæ, legesq; sequuntur,
 Quas dederint elementa, suos retinentia nexus.
 Ipsa autem cœli motus, ac signa tuentur,
 Imperijsq; assunt stellarum, et iussa capessunt.

S O L E M E T L V N A M M A
 ximè imperare Elemen-
 tis.

III. **N** Anq; per obliquum mundi inuariabilis or-
 bem
 Quinq; agitant uarios errantia sydera cursus,
 A duersisq; rotis subeunt duodena per astra.
 Præsidet his pater ipse hominum, princepsq; deorū
 Sol rerum sator, et numerosi temporis autor,
 Qui cœlū et terras radijs, cauaq; æquora lustrat,
 Hunc iuxta comes incedit latonia Luna
 Noctis honos, lucisq; alienæ haud certa ministra.
 Cuius et imperium latè maris æquor, et ipse
 Oceanus undarum rex, ac Maurysia coniunx
 Attoniti uenerantur, et undoso æquore Nereus,
 Alternatq; sequens fluctus, et temperat æstus,
 Dum triuie instabiles seruat per tempora currus.
 Hinc

Hinc etiam largoturgent sata semina succo,
 Hinc manat liquidus per uenas humor in artus,
 Hinc fluit ac refluit per mēbra tenerrima sanguis,
 Humidaq; infuso lente scunt corpora rore,
 Corporibus quoniam praesit Latonia nostris.
 Ille & vitales spirat nascentibus auras,
 Atq; agit in membris animas, & stillat in artus
 Fomitis etherij calefacta per ossa uigorem.
 Deniq; Sol patrium ius, officiumq; paternum
 Exercet, peragit matris Latonia partes.
 Quae bigis inuecta, uagoq; per aethera lapsu
 Discursans, prensat nunc hos, nunc deserit illos
 Auxilium implorans, & opem acceptura deorum,
 Corporibus quam materna pietate refundat.
 His ducibus parent elementa, haec signa sequuntur.
 In primis aër multa caligine densus,
 Mane nouis radijs & luce rubescit Eoa,
 Cum necdum orta dies, & nox sua sydera condit,
 Cum surgit iubare exorto Titonia coniux,
 Mox clarum spar sura diem Lux suscit at almum
 Lux Solis comes, & coniux & filia Solis,
 Qua nil mobilius, qua nil uelocius unquam,
 Non leuis aligeræ mentis pernicioꝝ aura.
 Quin rapido sub Sole liquens rarefcit, & ignem
 Concipit, incensumq; ab humo rapit usq; calorem
 Ipse etenim tenuis penetratu, & corpore raro

Labentem cœlo radium sola ad ultima terra
 Traijcit .hic duro frangens umbone resultat,
 Exiliensq; cauo succendit in aëre flammam.
 Quoq; locus cauus ipse magis, quo densior aer,
 Quò propiore deus prospectat ab æthere terras,
 Hoc magis ignescit flammis, & concipit æstum,
 Incandētque æstate, tepet sub Atlantidis ortum,
 Quo nidum in tignis peregrina reponit irundo.

D E M A R I S S A L S E
 dine.

IIII **V**os etiam maris undisoni fluitantia monstra,
 Et solem rapidum, & latices sentitis amaros.
 Quandoquidem obiectas urens sol dū coquit undas.
 Etradijs infestat agens neptunna regna,
 Assidue dulcis epulas, tenuēque liquorem,
 Haurit aquis, succosque rapit populator amicos
 Grata sequens, sensum longe indignatus amarum.
 Hinc salsus sapor, atq; asper fluit æquore amaror.
 Quippe etiam ut nostro fluitat de corpore sudor,
 Ille quidem dulci è baccho, mellisq; liquore
 Exclusus uenis, & enim sitis ipsa calorq;
 Lenibus indulgent succis, & amara recusant.
 Quin etiam fama est captum telluris amore
 Oceanum, tacitos primum oculuisse dolores.

Post

Post ubi concepit flammam, penitusq; medullis
 Arsit, & ipsa imis hæserè incendia uenis,
 O quoties primo fixit sua munera posti,
 Pinxit & è uario non mollia limina flore,
 Ac cecinit miseram lachrymosa uoce querelam,
 Longaq; per uacuas rupit sospiria rimas,
 Inde ubi iam longo patientia uicta dolore est,
 Multa quoq; iratus foribus conuitia dixit,
 Crudelem & dominam per uerba indigna notauit,
 Nunc supplex ueniam petit, & connubia poscit,
 Et thalamum optatum, & socij sua gaudia lecti.
 At postquam nil dona mouent, promissaue magni
 Dos pelagi atq; preces frustra cessere mariti,
 Non ullæ supra spes, tum furiat, & amens
 Perculit aduersam nodoso uertere Calpen,
 Ingemuit, traxitq; grauem à radice ruinam
 Mons cauus, ille imo uictor ciet æquora fundo.
 Agmina densentur campis, tum rupe soluta
 Irrumpit pelago, & terris insultat apertis.
 At tellus tremefacta metu confugit in altos
 Nube caua monteis, tutoq; in uertice sistit.
 Exanimè excipiunt Nymphæ, resouentq; pauentè,
 Ut uires rediere, deosq; exciuit agresteis,
 Et quæ sit dubijs nota est sententia rebus,
 Continuo è medijs terræ penetrabilibus actam
 Alloquitur Saliam, & precib. noua munera iungit.

Tum Dea conuentu in medio dux ipsa repostas
 Exoluit uenas, totoq; è uiscere terræ
 Eruptat sale saxa supersudantia amaro.
 Quidquid ubiq; asprū egeritur, fluitatq; malignus
 Aequora per, sapor inficiens undasq; deosq;
 Ipse etiam Oceanus retrò dare signa coactus.
 Inde manet sensu sapor aspernandus amaro.

D E S O L I S E F F E C T I B V S
 in terra.

V. **P**Ræcipuè tamen in gremio telluris amata
 Exercet sua iura deus, Latonia proles.
 Semina nam rerum campis obstrusa sub auras
 Euocat, inq; nouas conuertit germina frondes,
 Educit ramis tenuato codice flores,
 Mox agit in crudos beneolenti cortice fructus,
 Hinc sua iucundo maturat poma sapore,
 Felices letis segetes inspicat aristis,
 Vestit pampineis baccheia dona racemis,
 Educit sata, nata fouet, quæ fota animantum
 Pabula sint, succisq; suis alimenta ministrent.
 Quin etiam ipsius è uenis, terræq; cauernis
 Sursum agit eductos alta ad conuexa uapores,
 Equibus aut rores bibula funduntur in herba,
 Aut atræ incumbunt nebulae conuallibus imis,
 Aut passim coelo fusæ sparguntur in agris

Coern

Coerulea pluuia, aut multo cum uerbere grando
 Personat, aut canis albescunt rura pruinis,
 Aut niuibus summi cinxere cacumina montes.

DVAS A SOLE EDVCI IN
 aërem exhalationes, humidam uidelicet
 & siccam.

Terra etenim duplicem exhalat saturata uas VI.
 pore,

Humidus hic, crassoq; madens se corpore uix fert.
 Aridus & calido suffimine profilit alter.
 Accipit hos latè in gremium circumfluus aër.
 Hunc ipsum triplex regio secat, altera candet
 Ignibus, horrentiq; gelu riget altera. Vtrunq;
 Prima quidem, & statemq; suam, sua frigora sentit.

DE PLUVIA.

Ille igitur per inane uagum sublatus in auras VII.
 Conuertit sese insinuans, passimq; coactus
 Densatur magis, atq; magis, tum nubibus actis
 Frigida per loca, sub coeli regione maligna
 Id quod erat calidum, sensim effluit, & uolat alta
 Sub loca, qua positis feruent incendia castris.
 Ipse autem cogente gelu tabescit, & inde
 Liquitur, irriguaq; cadunt ex aëre guttae,
 Quin & frigida uis propius cohibente calore,
 Colligit in se, maioraq; robora sumit.

B 3 Cogis

Cogitur hinc sparsus passim uapor. Inde coactus
 Soluitur, & pluuij rumpunt de nubibus imbres.
 Interdum rapidos amneis est cernere passim
 Diffluere, & totum in pluuias descendere coelum.
 Tantus in aërio sese globus orbe coegit.

D E P L V V I A.

VIII. **A** St ubi defluxit calor omnis, & omnia circum
 Horrescunt hyeme, & solem loca iniqua ne
 gabunt,

Concresecunt gelido nubes è frigore, & unâ
 Coguntur, mota quæ loco, atq; è pondere presse,
 Descendunt passim tractæ, cæsim quæ rotatæ.
 Ac niuibus iuga summa tegunt, & ad ima feruntur,
 Albentes, quoniam albescit concretus aquarum
 Humor, & admoto quàmprimû ardore liquecunt,
 Styriâque, glaciésque solutâque Sole pruina.
 In riuos abeunt fusi de grandine rores.
 In quæ niues transire imbrem, atq; inolescere tignis
 Edocet, & quod zona illas quæ torrida nescit,
 Frigida quod canis horret Germania campis.

D E P R V I N A E T R O R E

& Manna.

IX **A** T tenuis uapor ille quidē, nec uiribus auctus
 Nec dū summos habilis contingere montes,
 Ipse

Ipsē die excitus, gelida mox noctis in umbra
Cogitur, in canas hyeme obstringente pruinas.
Idem abit in rorem liquidum sitientibus herbis
Auxilium cœlo tepido, atq; in nocte serena.
Quin etiam calabris in saltibus, ac per opacum
Labitur ingenti Crathis, qua cœrulus alueo,
Quaq; etiam syrijs sylvæ conuallibus horrent
Felices sylvæ, quarum de fronde liquecunt
Diuini roris latices, quos sedula passim
Turba legit, gratum auxilium languentibus ægris.
Illic æstate in media, sub sole furenti
Dum regnat Calor, & terræ finduntur hiantes,
Tum tener ille uapor sensim sublatus ab æstu,
Versatusq; die, multoq; incoctus ab igni
Concaua per loca, & arecentibus undiq; syluis,
Ingratum ut sensit frigus sub nocte madenti,
Cum nullæ spirant auræ, & silet humidus aer.
Contrahitur paulatim, & lento humore coactus
In guttas abit, & folijs sitientibus hærens,
Lentescit, rursumq; diurno à Sole recoctus
Induit & speciem ceræ, mellisq; saporem.
Quodq; & apes præstant arte, ingenitoq; fauore,
Hoc medicos natura hominum producit in usus.
Tu uerò Iuuenis tenerorum assertor amorum,
Mane tuæ quiserta paras intexere Nymphæ,
Aut Veneri ante aram lectos inspergere flores

Pratoz

Pratorum decus, hoc precibusq; hoc suscipe uotis,
 Thræicio ut Boreas tacitus requiescat in antro.
 Hic miserè roram infestat crudelis & asper.
 At prædo & facilis & rapta coniuge mitis.
 Nanq; per aërias ponti dum præterit oras
 Vota ferens, uidit procul in conualle remota
 Planiciem uiridi latè florescere campo.
 Admonuit locus optata cum coniuge noctis.
 Desilit, ac molli lachrymantem amplexus in herba,
 Explicuitq; sinus, munusq; impleuit amantis.
 Illa grauis oculos ab humo uix anxia tollens
 Flebat, eam insolito coniux solatur honore.
 His ego pro lachrymis florum, gratusq; memorq;
 Nocturnos spargam rores, ea præmia sunt.
 Debeat hoc raptæ pontus memor Orithyia.
 Subrisit, tenerumq; genis suffudit honorem
 Læta uiri dictis, & tanto munere coniux.
 Ille nouam sensit labi per pectora flammam,
 Optatos repetens somnos, molliq; quiete
 Lenijt accensum complexu coniugis ignem.
 Scilicet & Boreas calido contrarius Austro
 Occurrit, calor hinc, rigor inde exurgit, & alter
 Dum tepet ipse humili demittit ab aëre rorem.
 Ast alter stringit magis, ac de frigore siccatur.
 Exudet ne languenteis noua gutta per herbas.
 Ergo frigida uis ponto dum insultat, & acreis

Conas

Conatus contra calor obijcit agminaq; extra
 Noxq; simul, boreasq; instigant. explicat ecce
 Ipse suas calor intus opes & uiribus auctus
 In stillas tenuem uertit sub mane rigorem.

DE GRANDINE,

Grandinis hinc quæ sit paucis natura docebo. X
 Sæpe per æstatem caelo incandente, sed ipso
 Autumno magis, aut illo sub tempore, quo iam
 Leta parat nidos prænuntia ueris irundo,
 Nunc flauam è culmis late deturbat aristam,
 Nunc lætas nemorum de culmine decutit umbras,
 Nunc stragem molita etiam pastoribus, unà
 Prosternit ualidos sub eodem uulnere tauros.
 Ac primum ut gelido crescunt humore liquentes
 Crystalli, quas post frigentia rupibus antra
 In densum cogunt, guttisq; rigentibus anni,
 Et longo durant labentia secula cursu,
 Sic rigido compacta gelu per inania grando
 Cogitur & stricto concrescunt frigore gutte,
 Pòdere mox tractæ frangunt se, & ad ima feruntur.
 Ipsa igitur grauitate sua, ac sub mole dehiscens
 Prona cadit, sæpe ingenti demissa fragore.
 Quandoquidem sublime ruens, frangitq; feritq;
 Cum gemitu sese, multumq; umbone rotata,
 Obtunditq; aciem, glomerataq; uerbere, tectis

Dira

Dira sonat, sæpe ipsa leuē haud procul acta, sonore
 Dat ueniens, etenim tacito regione propinqua
 Agmine descendit. Tanto sed corpore maior,
 Et facie horridior, quanto breuiore rotatu,
 Et spacio propiore cadens, minus atterit alas:
 Verè igitur, seu Libra pares cum diuidit horas,
 Tum tractu leuiore feruntur ad alta uapores
 Incensi, ac loca summa petunt, ubi frigida sese
 Vis cohibet, quo non radiorum offensa resultat
 Sæua acies. ubi pigra gelu torpetq; rigetq;
 Tempestas, ubi frigoribus domus alta reposita est.
 Huc postquam uapor ascendit, calidusq; madensq;
 Continuo riget attractu regionis iniquæ.
 Quoq; uapor magis incaluit, postq; ipse refrixit,
 Extinctusq; gelu calor, aut euasit in auras,
 Hoc magis admissum trahit in præcordia uirus.
 Imber enim multo largè decoctus ab igni,
 Contrahit, & citius glaciē & mage frigora sentit.
 Desilit inde uago præceps per inania lapsu
 In ualleis, quanquam iuga sæpe petit, nec aprica
 Infestet licet ipse magis loca frigida nescit.
 An mage cū paribus calor hinc, hinc se instruit ar-
 mis
 Frigus, & equali concursat uterq; uigore,
 Ille suis latè in campis exultat, & hostem
 Insequitur, cogit uires & robor a frigus,
 Inque

Inq; globū sparsos trahit hinc, atq; inde maniplos,
 Confirmatq; aciem, durataq; tergora contra
 Obiectat, quantumq; calor se tollit in altum,
 Hoc magis aëria præceps delabitur arce,
 Duraq; frigidaq; crepitanti & uerbere grando.
 Cogit opes natura suas, & robor a uictrix
 Ingeminat, quoties obuersis uiribus unâ
 Concurrunt, impulsa suo contraria nisu.

OBSERVANDAS ESSE
 regiones terræ, & situm plane-
 tarum.

ERgo age, neue anni partes, neu quæ loca terræ XI
 Edespiciens, uarios Lunæ sic inspice cursus,
 Ut neq; Saturni gelidum neglexeris astrum,
 Nec quæ stella cadet cœlo, que uie exerat ortum.
 Contemplator item terras sub tempora brumæ
 Feruere, & urentem interius cohibere calorem.
 Quod putei, fontesq; docent. nam frigora cogunt,
 Ast aperit calor, & uenas diducit hianteis.
 Aethiopum manant campis sitientibus imbres,
 Non amnes capiunt ripæ, ruit arduus æther
 In nimbos, & Sole tamen Leo feruidus ardet.
 An non Allobrogum gentes, rhodanëia pubes,
 Excidium attonita extimuit, cœliq; ruinam,
 Tempo

Tempore quo Sol ipse humeros, ac terga Laconum
 Torrebat sitiens, summo & radiabat Olympo?
 Hic è præruptis mouet alpibus atra procella
 Inuoluens hyemesq; simul, tenebrasq; polumq;
 Horrescunt nimbis auræ nubesq; dehiscunt
 Cum tonitru, micat igniferis fulgoribus æther.
 Intremit insolito sub uerbere concita tellus.
 Ac cælum ruere, & terras subsidere certum est.
 Ecce autem per inane ruens cum turbine uasto
 Voluitur, horrendamq; cadens trahit icta ruinam
 Ingentis moles saxi, glaciæque, geluque
 Concreta, ac bisquinq; pedes porrecta, & in altum
 Quattuor, at septem protento margine lata,
 Terribilis uisu, ac dirum mortalibus omen,
 Tantum adeo uariat rerum natura, situsque.

G U T T A S M A I O R E S
 æstate fieri.

XII.

Quid grandes æstate cadunt super aere guttæ?
 An rarus uapor, & stillæ paulo ante minutæ
 Miscetur? crassus cadit hinc è nubibus im-
 ber?

An sparsim, subitoque, graui seruore sub altum
 Euectus, primum ut sensit mala frigora cæli,
 Afflatusque gelu, nec densa nube, nec ipse
 Densus, humo propior descendit corpore maior?
 Aereâ

AEREM RECEPTACULUM

esse exhalationum o-

mni um.

Nate uides spacium immensum, tractusq; pro- XIII.
fundos

Aëris, atq; unà terras pontumq; obeunteis.

Rara quidem natura illi, ac penetrabilis altè,

Densatur tamen, & crassum fouet usq; uaporem,

Quemq; & aquæ, quemq; & terræ excrepere fre-
quentem.

Aspirant quæcunq; etenim, quæcunq; uaporant,

Sufficit hæc pontus, ponto & circumdata tellus.

Cuncta sinu grauido recipit diffusior aër,

Vertit & humentem in rorem pluuiasq; niuemq;

Qui fuerit gelidas humor sublatus ad auras.

QVAE IN AERE GENE-

rentur ex aspiratione ignea.

HAlitus ille autem, largo qui percitus igni, XIII

Heuolat, ac tenuis multum loca frigida tranat,

Et longè ad sedes uictor perlabitur æstus

Fumidus, incoctusq; atq; arescente fluore.

Nonnunquam tamen hunc nubes circumuenit atra

Deprensam, & strictis frigus circumsonat armis.

Hic ille inclusus uallo, & circum aggere septus,

Perquiritq; aditum intentans, & singula lustrat,

C

Et nunc

Et nunc hanc aciem ostentat, nunc ingruit illac
 Parte ferox, parte & factis, & uiribus impar.
 Ast illum densis mucronibus horrida nubes
 Verberat impellitq; premens, frustra q; parantem
 Summotas intrare domos & ad ardua ferri
 Deijcit ipsa super impacto umbone: ibi ictus
 Ingentem effracto sonitum dedit aggere, multusq;
 Intonat, & coelum tonitru quatit: inde coruscus
 Sese agit in flammis, & caelo lubricus errat.
 Interdum tantus fragor, ut concurrere monteis
 Iam timeas, ut terra tremat, coelumq; dehiscat.
 Tum quod erat fractum discussa nube, repente
 Impulsum ruit, atq; obliquo tramite praecipit
 It flamma rutilante, ingenti & uerbere summos
 Aut petit incassum monteis, aut aurea diuūm
 Templam ferit, dirum trepidis mortalibus omen.
 Interdum leuis ipse, leuem flammamq;, sonumq;
 Aut sonitum sine luce dedit, sine uerbere flammam.
 Interdum erumpit crepitu sine: sed tamen actus
 Aduersam in nubem, ualidos hinc pertulit ictus,
 Vnde tremunt nigri postes, & limina caeli.

IGNEM ANTE, QVAM SONVS
 audiatur, uideri.

XV. **N**ec uero prior excusso de uerbere flamma
 Emicat, aut ipso sonitus fit tardior ictu,
 Serior ad nostras quamuis eat impetus aures.

Ipse

Ipse uides pastorem alto de colle securi
 Sternentem quercum, cuneisq; in frusta secantem
 Ipse quidem iactatam alte post terga securim
 Ante uides, mox ingenti conuulsa fragore
 Vox sonat, & ruptæ luctantur in auribus auræ.
 Non aliter cum excussa polo flagrante ruina
 Horrendum tonat, ipsa suo prius acta tumultu
 Concurrit nimboſa acies, frangitq; feritq;
 Impellens, hinc fulmineus succenditur ignis
 Collisu. Tandem ille fragor ruit, & ruit unâ
 In pluuiam, & largos conuersus Iuppiter imbres.
 Vulcanum fama est cœlo cum pulsus ab alto,
 Sub terris sine honore diu, sine munere, claudum
 Vixisse, & sicula exilium traxisse sub Aetna
 Solantem casus noto genetricis Amore.
 Quem tandem meritam uertit dolor acer in iram.
 Quodâ etenim Cybele in magna Berecynthia mater
 Solenneis de more dapes, ac uina pararat,
 Constiterantq; Deæ ad mensas, ac pocula Nymphæ
 Vltima miscuerant, cum sic Venus aurea cœpit.
 Felicem me ame soboles facit, hæc mihi diuos
 Subijcit, hæc mortale genus, quam plura parantem
 Occupat his Latona, Decus noctisq; dieq;
 Cum peperit, & lucem terris, & lumina cœlo
 Tum peperit, toto & tenbras ex orbe fugauit,
 Luceat ut per me tellus, resplendeat æthra,

C 2 Exornent

Exornent quæ uagum lustrant quæ sydera mundū.
 Dicentem increpuit Iuno, atq; hæc uocibus infert.
 Immemor es nostri Latona, & adultera iactas
 Infamem sobolem, & media inter uina superbis.
 Illa refert. Tua te proles inuisa parenti
 Nobilitet regina, & coelo excussus ab alto
 Ille ille è Iunone satus, quem fumida Lemnos
 Exercet fabrum, aut nigris incudibus Aetna.
 Demisit Iuno uultum. mox indecor ira,
 Monstruosos partus, fumantemq; obijcis Aetnam,
 Cui gener Alcides, cui filia nobilis Hebe
 Haud proles mea Vulcanus. Plutonia proles
 Ille ille est, eniſa cauo quem fornice tellus
 Expulit è latebris, quem uix in luce receptum,
 Non erebo pater admisit, non æthere diui.

Riserunt incensam aliæ in conuitia diuam,
 Indoluit tamen una Ceres, quæq; astitit illi
 Fida comes Lypare, Aeolidum quæ prima sororū.
 Ergo ubi Zancleos portus tenuere, & amicis
 Trinacria accepit terris, Aetnëiâque antra
 Admisere deas, solitum & Vuulcanus ad ignem,
 Nacta ibi tum Lypare tempus, conuitia matris
 Rettulit, & partus inimica mente negatos,
 Mentitânque deæ prolem, ac Plutonia furtâ,
 Intumuit dictis iuuenis, succensus & ira
 Vltorem minitatur, & acri in corde uolutat

Maternum

Maternum uulnus, odijsquē incessit amaris,
 Inquē dies auget uires dolor, ac memor artes
 Excutit, exploratque iter ac uestigia matris.
 Dum Samon, Oceani mensis digressa, per altum
 Ire parat, mouet abruptis fornacibus Aetnam
 Exitium intentans. illa acri uicta dolore
 Ingemit, & coelum insolitis conquestibus implet.
 Lenijt iratam complexu letus amato
 Iuppiter, & placidam accepit per membra quietē.
 Tum deus ignipotens inuento fulmine, primum
 Ipse suum miratur opus. mox limina gratus
 Accedit Iouis, & laudato munere donat.
 Iuppiter ob meritum Lemnon dedit, inde trifulcū
 Molitus dextra fulmen, cognouit in illo
 Usus quantus erat, seque hoc audentior armat.
 Hoc me a periuros læto dat dextera dixit,
 Hoc ego terrigenas extinguam aliquando gigātes,
 Hoc etiam coniux timeat sacrumque potēnsque.
 Tum mouit caput, & frontem percussit honoram.
 Fulminis hinc ingens, & mira potentia fertur.

FULMINIS DIVERSAM
uim esse.

NVnc etenim afflatu tenui, pecudēq; bouemq; **XVI.**
 Aut uirides tōdentē herbas, aut ilice ab arcta
 Arcentem nimios animosi syderis æstus

C 3

Exant.

Exanimat, nulla ut maneant uestigia mortis,
 Optatum ut credas armenta haurire soporem,
 Ut placidum uideas pastorem ducere somnum,
 Nunc ustos arctus, atq; ossa rigentia cernas,
 Non faciem, non ora hominum, non corpora noris,
 Nunc ipsis etiam in stabulis, mirabile dictu,
 Quadrupedem exoluit, pedibus quoq; ferrea demis
 Vincula, & intacto terram quatit ungula cornu.
 Illesus sonipes alta ad præsepia mandit.
 Vidi ego, cum incolumi totus pede calceus arsit,
 Senserunt alij fuluum effluxisse metallum
 E loculis, tanta est uis insita fulminis auris.
 Rara etenim densis cedunt, at densa repugnant
 Ipsa obiecta sibi, contra & sua prælia miscent.
 Concedit duro tenerum, & penetrabile acuto.
 Dissipat afflatu subito leue. trudit ad imum,
 Quod graue, diffringunt rigida, atq; obtusa reclusa
 Insinuant, tenui quæ disploduntur ab aura. (dunt
 Quin uariant etiam uires, & uulnera teli
 Fulminei, seu marmoreis se in turribus altum
 Impegit, seu littorea desedit in alga,
 Aut quæ per mediam fumant foenilia brumam.

De

DE STELLIS CADENTIBVS

et ignitis trabibus,

XVII.

SAepe per astatem caelo si forte silenti
 Aut carpes iter, aut mauortia signa secutus,
 Traduces uigilem per iussa silentia noctem,
 Collucere faces, caeloq; cadentia cernes
 Sydera, & incensos per sudum albescere tractus.
 Halitus hic modicusq; & coeco impulsus ab igni
 Incidit in gelidas ut primum frigoris oras,
 Nec potis incretum longe exuperare rigorem,
 Torquet iter fugiens nunc huc, nunc mobilis illuc,
 Donec conceptam traxit per uiscera flammam.
 Nunc proprio incensus raptu, nunc terq; quaterq;
 Exagitata ferens impactae uerbera nubis.
 Ast ubi summosq; locos, atq; aëra summum
 Peruasit, qua continuus conuertitur orbis,
 Hic rapido impulsus cursu, uertigine & ipsa
 Licensus, uaria splendet per inane figura.
 Arida concipiunt ignem, seruetq; agitando
 Spiritus. Incendit pugnancia corpora motus.
 Sic igitur lato amplexu, multumq; coacta est
 Materia, atq; ingens series, & longior ordo,
 Seicontra breuis, & tenuem sortita uigorem,
 Quae facies, quae forma etiam, qualisq; figura,
 Tali in aërio perlucet uertice flamma,

C 4

Nunc

Nunc iaculi in morem, ualidus quod torserit hostis,
 Nunc quales splendent lychni laquearibus aureis,
 Nunc qualis tenues ignescit stuppa per auras,
 Nunc flectit sese in spiras sinuata draconum,
 Nunc micat, ut celeri fallantur lumina sensu,
 Nunc cadere ut timeas ex ipso sydus Olympo.
 Sæpe etiam torrem ambustum rutilante fauilla
 Cernere erit, coelumq; cauo se scindere hiatu.
 Tū, cū sub noctem obscuram, atq; in nube profunda
 Nigrescit uapor, & permultum coerulea fumant
 Fomenta, trahit & subitam uis ignea flammam.
 Illicet è medijs tenebris, fumoq; frequenti
 Erumpit flamma, & cœlo se fundit aperto,
 Ut timeas noctem ruere, atq; fatiscere Olympum.
 Præsertim cum præcipiti uertigine torris
 Excussus cadit, atq; cadens nigrum aëra findit.
 Flamma etenim cum coeruleo se miscuit, & cum
 Lux atro insinuat, penetratq; immissa profundo,
 Tum nubes patet, & lato se soluit hiatu,
 Luminâq; ipsa innum subeunt admissa recessum.
 Ac patefacta cauo pandunt sese abdita tractu.

T R E I S E S S E A E R I S
regiones,

.III **E**T quoniam treis in partes distinguitur aer,
 Prima æquè patiens est frigoris, atq; caloris,
 Alter

Alternasq; uices alterna sorte rependit.
 Vere tepens, æstate calens, eadem horrida bruma
 Proxima ab inflexuradiorum amota, malignum
 Frigus & algentem latè complexa rigorem,
 In quam coeruleus passim uapor actus inerrat,
 Vnde cadunt imbres, unde & nix concitat alas.
 Vltima torrenti semper sitit uista calore,
 Flammarum consueta uagos inuoluere tortus.
 Halitus ille igitur longe ualidusque, potensque
 Huc penetrat, superatq; hyemes, & frigora uictor.

DE LAMPADIBVS ET
 alijs ignitis figuris.

ERgo aut est partes æquè diffusus in ipsas,
 Et lato arescens incendia suscipit orbe,
 Lampadis in faciem, quæ plurima nocte refulget
 Ante deos, aut in latus inclinante figura
 Contrahitur, magis hinc, inde altera prominet ala,
 Ut crassum aut credas lapidē, aut ignescere truncū,
 Ipse quidem dextra pellem trahis, illa trahentem
 Iam sequitur protenta manu, sed parte sinistra
 Subtrahitur, quòdque hanc accedit, demitur illac.
 Hinc titubant duplices sub uniuo pondere lances,
 Aut sparsim fusus, rapidòque abreptus ab igni
 Scintillantem animam uomere, atq; efflare uidetur,
 Ut quando in stipulis furtim uagus incidit ignis,

XIX.

C S HUG

Huc illuc dispersa uolant incendia, nec se
 Miscet flamma, salitq; leueis per feruida culmos.
 Sed neq; tam tenuis terrarum est halitus, ut non
 Et densas habeat fumoso in corpore parteis,
 Que sursum raptæ, totoque uolumine mistæ
 Densantur, leue in aerium se tollit acumen
 Consurgens, grauiora suo sese ordine ad imum
 Detrudunt, donec cunei sub imagine flammam
 Concipit, & rutilus micat inter sydera conus.
 Tunc aliquis limosa agitans ad flumina Nili
 Piscator, dum nocte oculos ad sydera tollit,
 Obstupuit, doluitq; simul super astra referri
 Pyramidas, ueterumq; rapi monumenta uirorum,
 Aegyptumq; suis superos spoliare trophæis.
 Interdum longam erectus consurgit in hastam
 Parte leuis, parte obducta caligine densus.
 Non tamen ut maiora trahat uestigia cauda.
 Hoc quondam telo Tityon per uiscera adacto
 Strauit humi stratumq; nouem per iugera uictor
 Extendit, thalamos ultus, tentatæque matris
 Fulcra, nec indignos statuens Mars ferre dolores.
 Laudârunt facinus superi, atq; hinc ipse superbus
 Spicula non ponit manibus, non deserit hastam.
 Aeris hæc partim, media regione feruntur
 Ipsa suis incensa opibus, dum uulnere crudo
 Certatim exercent uires, & prælia miscent.

Aesth.

Aestiferis partim in campis, regione suprema
 Qua caeli uertigo agitans rapit, unde coruscat
 Tractum flamma rubens, atq; ignea fulget imago.

DE COLORIBVS NUBIVM.

Nubibus est etiam color & suus. hoc age ut **o= XX:**
 mnem

Aëra percipias, ut uentos deniq; noscas.
 Alba parum densa est, raroq; immista uapore.
 Quam Sol irrumpit radijs, & ad intima tranat,
 Nigra grauem traxit densa caligine fumum,
 Non illam ut penetrent Nemeæi lumina Phœbi.
 Puniceam multus subit calor: occupat humor
 Cœruleam grauidamq; imbri, longeq; madentem.
 Has collidenteis sequitur fragor, & simul ingens
 Porta tonat caeli, rumpitq; ad tartara clamor.
 Equibus ut sese emisit uiolentior ignis,
 Fulgurat, & densas rutilus discriminat auras,
 Nonnunquam ut longum nubes diducat hiatum,
 Ac nigri pateant prorsus penetralia nimbi.
 Nonnunquam leuis ipse leuem sine uulnere nubem
 Euadit, tamen & splendet qua semita monstrat,
 Ac micat, ut celeri fallantur lumina sensu.
 Flamma rubescenti multum saturata colore
 Admonet admistas fluuiali è corpore uires,
 Humidaq; ingentem præbere alimenta uigorem,
 Quod

Quod probat exiliens lignis uiridantibus ardor.
 Albescens tenuem succum, atq; arentia monstrat
 Fomenta, & celerem per acuti luminis auram.
 At cui sanguineus color insidet, & nigrantem
 Præ se fert latè obscura sub luce cruorem,
 Hæc ualidas terræ uires, duratq; iactat
 Robora, & inmanem uasta cum molle ruinam.
 Fulminis hinc uarians, & tanta potentia fertur.

V N D E F V L M I N V M V A
 rietas ac uis.

XXI. **N** Anq; ubi nube caua, tenuisq; et plurimus altè
 Truditur, incensis & se fert spiritus alis,
 Ille quidem leuitate sua, penetratq; ruitq;
 Lubricus, & tenuis multum loca per uia tranat,
 Vt nulla incensæ linquat uestigia flammæ.
 Nec mora sit telo tenui, ac penetrantibus auris.
 Aëra fluent tamen afflatu, ac uia uulneris atro
 Liuescet fumo, & piceum dabit usta nigrorem
 Aeratis quoties clypeis impegit, & ipse
 Mole piger lentis it tardior impetus alis,
 Duratq; pugnaces obiectant robora conti.
 Cernere erit flagrantè iterū Huc alegōta, et opimis
 Cum spolijs templa excisis auulsa columnis,
 Ac furere attonitas incendia sæua per urbeis.
 Tanta mole ruit, tantaque impulsu ruina.

Fumida

Fumida uis, procul acta polo, atq; è nube profunda,
 Si quando extrusus, multoq; accensus ab aestu
 Spiritus, it tonitru horrificans, atq; igne coruscus
 Tractu ingēs, tardusq; gradu, et longè auctus eūdo
 Scinditq; uritq;, & longo secat aëra hiatu.
 Tum montes quatit impellens, discindit & arces,
 Et correpta micant diris naualia flammis.
 Præcedit longè uulnus tremor, usq; adeo uis
 Impellens furit atq; intendit spiritus auras,
 Et latè arentes coëunt ad uulnera fumi,
 Ut cum irata manus tormento exclusit aheno
 Fumantem pilam, uersatq; uolubile saxum.
 Inclusi erumpunt ignes nigrantibus auris,
 Fit tremor, horrendumq; sonat. tum plurimus ante
 Sternit iter fragor, & gemitu saxa icta resultant,
 Disiectæq; ruunt prostratis mœnibus arces.

DE VENTIS.

XXII

Ventorum nunc te causas patriamq; docebo.
 Quæq; illis natura, et quæ sit cuiq; potestas.
 Aridus ille autem, atq; ima tellure remissus
 Hos generat, uiresq; animis roburq; ministrat.
 Sol pater educit, mater dedit ubera tellus.
 A summo Boreas, Notus imo spirat olympo.
 Occasum insedit Zephyrus, uenit Eurus ab ortu.
 Hos circum uarij dextra, læuaq; feruntur.

Atq;

Atq; agitant tenues diuersis flatibus auras.
 Et quoniam medium lustrans Sol circuit orbem,
 Per duodena uago digressus signa meatu,
 Idcirco quicquid gremio telluris in altum
 Eduxit, partim algentem festinat in arcton,
 Partim ad decliuem Libyæ diuertitur oram,
 Dum radios, ac sæua timens incendia uitat.
 An dextra, leuaq; ferens se, impune uagatur
 Fumida uis, quando hinc Libycos, ast inde recessus
 Arctos semel in toto Sol ambiat anno?
 Vnde sibi uis ipsa & opes, & robora firmet?
 Cum tamen assiduus media regione recurset
 Eoum, hesperiumq; petens Sol annuus orbem,
 Vrat & accensos quos ipse per aëra fumos
 Traxerat: inde frequēs nūc hinc, nunc effurit illinc
 Frigidus aut aquilo, aut nimbis uiolentior auster,
 Auster solstitio ueniens, regnisq; perustis.
 Vnde calet magis, & pennis madidantibus usus
 Inuergit largos agris sitientibus imbres.
 Quinimo quoq; digrediens, & fessus, & in se
 Sæpe repercussus grauiores concipit aestus.
 At Boreæ patriam horrentem, frigusq; rigorq;
 Insedere, hinc terra gelu concreta uaporat
 Tenuius, horrescitq; aër, uolat inde serenus
 Spiritus, & siccis uestigia commouet alis,
 An quia summa tenens coeli loca, multus & ingens
 Inde

Inde ruit, pellitq; auras, & nubila differt,
 Nulla ut Hyperboreo maneant uestigia tractu.
 Sed tamen & longo uectus trans æquora cursu,
 Irrorat caput, & madidus ceruice fluenti,
 Fundit aquas, seruatq; olim quæ fœdera sanxit.

Nanq; olim prouectū austrū trans littora Rheni
 Oceani fame, & toties refluentibus undis.

Excipit incautum Borèas, & uincula nectit.

Ille ut se captum agnouit, sensitq; catenas,

Non ego te siculò ue mari, nec finibus aphri

Littoris arcuerim liceat nam te quoq; nostram

Visere Cyrenen, libycosq; intrare recessus.

Ac nostro terram arentem satiare liquore.

Hinc quoq; securus per regna aliena recursat,

Et madidus pennis sitienteis irrigat aphros.

Hoc quoq; frigidior, quod per decliua labens

Obijcibus nullis cursus agit ipse secundos.

Vere etiam regnare uolunt, quo tempore primum

Optatæ crescunt luces, & lubricus annus.

Conuertit terga, atq; hyemem post egit iniquam.

Tum liquefacta mouens terrarum claustra, caminos

Sol aperit laxos, uoluitq; per aëra fumum.

Hic somno excitus, commotisq; impiger alis,

Linqvit Hyperboreos decliui tramite montes.

Quin ubi Sol propior maiora incendia mouit,

Flagranteisq; impexit equos per uiscera Cancri,

CUM

Cum nebulosa cauis fumat Germania campis,
 Ac multus uapor ad superas sese extulit auras,
 Quemq; frigida uis Boreæ comes addita cogit.
 Illa etiam de parte graueis incumbere nimbos
 Cernere erit, fufisq; augescere nubibus annes,
 In medijsq; natate etiam feruoribus agros.
 Hoc etiam è cœlo, ac semper radiantibus Arctis,
 Et gelidæ incumbunt auræ, ac uehementior urget
 Ventorum uis, finitinis regionibus acta.

VENTOS QVOSDAM

prouinciales esse.

XXIII.

OMnis in aduersos uentus non peruenit axes,
 Et quidam certo sedem posuere recessu.
 Circion hispanas fama est regnare per urbes,
 Et pecori strages meditantem, & prælia nautis.
 Non alpes hunc Aëniæ, non frigida norunt
 Pangea, aut nimbis nunquam nõ turbidus Hæmus,
 Vix fessum Entelle recipiūt, cauaq; hostia Macræ.
 Sentit uicinum Solem nabatheius Eurus,
 Arenteisq; impellit equos comitante calore.
 Diuersum Zephyri spirant Aquilone propinquo,
 Et Solem fessum excipiunt, altoq; cadentem.
 Frigidus hinc, pluuiusq; uigor. Sed turbidus Auster
 Ipse agit undanteis nimborum in prælia turmas,
 Dux ipse pluuiarum, & longè maximus autor.

Eductos

Eductos nanq; immensum regione perusta,
 Densorum fluctus longinqua ab sede uaporum
 Inuoluit, raptatq; agitans, qui deinde soluti
 Fundunt præcipites abruptis nubibus imbres,
 Diluuióq; unà absorbent pecudesq; uirosq;
 Tantum Auster discussa furens per nubila seuit

CVR VENTI OBLIQVI
 ferantur.

CVr autem quando huc toties discursset, & illuc
 Spiritus hic, uarios agitans sine lege tumultus,
 Cur non & superas pennis petit improbus arces?
 Omnis in aërias quicunq; elabitur oras
 Halitus, immisto paulatim educitur igni.
 Qui postquam gelidam summo capite attigit arcem,
 Sensit & aduersi contraria frigoris arma,
 Illicet ipse pedem retro fert, pondere & ipso
 Quod multum traxit grauida de matre uolutus
 Ad matrem trahitur. Ecce hic nouus aduenit ignis
 Auxilio: retinet labentem: ille arma resumit
 Fortior ad pugnam simul huc perlatus, & illuc.
 Dumque cadit, resilitq; leuis tum pellitur aër,
 Et quo maiores à frigore pertulit ictus,
 Maioremq; trahit foecunda è matre uigorem
 Halitus, hoc maiore ruens ferit aëra pulsu.
 Vt cum mæoniæ in campis uada ad alta meandri

XXIII.

D Pastor

Pastor agens, baculo stagnantem percutit undam,
 Illa fugit circum, & grauidum dat pulsa sonorem,
 Impellitq; undam illabens noua protinus unda.
 Ergo paulatim augescens, fit maior eundo
 Impetus, & uires, grauioraq; robora sumit.
 Ut quum de tenui primum fonte effluit humor,
 It riuus: post collectis procul imbribus amnem
 Ingentem raptat ripis, longumq; profectus,
 Tum plenus rapidis in pontum immittitur undis.
 Autumno sed enim uento uis plurima largum
 Quum spirant terræ, quum plenior halitus exit,
 Terreniq; magis suffundunt aëra fumi.
 Hoc iterumq;, iterumq;, etiam, multumq; monebo.
 Incendunt nimij leuiter fumantia soles,
 Incensa exurunt latè, præsertim ubi altos
 Phœbus agit currus, fuluoq; è sydere lustrat
 Exiguus habitata locis Masilia regna.
 Idcirco latera ad mundi, atq; extrema uiarum
 Terrestris caligo habitat, quo languida Solis
 Vix penetrat uis, & radijs minus urit acutis.
 Ipsa etiam partim leuis aspiratio, ut altè
 Fumida: partim etiam grauis, ut tellure remissa,
 Atq; illinc facile admittit resoluta calorem,
 Hinc percussa gelu riget, ac densata grauescit.
 Inde etiam transuersa ruit: nam frigore abacta
 Ne rursum penetret, mistoq; calore retenta,

Ne

Ne cadat in præceps, transuersum impellat oportet
 Aëra, siue quòd extremis in finibus orbis
 Regna tenens, castris illinc se fundit apertis
 Visura & medias mundi penetrabilis oras.

Nam neq; pulueream in pluuiã descendere par est,

Nec tamen abnuerim lunamq; errantiaq; astra,

Quæ medium assiduis peragrât discursibus orbem,

In medium quoq; ab extremis caliginis auras

Attrahere, in uariasq; orbis depellere parteis.

Ergo & quum arenteis rapidus Sol ufferit agros,

Et quum uicta gelu queritur mala frigora tellus,

Tum tibi tranquille permittant ocia luces,

Grataq; sedata præstabunt somnia noctes,

Pacatisq; ingens requiescet flatibus aër.

Nec non post largos imbreis, pluuiãnque madentẽ

Compositæ cessant auræ, tacitusque quiescit

Spiritus, & nulli ueniunt in prælia uenti.

Hoc quoq; post Boreã argentẽ, atq; rigentia flabra

Cernere erit, quoties crudo sub frigore tellus

Concreuit, simul & durato tergore sæuit.

Spiramenta soli claudit rigor, obstruit omnem

Vis aditum: nullus spirat uapor, aut fluit extra

Halitus, unde nouis ueniant alimenta procellis.

Si tamen expectes nouus ut calor, & noua flamma

Torreat humenteis latices, & forte per altum

Ire paras, uideas turbantibus aëra uentis

Magna mole graues urgeri ad littora fluctus.
 Alternis dat enim tellus, adimitq; alimenta.

D E T V R B I N E .

XXV **T**urbineus fortasse glomus miraberis, unde
 Eruat auulsam summis radicibus ornum,
 Nunc frangens monte aduerso, nunc nubibus actam
 Agglomeratq; agit atq; frequens. tandem illa ruina
 Prona cadit, longo plangens sola senta sonore.
 Interea densa obscurus caligine fertur
 Perq; uias, perq; arua simul sternitq; feritq;
 Puluereus globus inuoluens cœlumque, diemque.
 Nanq; per aduersum dum concursantia uenti
 Arma mouent animisq; pares, & uiribus, ecce
 Certamen magnum exoritur. ille impiger instat,
 Hic clypeo obnitens longe aduersatur. utrinq;
 Impetus, utrinq; & robur. nunc pellitur ille,
 Hic pellit nunc, sors uariat mutata. nec ullus
 Statue loco, ceditue loco. nunc ille sinistra,
 Hic dextra incurSAT feriens, & in orbe gerit rem
 Nunc ictus clypeo exiliens petit aëra, nunc se
 Intorquens, terram ingenti diuellit hiatu,
 Dum uel uterq; cadat moriens, uel cesserit alter,
 Aut iungant socias concordi foedere uires.

Ds

DE PROCELLA.

XXVI.

Quin & fumida uis, tellure exclusa, leuemq;
 Aera per sublata, suoque euecta calore.
 Conflictata diu propter terrasque solūque,
 Aridāque & multo firmans sese aucta uigore,
 Vexatque infringitque agitans pulsum aera & unā
 Acquorāque, & fracto displosa tonitrua caelo
 Disijcit, infremitatq; & quor, cauāq; antra resultāt.
 Torquentur nemora, & ualles ad sydera clamant,
 Puluerēusque diem tegit intra nubila nimbus.

CIRCA VENTORVM OBSER-
 uationem, anni quoq; tempora obser-
 uanda esse.

Tempora quin etiam certaratione tenenda,
 Ut cum se in praecipit, aut uer agit, aduenit
 aestas, XXVII.

Aut cum declinat rapidus Sol, appetit aeger
 Ventorum pater Autumnus: Seu frigida bruma
 Autumnum fugat, aut Vere aduentante fugatur.
 Turbat enim, uersatque omnis mutantia rerum,
 Idcirco si tum nimborum aut syderis ortum
 Videris, aut properare cauo procul aequore mergi
 Infelix astrum, atq; acri Lunam hoste teneri,
 Mercurijq; graues sydus portendere uentos,
 Ne dubita ingentem caelo uariante, procellam

D 3

Affore

Affore, quæ simul inuoluat terrasq; fretumq;
Vertat & audaces in uota miserrima nautas.

D E A V R I S .

XXVIII.

S Aepe etiã rapidũ ad Solem, mediosq; per æstus
Colle uel aërio, aut udi prope littoris oram,
Aut propter liquidas nebulosi fluminis undas,
Aestatẽ indomitã increpitans, Zephyrosq; silentis
Aurarum gelidas sensi properare cohorteis,
Solis anhelantes pellunt quas axe quadrigæ.
Ipse iter intenduntq; fuga, trudentq; repulsum
Aëra, qui tenues motu sœuet incitus auras,
Adiuuat & mare commotum, fluuijq; recessus.
Hinc mulcent teneræ summotis æstibus auræ.
Nanq; etiam umbrosa in scena cum incanduit aer,
Oraq; saltantes tergunt sudantia nymphae,
Frondentem si quis ramum, ramaliãue arma
Ventilet, aut tenui dimouerit aera penna,
Quãprimum Zephyri frigentem exciuerit aurã.
Circum etenim qui nostra frequens se calfacit ora
Spiritus, impulsu facili fugit. aduenit aer
Inde nouus. Mora nulla, alter succedit, & alter.
Vt nequeant circum ora nouæ recalescere partes,
Cum fugiant subitis excitæ impulsibus auræ.
Nec uerò uallesq; caue, recubantiaq; antra
Ac cælo uariante situs terræque marique

NOB

Non multum adijciunt uentis, densant ue, ac uunt ue.
 Inde salutiferis spirant afflatibus illi,
 Hi grauibus tentant morbis languentia membra,
 Nam uenti mutant, quoties mutantur, & unâ
 Corpora cuncta, habitu perstat natura nec uno.

DE VENTO, QUI ORITUR
 prope Aeternum fluuium.

Flat saltus post Pelignos, quâ uoluitur ingens
 Aeternus de ualle caua, atq; humentibus antris
 Ipsa quidem sub mane nouum cita Solis ab ortu
 Aura recens, qua culta nitent, qua poma fouentur
 Ramis læta suis, largo & sata semine turgent,
 Hæc eadem rapidum ad Solem, mediosq; per æstus
 Nec longo spacio prouecta, aut uiribus auctis
 Vanescit primo moriens, & soluitur æuo.
 Vsque adeò uariant uenti, uisq; insita uentis.

XXIX.

DE VENTO PECV
 liari Illyrico.

Illyricis specus est ingens in finibus, antrum
 Ventorum immane, unde iræ, immitésq; procellæ
 Erumpunt, quoties terris fera seuit Erinnyis,
 Immittitq; hyemes pelago, & se proripit umbris,
 Non tutæ stabulis pecudes, non oppida muris
 Non ipso in portu classes. fremit Adria, & atros

XXX.

Horrescit trepida Garganus ab arce tumultus.
 Non illo quicquam uento crudelius, ut se
 Excussitq; antro, & portis ruit acer apertis,
 Pastores cohibete ignem, & procul abdite flammās.

D E T E R R A E M O T V .

XXXI.

Quæ uentos moueant causæ, quis & halitus
 auras,

Hactenus ò mihi chare puer: nunc unde tuus
 multus,

Et tanti ueniant terrarum in prælia motus,

Vnde uagi excutiant diuulsa cacumina montes,

Flumina cõuertant cursum, aut premat alta uorago

Vnde tremat tellus, quã primum (aduerte) docebo.

Principio ingenti latè circumdata ponto

Tellus fumificis incendia pascit in antris.

Inde tepent bruma fontes, cerealiaq; arua

Spargit sæpe nouis, quas emouit Aetna, fauillis.

Hæc eadem sub speluncis tenuem aëra claudit.

Inde sonant sæpe occultis mugitibus antra.

Arida quanquam etiã, ac uenis sitientibus, amnes

Emittit tamen, & dulci rigat arua fluore.

Et quamuis largum cœlo ruat agmen aquarum,

Excipit in sese, ac rursus madefacta remittit.

Hinc ergo humenteis animas, fluidumq; uaporom

Spirat agens, calido aut rursus secat aëra fumo.

Nunc

Nunc halat siccum, & crasso de pectore flamen,
 Aut tenui uolucrum suffitu exuscitat auram.
 Hinc ille & motu facilisq; & uiribus acer
 Spiritus, atq; imas habilis penetrare cauernas,
 Et rursus uiolentus, atroxq; erumpere, claustrisq;
 Inclusus fremit, & multus uacua atria uersat.
 Idem etiam in flammis abit, & furit igneus, atros
 Intorquens lapides tormento exclusus abeno.
 Euocat hæc genitor rerum Sol: excipit aër.
 Ipsa parens tellus large indefessa ministrat.
 Quæ tamen è nimis nunc inde caloribus uisita,
 Hinc nunc uicta gelu, & multa durata pruina,
 Contraxit dubios languenti corpore morbos,
 Ut neq; sit superante anima spirare potestas.
 Ergo incerta ferens raptim uestigia anhelus
 Spiritus incurfat nunc huc, nunc percitus illuc,
 Exploratq; aditum insistens & singula tentat,
 Si quæ forte queat uictis erumpere claustris.
 Interea tremat ingentem factura ruinam
 Terra suis quatiens latas cum mœnibus urbes,
 Disiliunt auulsa iugis immania saxa,
 Procumbunt turres, sternuntur funditus arces,
 Magnorumq; cadunt templa impolluta deorum,
 Excidium ut magni iam iam timeatur olympi.
 Hoc etiam ut magna è paruis cognoscere possis,
 Cernere erit, nostro quoties in pectore sistit

D s Spiritus

Spiritus, ac tenuem neq; dat, neq; suscipit auram.
 Tum uelut intercepta anima tremor occupat artus
 Pugna intus. micat extremis in partibus horror.
 Ergo ubi collectis immensum se uiribus auræ
 Crebrescunt, uia fit, ruptisq; meatibus efflant,
 Antra sonant, mugitq; solum, uallesq; resultant,
 Turbatos putei eruptant super ostia fontes.
 Vanescit paulatim æger dolor, antra quiescunt.
 Quiq; uigor fuit antè, refert se in uiscera terræ.
 Atq; alacres redeunt desueta ad munera uenti.
 Sæpe igitur cum iam multis maduere diebus
 Arua, natant plenis demersa noualia fossis.
 Nec pelagus capit auulsis minitantiâ ripis
 Flumina, tum sua castra mouens sublimis ab arcto
 Nubila de toto Boreas discussit olympo
 Frigidus, & socijs commisit prælia cautis.
 Hic tellus primum assiduis grauis imbribus, & iam
 Obstrusis uenis ualidarum pondere aquarum,
 Post Borea perflante solo concreta, & iniquis
 Obsita frigoribus sese contraxit, & horrens
 Horrentem latè duxit per membra rigorem.
 Vnde nequit clausis efflare canalibus auram.
 Vt quondam infelix ualido Campania motu
 Oppressit miserâs ipsis cum ciuibus urbes.
 Cum uatem fessæ uix eripuere camœnæ
 Labenti è thalamo, ac tecti minitante ruina.
 Interdum uacuis tellus malè nisa cauernis,

Finitimisq; agitata fretis propter maris aestum
 Concutitur uentis pugnantibus. effurit intus
 Vis ingens. extrâ prohibet uentusq; fretumq;
 Quod saepe Euboico testantur littore Cumæ,
 Et quondam uexata graui Pelopëia motu.
 Præterea saepe occultis fornacibus ignis
 Aestuat, inuoluitq; globos, si quâ potis extrâ
 Rumpere, & imposito luctans sub pondere sæuit
 Improbus, attollitq; elato uertice colles.
 At postquam superas uictor peruasit ad oras
 Spiritus, immistus fumo, & caligine densa,
 Pulueream spargit tremefacta per oppida nubem,
 Immundum & cinerem iactat uicina per arua.
 Aeoliam fama est, Lyparen de rupe propinqua
 Hoc sensisse malum, & lucem doluisse negatam,
 Aenariam quoq; (certa manent uestigia) ut olim
 Idem agit in cineres glomeratus puluis ad auras.
 Puluerem queritur spargi Prochyte ardua nimbium
 Illa solo fumante, graui concussa ruina,
 Spargit desertos incendia lata per agros.
 Pertinuit mare flammigeros deuoluer amnes.
 Incensum & latè scopulos super aëra ferri.
 Aestati, atq; hyemi malè creditur. & tamen udo
 Vere magis, seu cum pedibus fluit uua sub unctis,
 Tum sæuit furor, & bello sese arduus armat.
 Quin etiam ut natura soli, tractusq; locorum est,
 Flumina nunc iter intorquent, nunc alta uorago

Sorbet hians, nunc sicca fuit quæ terra, paludem
 Hausta facit: quæ cœruleo circumflua ponto,
 Continet: insiluit pelago, quæ iuncta manebat.
 Nunc mutare urbes, nunc & fluitare uidemus
 Vndarum in morem, dubio nunc uerbere subter
 Quassari, aut sursum sublato pondere ferri:
 Horrendos nunc clamores ad sydera tolli:
 Nunc mugire solum, aut animas Acherōte remissas
 Auribus instrepere, aut equitē resonare sub armis.
 Sibilat ecce alibi, aut antro fremit aura recluso.
 Vidimus antiquas ueteris Dicearchidos arces
 Assiduam longo motu traxisse ruinam.
 Bis messor legit spicas, bis uinitor uuas.
 Interea ualidi quatiebant mœnia uenti,
 Funditus atq; imo uersabant tartara auerno.
 Arebant sitiente solo sata, nec temere ullæ
 Manabant cœlo pluuiæ, tristisq; per arua
 Squalor erat, mœrorq; herbis morientibus ingens.
 Non usquam cœli rabies torrentior arsit.
 At postquã cessit tremor, ac solida arua quierunt,
 (Certa fides) terris cessit mare. reddidit agris
 Neptunus longo tandem post tempore, quod iam
 Abstulerat prius, & uictor ditioe tenebat.
 Vsq; adeo impellens uariat uis. ergo age cœlum
 Inspice si quando terrestribus æmula signis
 Arma serāt Mars bellipotēs, et Iuppiter Ammon,
 Iuppi-

Iuppiter aërias qui fulmine concutit arceis.
Hi tibi signa dabunt uenientes ab aëre motus.
Quo tellus tremit incluso, et grauida antra fatigat.
Nec uero aut tenebræ, aut nocturna silentia, cū iam
Frigore concrescunt terræ, & uis humida regnat,
Sunt tantum metuenda, aut matutina pruina,
Verum etiam medijs in solibus, atq; ubi sæuit
Aestiuus calor, & cum spiramenta retundit
Sol medius, retro & fumos compellit inertes,
Et tellus tremit, & uolucris erumpit in auras
Spiritus indignans clauso circum aggere cingi.
Ipse uides quoties agitat is fluctibus æquor
Tollitur, & salsa spumant aspergine cautes,
Littora tum sinuosa magisq; magisq; uideri
Curuari & solito maius, postquam alta quierint
Aequora, uentorumq; simul grauis ira repressa est,
Tum contra, recto tractu maris ora uidetur
Tendere iter. summæ in longum spectantur arenae,
Ac nullas agitat sublatu spiritus undas.
Hic terras quatit inclusus, maria intima uersat
Exagitans, uerritq; auras. hic impete uasto
Discindit nubes, explosaq; fulmina torquet
Cum tonitru, & rapidis illuminat aëra flammis.
Hoc igitur cessante, aer silet undiq; ut illum
Diuidat æquali interdum nubecula tractu.
Tempore quo inclusus specubus longè æstuat intus

Halitus

Halitus arefcens, & humū quatit improbus, unda
 Tellus intremit, & uacuis sonat ic̄ta cauernis.
 Sed tamen & perſepe cauis furit abditus antris
 Infremitans, quando aeri ſe tramite contra
 Ventus agit, uetat atq; imis erumpere clauſtris.
 Tantum adeò uariant, & uis & cauſa mouendi.

DE MEPHITE ANSANCTI
 in Hirpinis.

XXXII. **S**pirat ad Anſancti uallem ſpecus: hinc procul et
 grex
 Et paſtor diuertit iter: procul euolat ales,
 Incidat in ſæuam pennis ne lapſa Mephitum,
 Et cadat infelix ſubita exanimata ruina.
 Spiramenta Soli quondam tremor ille recluſit.
 Exhalat uis unde nocens per uiſcera terræ
 Conſtata diu, tetroq; infecta ueneno.
 Hinc necat afflatu miſero, ſternitq; animantes
 Sæua lues. procul acta erebo, ſtygijsq; cauernis,
 Annon Harporum in campis Garganide terra,
 Quaq; celer dubijs ripas ſecat Aufidus undis,
 Effoſa tellure uapor cerealibus horreis
 Incluſus ſubito exanimat? nec ut aëra diuum
 Accipiat, reddat uè inſoſſi exhauſtor acerui.
 Uſq; adeò incluſas peſteis dira occupat auras.

DE

PONTANI LIB.

DE IRIDE.

XXXIII.

Nunc age si quādo ætherio delapsa ab olympo
 Iris ades, uatisq; oculis permitte uidendam.
 Dum genus, et certos memorē, quibus orta, parētes,
 Nam te uel natale decus, uel sanguinis autor
 Nobilitant: tu forma inter pulcherrima nymphas
 Spectando & cœlo, & musis celebranda canoris.
 Pastorem fama est Phœbum peneida ad undam
 Incassum post assumptos in uirgine fletus,
 Post deploratos toties in cortice amores,
 Inuitum ad superos, ac munera nota redisse,
 Solantem casus cithara, ac testudine eburna,
 Paulatim irrepssisse nouam sub pectore flammam
 Virginis Aeriæ, solam quam Iuno ministris
 Prætulerat fidam thalamis, gratisq; sodalem
 Alloquijs, cui cura omnis quoq; credita herilis,
 Tentanti in thalamos, aditum insidiasq; paranti
 Et reperisse uiam casum, & docuisse repertam,
 Oceano forte in magno sub Tethyos antra
 Iuno aberat, ducens letam per pocula lucem.
 Aeria è thalamis ut erat lasciuior annis
 Prodierat, procul emotas spaciata per auras.
 Profilit è specula iuuenis, timidamq; repente
 Occupat amplexu: tum ne quis cernere possēt,
 Nube caua inuoluit, mox ad sua gaudia uersus,
 Optatis fruitur thalamis, grauidamq; relinquit.

114

Illa uterum celans, nono post mense grauat una
 Pōnit onus. fratri praeſto Lucina petenti
 Affuit, excepit neptem gremioque leuatam
 Nubibus Aeriae prolem commendat alendam.
 Ut creuit forma praestans, & corpore nympha,
 Visaque digna deo proles, tum Iuppiter illam
 Factus auus. fouit gremio, miratus & ora
 Et crineis flauos, & lumina digna parente,
 Et pharetram, & quod quae pater illi tradidit arcum
 Lunabat, capita ut simul accuruata coirent,
 Solis ad occasus ut spicula Solis ab ortu
 Mittat, ab occasu facile ut iaculetur ad ortum,
 Neptis auo digna, simul & patre digna uirago.
 Iuppiter ob meritum speculo donauit, ubi omnem
 Aera perspiceret, terras, pontumque uideret.
 Quo foret & nymphis etiam spectabilis ipsis.
 Nate igitur si quando sedens aestate sub altis
 Porticibus, forte aut nemorum uiridante sub umbra,
 Auratum admotis labris sitientibus annem,
 Ne pigeat, simul ac gelidum cratera liquorem
 Hauseris, ardentem ad Solem, atque ad lapada Phœbi
 Sistere, post altam tua lumina ferre sub umbram,
 Illicet aspicias Solem laquearibus ipsis
 Fornicibus siue in medijs, altaeue columna
 Fulgere, oppositam radius dum flectit in oram
 Lubricus, effusoque super loca lumine lambit.

Haud

Haud aliter leui in nube, coeloque quieto
Obliquus cum se radiorum impegerit ardor
Nubila per, conuersa acies in fronte resultat.
Flectuntur retro radij. fit protinus arcus
Ille quidem, uarios ducens è nube colores,
Ut uiridi quoties ligno celer hæserit ignis
Flamma rubet, madida referens à matre uirorem.
Forsitan & cum nube caua se ostentat imago,
Cœruleum uideas, qui non est, ipse colorem.
Ac memini dum castra sequor, Mauortiaq; arma,
Qua præceps sese Tyburna rupe uolutus
Fert Anio multaq; cadens aspergine sudat,
Fumosa fulgere super conspergine claram
Irin, & aurato iacientem spicula cornu.
Et iam Sol medium clarus peragrabat olympum:
Mox ubi sydereis nox fusca superuenit alis,
Improuisi adsunt austris madidantibus umbres.
Liquitur in latices coelum, lutulentus & antro
Profilit, ac ripis Anio caput extulit altis
Indignans, liquidos rapidis torrentibus amnes
Foedari, & mœstas arceri à fonte Napæas.
Nec flauescens aspiciens miraberis arcum
Puniceo uiridem si addas, rarescitq; uterq;
Nam simul & flauum miscent utrinq; colorem.
Nec uerò cum Sol medium lustrabit olympum
(Vrit enim, seruetq; adeo, ut quæ densa relaxet.)

E

Thais

Thaumantis natam aspicias, quanq̄ horrida, quādo
Brumariget, medijs liceat uidisse diebus.

Ergo & cum adueniet simul, & cū deciderit Sol,
Iris ab aduerso capiet data signa parente

Luce quidem, quanq̄ in tenebris sub nocte maligna

Aurea cum pleno radiat Latonia uultu,

Tum quoq; curuato meditatur spicula cornu.

C V R I R I S S I T A R C V A T A .

XXXIII.

ET quoniam obliquum ad Solem, aduersumq;
parentem

Apparet longe oppositis in partibus iris,

Idcirco non in gyrum, non cogit in orbem

Sese audax, neq; enim est ipsi circūdata Soli,

Vnde referre queat speciem toto ore rotundam.

Sæpe etiam duplicem in tenebris est cernere Lunā,

Nube nouam referente alia sub imagine formam.

Ipsa sua speculū dextra tenet, & uidet ora (cernit.

Alteram nympham suam, & quibus hæc quoq; lumina

Vna quidem facies, speculo referente secundam.

Ergo & in aëria talem se nube figura

Ingeminata refert, speculi se margine qualem

Nympha super, uitrea & similē se reddit in umbra.

Sed neq; cum solem aut ipsum, solis ue sororem

Aut rutila circum, aut atra caligine cingi

Prospicias, alium credas duxisse colorem.

Nam

Nam uapor in causa est, qui cum fulgentibus astris
 Offundit sese, obtundens radiantia tela,
 Inficit hic nostros infecto lumine sensus,
 Frustraturque oculos falsa sub imagine captos,
 Luna magis, Luna hamatis minus apta sagittis.
 Tutamen offusa quoties caligine cernes
 Paulatim elabi, & claro mox lumine ferri,
 Tranquillam licet expectes, noctemque diemque.
 Sin multis simul effundent se partibus ipsæ
 Collectæ in gyrum nubes (nulla est mora) uenti
 Diuersis simul erumpent de partibus, ut iam
 Inuoluant cælumq; simul terrasq;, fretumq;
 Vix adeo ut stabulis sint tuta armenta sub ipsis.
 Semper enim qua diffracto uapor euolat orbe,
 Illa parte ruent populantes nubila uenti.
 Quin etiam qua se incandens nocte extulit ignis,
 Ille quidem claro signans liquidum aëra tractu,
 Inde ruet portis quamprimum uentus apertis.
 Ergo & cum exussit rapidus Sol omnia late,
 Et cum uicta gelu glacie, & concreta, malignum
 Horrescit tellus frigus, tunc æquora longè
 Pacem agitant, nulli uersant super aëra uenti,
 Ac tranquilla quies pacato regnat in orbe.
 Ast ubi se nebulae tollunt, indenset & auras
 Caligo fumosa agitans, hic aggere rupto
 Spiritus ad superas sensim sese exeret oras,

E 2 Moxq;

Moxq; ruit portis emissus uentus apertis.
 Ipsa etenim uentos tellus alit, eiq; refuso
 Emitterit foecunda sinu. sol hos pater, actis
 Educit radijs perq; aëra trudit apertum.
 Illi iter intendunt cursu, passimq; uagando
 Concipiunt uires, collectaq; robora firmant.
 Donec uel coelo irati dominantur, & undis,
 Et quatiant ualidas inimicis flatibus arces.
 Haud aliter, quam cum liquidis caput extulit antris
 Eridanus molem ingentem rapit undiq; aquarum
 Progrediens, seruetq; uagus per adorea culta,
 Huc, illuc sinuosa agitans secum agmina uoluit,
 Rumpit & in pontum superatis fluctibus audax.

D E C O M E T I S.

XXXV. **V**entorū quoq; certa dabunt tibi signa cometae.
 Illi etiam belli motus, feraq; arma minantur,
 Magnorum & clades populorū, & funera regum,
 Ut cum seu coeli occasum, seu solis ad ortum
 Extulerint caput infelix, & crine minaci
 Horrendum late implerint terroribus urbes.
 Si steterint, certoq; loco uestigia figent,
 Finitimi bello inuadent, ciuiliaq; arma
 Foedabunt socias cognato sanguine dextras.
 Sin ortum tendent uersus, peregrina moueri
 Bella scias, hostemq; externis affore ab oris.

Tu uerò quod decernit Mauortius ignis
 Infelix eccli sydus, quod nuntius Arcas
 Hoc dirum in primis statues signare Cometen.
 Ipsi etiam tibi signa dabunt manifesta colores.
 Halitus ille autem æstiuam sublatus in oram,
 Mole ingens, tractu longusq; & plurimus ipso,
 Multa etiam fomenta ferens, concepit ubi ignes,
 Flammatos ignes, & late incendia serpunt,
 Fit coma quæ rutilum spargat de uertice crinem,
 Et longa fumosa trahat uestigia passu,
 Sed Solem, Solisq; uiam declinat, ad arcton
 Sæpe iter intendens, celeri nunc concitus axe,
 Nunc lento temone premens tardantia lora.
 Nam memini quondam icario de sydere lapsum
 Squalentem præferre comam, tardoque meatu
 Flectere sub gelidum Boreæ penetrabilis orbem,
 Hinc rursus præferre caput, cursuque secundo
 Vertere in occasum, ac laxis insistere habenis,
 Donec agenorei sensit fera cornua tauri.
 Ergo inter sese aduersis concurrere signis
 Hinc turcas, illinc parthorum examina uidit
 Euphrates belli medius. caput extulit alueo
 Armorum sonitu excitus Mauortius Ister.
 Vix unquam maiore aliàs in prælia uentum est
 Mole uirum: lati manarunt sanguine campi.
 Horruit Oceanus, dum tot procul anne cruento

Versat Rhenus agens, simul arma, uirosq; ducesq;
 Cognatos enseis, atq; impia comminus arma
 Sustulit assuetis gaudens Hispania bellis.
 Obstupuit, gemuitq; simul maurysia Calpe
 Ingenteis uelorum alas, crepitantiq; arma
 Oceano, & freta lata citis spumantia remis.
 Mox Tingitanis seuire incendia tectis,
 Atq; anneis tabo squalere, & sanguine campos,
 Non aliâs uenti pelago incubuere tumentis
 Maiores, non æolij rex carceris unquam
 Sæuius infremuit, ruptoq; immugijt antro,
 Delituit ripis, imo & caput abdidit alueo
 Vndarum pater Eridanus: sitientibus annes
 Excessere antris: mœstæ, & sine numine nymphæ
 Fuderunt nullos terra arefcente liquores,
 Interea nullus cœlo demittitur imber.
 Arescunt herbæ passim sitientibus aruis.
 Pratorum perit omnis honos; nemora alta laborant
 Aestibus, inuitoq; cadunt è stipite frondes.
 In dirum transit cinerem de gramine cespes,
 Vota Iouem non ulla mouent ingrata, nec ullum
 Incensis aris meritum, sensus ue malorum.
 Languentes impune cadunt cum matribus hœdi,
 Exanimésq; iacent passim cum matribus agni.
 Infelix animam conuulso in cespite linquit
 Taurus, & ingentem ipse cadens dat mole ruinam.

Nec

Nec bellator equus non sicco in margine fontis
 Moeret & assuetis moriens caput abdit arenis.
 Strata dolent armenta bouūq; , armenta q; equorum.
 Exitio sitis est etiam pastoribus, ut iam
 Emigret calabris procul armentarius agris
 Aeger, agens paruos agra cum coniuge natos.
 Vsque adeo infandam in rabiem fera seuit Erinnyis,
 Et dirus quatit in terras iacula aspra Cometes.

DE VIA LACTEA.

NAte etiam si quando oculos ad sydera tollens, **XXXVI.**
 Albentem coeli tractum mirabere, fors an
 Addubites, quæ causa uiam signauerit, an sit
 Halitus idem autor, longo quem tramite ductum
 Stellarum densus circum se complicat ordo.
 Quippe uagus solem fugiens, torrentia q; astra
 In læuum, dextrum q; latus declinat, & ipsa
 Raptatus circum coeli uertigine candet
 Syderibus late sparsus, palentia q; ora
 Stellarum, atq; amnes lactis sub imagine præfert.
 Nanq; acies obtusa, & non penetrabile lumen,
 Et series numerosa, minuta q; corpora paruis
 In spatijs uersata, procul candere uidentur,
 Dum nequeunt radios iaculari, & stringere flammam,
 Candet, & à multa caligine consitus aer
 Hinc, illinc agitata, & lactea constat imago.

Nec tibi non fera sunt saeuorum nota gigantum:
 Prælia, nō phlegrea phalanx, superūmq; labores,
 Intentansq; deūm excidium Briarē ius ensis.
 Ergo illi simul ingenteis inuoluere monteis
 A Borea q; Austro q; ingens simul ardor utrinq;
 Vtrinq; & metus ingens, exitiumq; paratum.
 Terra nouum auxilium natis tulit. excitat antris
 Nigranteisq; globos fumorum, & sydera scædat
 Pulueribus, tetra offundens caligine diuūm
 Attonitās acies, atq; arma micantia frustra.
 Cedebat rerum genitor, cedebat & ipse
 Bellipotens Mauors. frustra Latonia tendit
 Dictæos arcus, nigrantem ex axe Booten
 Excussat caligo, haurit globus Oriona
 Puluereus, cæcum capulo dum sustulit ensem.
 Ecce autem flammis, & luce coruscus eoa
 Phœbus adest, Phœbum sensit nox. illicet ipse
 Restituitq; aciem, & dextra, læuaq; coëgit
 Cedere fumificum discusso puluere nimbūm,
 Ergo ubi laurigeris uictoria constitit alis,
 Et cælo pax nota redit, monimenta quod essent
 Antiquæ pugnae, uolucres subsidere fumos
 Et statuit pater, & solio sic iussit ab alto.
 Atq; hinc puluereus manet inter sydera limes,
 Qua uictor pepulit flammato turbine Phœbus.
 Nec uerò nature omnis uis cognita, quando

Multa

Multa latent. tamen & causas scitamus, & unde
 Proueniant. Candorq; uix, limesq; per astra
 Fusus in incerto est. nebulas in sydere Cancrī
 An ne eadem caligo, eadem quoq; causa notarit,
 Hoc quoq; in incerto. nam plura subesse uidentur,
 Quæ certent ratione eadē, aut aduersa repugnent,
 Lactea cur niueo canescat semita tractu,
 Cur nebulosa cauo pallefcant sydera uultu.

DE FONTIBVS ET
 fluminibus.

Hinc ego digrediens fonte iste nate docebo,
 Et cur perpetuis decurrant flumina uenis,
 Extremus labor, & uigilatae ad lumina noctes.
 Tu mea dicta puer memori nunc accipe corde.
 Spiritus hic (Graij fecerunt Aëra nomen)
 Qui terras, pontumq; leui circuntegit umbra,
 Et penetrat rimosa means in uiscera terræ,
 (Certa fides) facile humentem permanat in undam,
 In liquidumq; coit contracto frigore rorem,
 Mox abit in latices, & ripis plenior errat,
 Et magno labens intrat cum murmure pontum,
 Armatas etiam raptans ad littora classes.
 Ipse uides saepe in foribus sudantia saxa,
 Et guttas de marmoreis stillare columnis.
 Namq; aër circumfusus dum frigora sentit,

XXXVII.

E s Paula

Paulatim sese cogit, mox defluit humor.
 Ille quidem sicco ducens è marmore guttas,
 Speluncis quoq; de gelidis manare liquorem
 Continuum, unde fluunt crepitanti murmure riui.

M A G N A F L V M I N A E M O N
 tibus defluere.

XXXVIII. S I Rhenum Rhodanumq; uidens, magnamq; Ga
 rumnam,
 Aut Hebrū, Eridanumue, aut clari nominis Istrum,
 Aut qui per latos populos mare peruenit Indus,
 Aut septemgeminum rumpunt qua flumina Nili,
 Perscrutare ortum, & fontis sacra antra reclusi,
 (Non dubium) inuenies summis è montibus illos
 Delabi genus, & gelidis deducere ab antris.
 Namq; aer terræ immistus, molemq; sub ipsam
 Inclusus, montana rigens ut frigora sensit,
 In stillas abit, & longo fluit agmine multus.
 Desuper ima petens, donec iam uiribus auctis
 Erumpit uallo, atq; in campos turgidus exit.
 Multum etiam stillante solo, niuibuscq; liquatis
 Auxilium accedit uenis tellure sub ipsa,
 Multum etiam nebulosa iugis immanibus aura
 Tabescens cælo gelido cum stringitur humor,
 Unde sibi occulti sumunt alimenta meatus.

Terram

TERRAMESSE CAS
uernosam.

NEC uero quamuis solido stet robore tellus
 Mole sua grauis, & denso se robore firmet,
 Non uastis intus specubus patet, atq; hiat altè
 Immensum ductis abrupta sede cauernis.
 E quibus aut Euri sparsim funduntur anhelis
 Faucibus, adriacosq; attollunt flatibus æstus,
 Et stragem dant arboribus, tectisq; ruinam:
 Aut amnes subter lapsi de montibus altis
 Erumpunt cursu rapido, & solida æquora findunt.
 Quippe aër antro inclusus lentescit in undam
 Frigida sub loca, & æternum fluit abditus humor
 Aeterno de fonte liquens: hinc Cassia claustris
 Antra, tot accipiunt fontes, tot flumina, mox quæ
 Rursum diuersis emergunt partibus orbis,
 In mare seu tacitis delapsa meatibus intrant.
 Quin & quâ Herculei rident sata leta Tarenti,
 Qui piger humectat flauentia culta Galeus,
 Saxa subit, tacitusq; cauo se condit in antro,
 Condit & in latebris Nilus: post liber apertis
 Insultat campis, septeno & gurgite fertur,
 Felix fruge noua, fecundisq; uber aristis.

De fonte

XXXIX.

DE FONTE CORNV.

XL. **E**st præcutinis in montibus horrida cautes,
 Indigenæ uocitant Cornu, de uertice cuius
 Manat aquæ gelidus per saxa rigentia torrens.
 Hunc non antra caui montis, non humida uallis
 Eruptat, non uis superas impellit ad oras.
 Verum aer ripæ admotus, circumq; supraq;
 Rimosoq; latens sub fomite sudat, ut ipsum
 Frigus, & algentem sensit per membra rigorem,
 Stillatimq; cadit fluitans, cursumq; secundat.
 Ergo & perpetuus tenor est stillantibus undis.
 Perpetuiq; fluunt fontes, & flumina & amnes,
 Perpetuum quoniam seruat natura tenorem
 Aeris, aeriam sese uertentis in undam.

FABVLOSE DE FONTIBVS.

XLI. **N**ec uero faciles nymphæ, queis flumina cordi,
 Et sacri fontes, atq; antra liquentia riuis,
 Non ipsæ dulces latices, non larga ministrant
 Pocula, non gratas longè sitientibus undas.
 Ergo nudatis pedibusq; & pectore nudo
 Cœruleæ per stagna agitant liquentia nymphæ,
 Alternisq; implent undanteis roribus urnas,
 Alternis simul effundunt. Tum murmure magno
 It præceps per saxa sonans spumantia riuis,
 Mox crescens findit tacito plana æquora cursu,

Nunc

Nunc fessæ letas ducunt per prata choreas
 Arboribus teclæ, ac circumuariantibus umbris,
 Nunc tenuis miscent gratis concentibus auras,
 Aut amne in medio ludunt, uitrëisq; sub undis
 Lasciuæ alternant agiles per brachia motus,
 Lubricaq; intorquent niuëis uestigia plantis.
 Enatat hæc, leueisq; manus & brachia monstrat,
 Aut tenerum latus, aut molleis cum poplite suras,
 Desilit illa petens imum, splendetq; sub undis
 Marmoreum femur, & ceruix argentea, & ille
 Deducunt cælo diuos quæ ad furta papillæ.
 Mox resilit, flauumq; caput, nigrantiq; effert
 Lumina, tum niueo quæ purpura fulget in ore.
 Hic aliquis cannosâ latens post flumina pastor,
 Agrestis deus, & Satyrorum è stirpe procaci,
 Concepit postquam ardentem sub pectore flammam.
 Huc, illuc oculos agit, & suspiria ducit,
 Insertatq; caput cannis, refugitq; uideri,
 Dumq; uidet, frigetq; simul, feruetq; cupitq;
 Desperatq;, audetq; feroxq; libidine, in undas
 Desilit, atq; cadens sonitum dedit. At chorus antrû
 Attonitus petit, & latebris sese abdit opertis,
 Ipse deus uano frustratur gaudia tactu.

A Q V A S N A T V R A L I T E R E S S E
 sine colore & sapore.

Nec

XLII.

Nec sapor aut color ullus aq̄s fluuialibus: Ipse
 Tellure hos de matre trahūt, hinc saepe uene=
 Sæpe salus: adeò uariat tellusq; solumq;. (nū,
 Terra salutiferas uires, eadem ipsa nocenteis,
 Præbet aquis, succoq; suo prodestq; nocetq;.
 Terra eadem argento largè fœcunda, sed aër
 Vber aquis, Nerei; nouas hinc sufficit undas,
 Præcipue tamen arctoo sub cardine, qua se
 Vis ingens cohibet, quamq; & sol languidus errat
 Desessus spacijs, obliquo & tractus ab orbe,
 Inde perennis aquæ manat fluor, oceanusq;
 Aestuat, arctooq; fluunt è cardine riui.

DE FONTIBVS CALIDIS.

XLIII.

BAiano sed ne fumare in littore thermas
 Mirere, aut liquidis fluitare incendia uenis,
 Vulcani fora sulfureis incensa caminis
 Ipsa monent, latè multum tellure sub ima
 De bacchari ignem, camposq; exurere opertos,
 Inde fluit calidum referens ex igne uaporem
 Vnda fugax, tectis feruent & balnea flammis.

DE AMARIS FONTIBVS.

XLIII.

Hinc etiam salsum fontes traxere saporem,
 Et laticem longè ingratus infecit amaror.
 Tellure incocta exudans, cineriq; maligno,

Quens

Quem liquit quondam accensis fornacibus ignis,
 Post aevo extinctus longo monumenta relinquit
 Exustum cinerem, & cocto sola subdita saxo.
 Hinc alibi exhaustos antris putealibus amnes
 Vulcano feruente coquunt, dum crassior humor
 Stringitur, inq; salem tepidæ cessere lacunæ.
 Ast alibi in lapidem transit liquor, usq; adeo uis
 Telluris uariat. Videas lapidescere Sarni
 Cœruleo sub fonte alnum, filicisq; maniplos,
 Et paleæ intortos lento cum uimine culmos.

DE RIVO VENAFRANO.

XLV.

DEcurrit tenui labens aspergine riuus
 Rupe uenafrana, fessus quem sæpe uiator
 Incusat gelidos raptim occuluisse liquores.
 Sæpe repentinos fracto de monte tumultus
 Erumpentis aquæ timuit sub uomere taurus.
 Ipsa suas nunc diues opes natura profundit,
 Nunc retrahit defessa manum, seq; ipsa remittit.
 Hic lactis fluitare amnem sua ad ubera mater
 Letatur, dolet hic omnem obriguisse liquorem.
 Materiam sæpe ingenio, instrumenta uel arti
 Deficere, ipse operis prudens dolet autor & actor.
 Nunc ergo ingenteisq; animos, uiresq; ualenteis
 Præsefert natura, opibusq; & robore pollens,
 Nunc inculta situ, longaq; effæta senecta
 Languescit, propriumq; negat retinere uigorem.

DMM

Dum reparat vires, renouataq; robora firmat.
 Ipsa suos tunc plena sinus, uterumq; relaxat.
 Quiq; vigor fuit antè, refert se ad munera nota.
 Nec uerò casusq; inopes, cessantiaq; arma
 Naturæ, nec rursus opes, luxumq; fluentem
 Non hominum, non alituū genus, & pecus & grex
 Squanigerum sensere, graui & doluere ruina,
 Hinc etenim miseranda lues mortalibus, hinc &
 Diræ famæ, sæuitq; malum per uulnus utrunq;.

DE FONTE AMMONIS.

XLVI.

Ammonem fama est medijs sub noctibus altum
 Feruere, & in medijs rursus frigere diebus.
 Causa quidem uel certa subest, nam frigora noctis
 Intus alunt ignes, nocte & uapor aestuat intus,
 Vnde fluunt calidi noctis per tempora riui.
 Luce autem cum Sol terras populatur, & ardens
 Exhalat uis, tum uenæ recreantur hiantes,
 Vnde redit gelidus sua per uestigia torrens.
 Rara igitur natura soli, quæ frigora Lunæ,
 Quæ Solem facile admittit resoluta diurnum.
 Hinc facile, & recreat sese, & feruescit in horas.
 Hinc terræ uarium mutat fons ipse tenorem.
 Longinquo ueniens loca per uariantia ductu.
 Nam neq; sese orbe ex alio uis torrida Solis
 Immittēs, penetretq; uterū, et grauida ubera terræ,
 Immensumq; maris spaciū, tantumq; profundi.

De flus

DE FLUVIO TRIGELLA

in Lucania.

XLVII.

Horrescit quoq; Lucanis in saltibus antrum,
 Vnde petunt trepidi afflictis oracula rebus,
 Præcipitat longo immanis descensus hiatu.
 Septem aræ circum, & fumos flant thura Sabæos.
 Antistes Zeno lituum tenet, & uocat ore
 Præsentemque deum, & pia numina sistit ad aram.
 Turba fauet, mox & uoti damnata recedit.
 Ipse autem fruiturque dijs, atq; imperat antro,
 Vnde fluit gelidus salebroso fonte Trigella,
 Arescitque hyeme in media, atq; æstate liquefcit.
 Vere nouo, cum se tellus ad aperta relaxat,
 Tum uideas tecto ex antri stillare fluentum,
 Hic riuos fluitare, illic concrefcere fontem,
 In clatros hiat ecce alibi fumosa uorago,
 Vnde aditus imi ad manes & tartara mundi.
 Parte alia sonat abruptis specus atra cauernis
 Horrendum. Ruit acta repente canalibus unda
 Occultis, siccoque diu deuoluitur alueo.

Pastores cohibete gregem sitientem, & ab unda
 Pellite, non foetum optatum, non ubera uaccæ
 Distenta, aut tenerum cum matre aspexerit agnum
 Errantem, qui pota frequens ad flumina pastum
 Egerit armentum, & crudo saturauerit amni.
 Capripedis potuit tantum dolor, iraque Fauni.

F

Luser.ii

Luserat aspernata procum Ripenia, & udis
 Abdita fluminibus detestabatur. Ibi amens
 Deturbatq; pedum pecudesq; à fonte repellit
 Inclamans: nulli foetus, non ulla propago
 Sit pecudi, quoties sitientia guttura ad undam
 Admorit, potoq; grauis de flumine abibit.
 Semannem fugitate boues, fugitate capellæ.
 Iratusq; gregi, in nemus, & loca sola recedit.
 At cum declinat rapidus Sol, & fugit annus,
 Ac lassata situ, tellusq; effœta senescit,
 Aruit & uenis humor, mirabere fontem
 Vel biduo effluxisse ac flumina tanta requirens,
 Incuseq; Deos, naturæq; abdita damnes.

V E T V S T A T E T E M P O R V M

mutari fontes, ac maria.

XLVIII. Sed nec perpetuæ sedes sunt fontibus ullæ,
 Sæterni aut manant cursus: mutantur in æuum
 Singula, & inceptum alternat natura tenorem.
 Quodq; dies antiqua tulit, post auferet ipsa.
 Hoc Mare, quod nunc ingenti duo littora tractu
 Europam, Lybiamq; secat (non fabula) quondam
 Tellus una fuit. medio stetit æquore taurus
 Insudans sulco, atq; attrito uomere fissus:
 Nunc mersa tellure natat uento acta carina.
 Vulcano sacra & fumoso uertice anhelans

Insula

Insula Cyclopum horrifonis incudibus antrum,
 Nulla olim: nunc nulla Elice Nonacria, ut illam
 Fluctibus, iratoq; absorbuit æquore Nereus.
 Aegyptum Casij soluens de rupe secabat.
 Nauta uagus: non dum ullum illi nomenq;, decus ue,
 Sed pelago stagnante palus, udaeque lacunæ:
 Nunc regio, & populos late fecundat, & urbes,
 Pyramidū ostentans monumenta, & nomina Regū.

SITVM TERRAE MUTARI,
 et terras ipsas renouari.

Quid mirum fontes, siccato & flumina cursu
 Desinere: adueniet lustris properantibus ætas,
 Cum pelago emerget tellus noua, cum mare terris
 Incumbens mole ingenti, simul oppida, & arces
 Cultaq; sub rapido secum feret hausta profundo.
 Nullos honos regum tumultis. Impune deorum
 Tempora ruent. Idem fluctus pecudemq;, Iouemq;
 Auratum affliget scopulo, exitium omnibus unum,
 Et clades una absumet iuuenesq;, senesq;,
 Matres, atq; uiros, & corpora cara nepotum.
 Nec natum complexa parens miserabilis udis
 Proficiet lachrymis, clamantem, & acerba gementē
 Cœlureus cano uortex absorbet hiatu,
 Et uota, & pictos secum feret unda penateis.
 Nō ullæ ultra reliquæ, aut monumenta manebunt.

F 2 Non

XLIX

Non rerum labor, aut operum uis ædita cælo.
 Maestas ipsa ingenij, decora illa sororum
 Aonidum, confecta situ, atq; in nube iacebunt,
 Cunctaque sub tenebris, & opaca nocte tegentur.
 Parte alia exurgent immani corpore montes,
 Et nigra primò cælum caligine tingent
 Fumosis iuga uerticibus, nondum aere aperto,
 Nec sicca tellure satis. Post tempore certo
 Terra recens, cælumque nouum, noua littora, &
 udi

Labentes passim Lymphis crepitantibus amnes
 Incipient præbere nouis alimenta colonis,
 Paulatimque nouus fato instaurabitur orbis.

Te quoq; uel iuuat ad finem uenisse laborum
 Vranie, licet & fontis leue murmur, & ipsæ
 Spirârint placidæ Zephyris felicibus auræ.
 Rura senem, uatémque suum, sua ad ocia felix
 Parthenope uocat, & fesso blanditur alumno.
 Non Ederæ, mea non Lauri per tempora serpent.
 Me sat erit si cæruleo Sebethus ab amne
 Intactæ Salicis fluuiali munere donet,
 Ac mihi pomiferis uacet Antiniana sub hortis.

FINIS.

Argu-

ARGV MEN

T V M O P V S C V L I .

Titulus huius libelli est *μετέωρα*.
 Continet enim tractationem & do-
 ctrinam de meteoris, quæ sunt res,
 seu, ut Aristoteles uocat, *πρόδη*,
 id est, affectiones, quæ in sublimi fi-
 unt, *μετέωρον* enim Græcis sublime significat, aut
 eleuatum, seu in sublimi pendens. Inde Seneca uo-
 cauit eam partem rerum naturalium, sublimia, uer-
 bum uerbo exprimens. Quanquam autem non om-
 nia, quæ ita uocantur in suprema, aut media regio-
 ne aëris accidunt, tamen id communiter, & ex
 magna parte fit, ac nomen istiusmodi affectionibus
 inditum est ab eo, quod plurimum contingit, ut solet
 fieri. Et sane quæ fiunt etiam in terra, fiunt ab illis,
 quæ naturam aëris habent, ac illò tendunt. Nomen
 factum est à *μετέω* præpositione, & *είρω*, uel *εί-
 ρω*, quorum utrumq; significat tollo, eleuo, suspen-
 do, & pendeo, mutatis quibusdam literis in prin-
 cipio. Videntur etiã mihi uocata esse meteora ideo,
 quod animos hominum suspensos faciant, & du-
 bios, id enim quoq; significat *μετέωρον*, & ipse
 Aristoteles fatetur de quibusdam eorum se adhuc

F 3 dubita

dubitare, quaedam aliquo modo attigisse, quāto magis hæc uulgus, & imperitos suspensos faciunt. Totum opusculum diuidi potest in duas partes, ut prior sit præfatio, secunda expositio rerum in præfatione propositarum, quæ consistit intra quatuor genera causarum, uelut intra pomeria sua. De fine tamen hic nihil admodum dicitur, quanquam finis sane est etiam aliquis, ut hominum utilitas. Nec possunt homines carere plerisque talibus rebus, nempe uentis, pluuia, fluminibus, fontibus, & nubibus nō tantum ut aquam effundant, sed etiam ut solis ardorem mitigent aliquando. Sic etiam Cometæ fiunt, ut homines tum moneant aliquid, & terreant, tum ut aërem permutent. Iris suam quandam causam finalem habet in sacris literis. Sed relinquo hanc causam, & de reliquis breuiter addo, ne nimis longus sim in argumēto. De prima parte quæ est præfatio, postea dicam. De causa materiali remota, & efficiente propinqua in secundo capite aliquid significat, cum de quatuor elementis dicit, quod inde omnia oriātur, & aliud in aliud cōuertatur; Et sunt causa remota materialis, terra & aqua, unde extrahuntur uapores, & exhalationes, quæ sunt causa materialis propinqua, de quibus in sexto capite tractabitur. Causa uero efficiens propinqua sunt, primæ qualitates calidum & frigidū. remota, sol, & luna præcipue,

præcipue, deinde aliorum etiam planetarum, & stellarum potestates, & dispositiones, ut uolunt recentiores Mathematici: reliqua ferè ad causã formalem pertinent. Cæterum deus, ut aliarũ rerũ omnium, ita harum quoq; causa est efficiens prima, & remotissima. De qua disputare non est physici. Hæc omnia secari quoq; possunt in tres partes pro tribus regionibus æris, in quibus fiunt. In infima regione flumina, & fontes, item uenti, & terræ motus generantur: In media reliquæ aquosæ affectiones, seu impressiones, sic enim nũc in scholis uocant, ut pluuia, nix, grando, ros, & similes: In suprema inflammationes omnes efficiuntur, ut sunt lampades, ignitæ trabes, stellæ cadentes, comete:

De quibus omnibus copiosius in sequentibus dicemus.

F 4 Caput

IN Praefatione duo fecit Pontanus pro consuetudine Poëtarum. Primum proponit, sed paulò pluribus uerbis, per quandam distributionem, & non dicit generaliter de Meteoris se scripturum esse, sed partitur illud generale uocabulum in suas species. Secunda pars est longa inuocatio, cuiusmodi pene est Vergilij in Georgicis. Hanc partem suis quibusdam ornamentis uariauit, ut inuitatione Musæ per amœnitatem loci, & allegoria de Ioue & Iunone, item apostrophe ad filium suum, & elegantissimi quodam figmento de Ratione ex qua deam facit, per $\pi\rho\sigma\omega\pi\rho\sigma\omega\iota\iota\alpha\upsilon$. In fine inuocat etiam Vergilij manes, & claudit totam Praefationem uoto seu optatione.

EXPOSIT. CAP. II.

Omnia constare quatuor Elementis, ipsaq; Elementa inuicem conuerri.

Quatuor sunt elementa, quæ uocantur corpora mobilia, generabilia simplicia, terra, aqua, aer, ignis. Supra hæc est aliud corpus, quod

πρωτον 57. Xd.

quod Aristoteles iam principium superiorum corporum, id est, stellarum uocat, iam elementum primum usq; ad corpus lune pertingens deorsum. Et uocatum aetherem a priscis Philosophis scribit, ἀπὸ τῆς δειψῆς αἰεὶ, id est, a semper currendo. Potest etiam ab αἶδω deriuari, quod significat aut incendio, aut ardeo. Quamquam autem iste locus non habet qualitates, tamen suo motu, qui circularis est & perfectus, supremam partem aëris calfacit. Porro illa pars aëris a ueteribus quibusdam Philosophis etiam aether est dictus, sed improprie, ut Aristoteles ostendit. Est enim aether locus supra sphaeram ignis, in quo stellarum corpora se mouent in circuitum, ut dixi, Corpus perpetuum, ut Aristoteles scribit, nullis mutationibus aut affectionibus obnoxium, & est idem quod quidam Philpsophi quintam essentiam uocant. Ignis est calidus & siccus, & est corpus proximum ei tractui, in quo Luna mouetur, non quidem re uera, aut, ut loquuntur Aristotelici, actu ignis, sed calidissima, & siccissima pars aëris, utpote suprema & uicinissima corporibus coelestibus, quae in perpetuo & uelocissimo sunt motu, dictus, a nascendo, ut Varro putat, quod in rebus nascentibus medius sit. Ignis enim seu caloris ui materia exteditur. Sub igne aër est corpus calidum & humidum, et habet inde nomen, quod in eo uenti agitetur, αἶω enim significat

F s gnia

gnificat spiro, Latini coelum uocauerunt uocabulo
 communi huic elemento cum ea parte mundi, quae
 stellas continet, nisi coelum etiam est Graecum à cae-
 uo appellatum, quod illi κοίλου dicunt. Aqua est
 frigida & humida, corpus affusum terrae, sic dicta,
 quod aqua in summitate sit, quod Varro putat, aut
 quod ab ea iuuenur, ut uult Pompeius. Terra in
 infimo loco iacet, aut potius in medio, & centrum
 est totius mundi, Aelio dicta, ut Varro citat, à tes-
 rendo, id est, arando & colendo. Ex his quatuor
 corporibus simplicibus omnia constituuntur, quae
 sunt infra Lunam, & in eadem resoluuntur omnia.
 Dicuntur autem à Philosophis principia rerum ma-
 terialia, quod ex ijs tanquam ex materia omnia
 constent. Quanquam autem non sunt materia illa
 prima, tamen cum non possit esse materia sine for-
 ma, & in ista simplicia corpora sit inclusa, recte
 principia materialia dicuntur elementa. Porro sic
 definitur elementum: Elementum est, ex quo res
 componitur principio, & est in eodem, & non diui-
 ditur secundum formam. Haec definitio extat inte-
 gra in Aristotelis opere τῶν μετὰ τὰ φυσ.
 his uerbis: στοιχείου λέγεται ἐξ ὅου συγκρίταε
 πρῶτον ἐνυπάρχοντος, ἀδιαίρετον τῶ ἐίδει
 εἰς ἕτερον εἶδος, id est, est corpus simplex, quod
 aut alijs simplicibus corporibus compositum constituit,
 ut

ut sūt animalia, plāta, lapides, metalla. Simplex autem est quod in diuersae speciei partes nō potest diuidi, ut aqua, cuius quaelibet pars est aqua, et nō fit res alterius speciei. Sicut alioqui in corporib. animalium mēbra similia sunt, quorū partes eandē habēt cū toto appellationem, ut sunt os, neruus, caro, uena. Quaelibet enim pars carnis est caro. Sed nō sunt ista propriē elemēta totius alicuius corporis: possunt enim tū ipsa resolui in minutiora specie differētia, tū partes eorū, uidelicet ī prima elemēta, ut est aēr, terra, et c. Quāq̄ doctrina ista de partibus similibus et dissimilarib. habet aliquā similitudinē cū simplicibus corporibus et cōpositis, ac sanē referūtur ad animantis corpus, illiusq̄ respectu uocantur, aut similiares, aut dissimiliares. Vocem elementū ab alēdo Latini Grāmatici deriuant. Græci ab illo ordine, et iunctura, quā inter se habēt σοιχσξ dixerunt. σοιχοι enim significant ordines quosdā tum alios, tum etiā eos, qui sunt in plagis. Ita autem hęc quatuor corpora potestatem exercent in se mutuō in constitutione compositi, ut molliantur, & contemperentur. Neq̄ enim putandū est, quōd cruda elementa constituent aliquod cōpositum, atq̄ id sensus iudicare potest, Sed prius in ipsa generatione franguntur, & tanq̄ præcoquūtur. Et est uerisimile nō tantū qualitates remanere in cōpositis, sed substātiā etiā ipsam
ele

elementorum, quanquā mutatorum nonnihil prius, ut dixi, aut potius temperatorum in alijs plus, in alijs minus pro dignitate & gradu compositorū mirabili quodam modo, & sicut alia pleraq; incomprehensibili ab humano intellectu. Postremo ipsa inter se alia in alia mutantur, ut ea, quæ cognationem aliquam inter se habent in qualitatibus, citius in se mutuo transeant, ut est aqua & aër, quæ in humiditate conueniunt, quàm ea, quæ in neutra qualitate cōueniunt, ut terra & aër, item aqua & ignis. Hæc fuit etiam Platonis de elementorum inter se mutatione sententia, qui sic ait in Timæo: κν κλον τε ούτω διαδιδόντα εἰς ἀλλήλα, ὡς φαίνεται τῶν γενεσιῶν. Hæc de elementis uolui paulò pluribus tractare, ut & uis earum rectius intelligeretur, & sequentia eo facilius intelligi possent.

EXPOSIT. CAP. III.

Solem & Lunam maximè imperare elementis.

In hoc capite agitur de caussa efficiente remota μετεώρων, nempe de ui & efficientia, seu influxu, ut uocant, superiorum corporum, inter quæ planetæ præcipuum locum tenent, sicut inter planetas duo lumina principatum habent, sic enim uocantur apud Macrobiū Sol & Luna.

Luna. Planetae sunt septem, inter quos Saturnus supremum locum tenet, proximum Iupiter, tertium Mars, medium Sol, post Solem Venus, Venerem sequitur Mercurius, Luna ultimum locum obtinet, ideoque dicitur omnium minima esse, tametsi ualde magna apparet nobis. Reliquae sunt multo maiores, non quod ita nobis uideantur, sed quia longissime absunt a terra. Quo longius enim recedit a conspectu corpus, eo minus uidetur, donec tandem euanescat, sicut est uerisimile propter hanc ipsam causam plerasque stellas non conspici a nobis praesertim, qui habitamus in crasso et turbido aere. Saturnus est frigidus et siccus, et quia haec qualitates aduersantur uitae, in supremum locum collocatus est iste planeta, nec omitti potuit propter stabilitatem et durationem, quae duo insunt in frigido et sicco. Iupiter est calidus et humidus, et Soli proprie dicitur subseruire. Mars est calidus et siccus, igneae naturae. Sol calidus et siccus temperate. Venus frigida et humida temperate, et famulatur Lunae. Mercurius est uariis, et ab alijs alias, atque alias uires accipit ex situ et constitutione. Luna est frigida et humida. Haec autem omnia de qualitatibus stellarum dicta ita sunt accipienda, ut non putemus proprie stellas calere aut frigere, siccas esse aut humidas, non enim sunt qualitates aut mutationes in caelestis

lestis

lestibus corporibus, sed quod habeant uim quandam efficiendi calorem, frigus, siccum & humidum in corporibus inferioribus. Sicut eleganter & erudite alibi Pontanus colligit. Motus planetarum proprius est ab occasu ad ortum contra decimum coelum, quod alias primum mobile uocatur, & mouetur ab ortu ad occasum. Et hic motus est contra successionem, seu ordinem signorum, ille secundum successionem signorum.

Planeta habet nomen ab errando. Cicero uagas stellas uocat planetas, erroneas Nigidius apud Gellium. Habent enim uarios motus, et iam ad orientem, iam ad septentrionem, iam ad meridiem, iam sursum, iam deorsum mouent sese, nec in uno loco consistunt, sicut aliae omnes, quas fixas uocant, Cicero inerrantes uocauit. Nihil hic de aliorum planetarum effectibus specialiter docetur. Solis & Lunae officia utcumque generatim perscribuntur, quod Sol habeat uim mouendi, seu efficiendi, Luna patiendi, seu praebendi ad generationem materiae. Sicut alibi comparat Poeta Solem cum semine uiri, quod est causa efficiens foetum, Lunam cum sanguine menstruo. Idem hic quoque facit, cum Soli patris, Lunae matris officium tribuit. Item confert Solem cum corde humani corporis, Lunam cum cerebro. Sicut reliquas stellas praesertim planetas arteriarum, uenarum, et neruorum similitudinem habere dicit. Atque ista omnia eo pertinent, ut significetur Solem habere praecipuans

cipuam partem efficiendi tum in ipsis elemētis, tum
 in corporibus, quæ ex illis efficiuntur, Lunæ proxi-
 mam esse uim, reliquas planetas ministrorum esse
 loco seu auxiliarium. Nam sicut cor & cerebrum,
 tametsi sunt præcipua membra in corpore hominis,
 tamen opus habent auxilio & ministerio aliorum
 membrorum, maximè autem epatis uenarum &
 ueruorum. Ita Sol & Luna uidentur aliarum stel-
 larum, præcipuè tamen errantium, opera indigere.
 Philosophus in his rebus non ita est superstitiosus,
 sed tribuit hanc uim Soli tantum & formæ quam uo-
 cant specificam, aut rationem seminalem. Et hoc
 est, quod Aristoteles dicit: Sol & homo generant ho-
 mines. Porro hæc omnia sic sunt intelligenda, ut scia-
 mus Deum esse & conditorem & gubernatorem
 omnium talium rerum, & eis uti tanquam instrum-
 entis quibusdam non coactum aut inuitum, sed
 pro suo arbitrio. In fine addita est amplificatio de
 modo, quo Sol in hæc inferiora suam potestatem
 exercet, maximè uero in aërem, quem dicit illu-
 strari primum paulatim sub aduentū Solis, & cas-
 lesieri, postea ferri per corpus hoc subtilissimū So-
 lis radios in terram, ex quorum repercussione ima-
 pars aëris magis ac magis calefcit. Id, quo radij
 sunt rectiores, eo fit facilius & uehementius. Hæc
 pars est eleganter & acutè, poëtice & philosophice

cè tractata. Ceterum, ut hoc etiam addatur, cum inquit Poëta sub principium capitis. Alternatq; sequens fluctus, & temperat aestus: loquitur de accessu & recessu maris. Nam præterquam quòd crescit mare & decrescit unà cum Lunæ lumine, solet etiam effluere & refluere bis ferè intra spaciū diei ac noctis, qui dies naturalis ab Astrologis dicitur. Illius autem mutationis generalis, ut scribunt, est causa, quòd Luna dominatur humoribus, siue hoc habeat ex eo, quòd lumen Solis, quo Luna irradiatur, excitet humorem, siue ex alia causa. Et in primo quadrante magis humiditatem efficit Luna, in secundo calorem, in tertio siccitatem, frigiditatem in ultimo. Atq; ita Ptolomæus docet in primo libro Apotel. In centum sententijs ita ait: Cum Luna est in principio quadranguli, hoc est, ex quo à Solis coniunctione recessit, corporum humiditates ad secundum usq; effluunt, in reliquis autem decrescunt. Vbimiror Pontanum interpretantem eum locum, ita fuisse incautum, ut secundum quadrangulum intellexerit ultimum quadrantem, aut secundum aspectum quadratum Lunæ, cum Sole, cum tamen ibi citauerit locum ex Apotel. qui aliter docet, ac ipse Ptolomæus significet se, non de aspectibus, sed de quadrantibus generatim loqui, cum ait, in reliquis autem decrescunt, ubi si, ut puto, non dicit de alijs

alijs, quam quæ appellauerat nunc quadrangula,
aut tota sententia debet intelligi de quadrantibus
omnibus, aut plures erunt quadrati aspectus, quam
duo, quod esse nullo modo potest. Posteriores mu-
tationem, & mari propriam aiunt efficere Lunam.
pro sui motus improprij ratione, non enim possunt
referri hæc ad lumen tantum, sic, ut cum ascendit
per quadrantem, qui est ab ortu, ad medium cœlum
effluat, refluat uero, cum inde ad occasum descen-
dit. Eodẽ modo, quãdo uehitur ab occasu ad imam
cœli partem, accedit mare, quãdo ex eo loco ad ortũ
mouetur, iterum discedit. Absentem autem Lunam
per nostrum orbem hoc efficere per radios reflexos
nostro cœlo, lumine aliarum stellarum adiuuante,
ac ideo minores, & debiliores esse tum æstus maris.

EXPOSIT. CAP. IIII.

De Maris falsedine.

Cur mare sit salsum, duplex causa à doctis tra-
di solet. Prima est, siccum, terrestre, adustũ
eueatum à Sole, & humori admixtũ. Quod autem
ex commistione sit, & perustione, clare docet Ari-
stoteles in secũdo Libro $\mu\epsilon\tau\epsilon\omega\rho\varsigma$. Nam sicut in cor-
pore excrementa sunt ideo salsa, aut acerba, ut urina,
& sudor, quod à calore non possint uinci, & cõ-
coqui,

coqui, unde etiam à corpore ut superflua respuuntur, & expelluntur, ita etiam de ijs, quæ concremantur, quod non perdomari ab igne, & superari potest, fit cinis acerbi quidam pulueris. Eam ob rem censet Aristoteles, non malè, aut à ueritate alienum sensisse eos, qui totū mare ex terra adusta constare dixerunt. Non aliter autem generatur salsedo in mari, quàm amarum aut in urina, aut in lixiuio, quod fit ex aqua colata per cinerem, quem siccum esse, & adustum quiddam, nemo ignorat, aut sulphureus, uel nitrosus, uel alius odor, aut etiam calor in quibusdam fontibus. Hinc est quod scribit Plinius Imbrios ex cinere arundinis & iunci cuiusdā sal decoquere solitos fuisse. De salsedine idem docet Auicenna in capite de Humoribus. Secunda causa est, calor Solis, qui subinde trahit è mari, quod dulce est, relinquens interim terrenam & crassiorem partem in mari. De qua sola causa hic Pontanus dicit, omissa illa Aristotelica: & Plinius in secundo libro hanc etiam magis approbat. Quod autem mare sit quiddam tale commixtum, probat Aristoteles uase ex cera factò, & ex omnibus partibus clauso. In id enim per minutissimos meatus dulcem humorem attrahi, scribit non uno in loco. Pontanus suæ causæ philosophicè addit longam fabulam de Oceani amore erga terram, & Salia dea, quæ contra

Oceano

Oceanum terræ auxilium ferens hoc sapore infecerit mare. Fingit autem hæc Poëta, & Saliam à sale, cuius sapor est in mari, appellavit.

EXPOSIT. CAP. V.

De Solis effectibus in terra.

Vprà dictum est generaliter Solem in omnia elementa potestatem exercere, hic dicitur de ea tantum potestate, qua in terram utitur sol. Educit autem ille non tantum semina de terra, ex quibus efficit arbores, frutices, herbas, & duplicem exhalationem quod hic dicitur, sed alia quoq; componit cuiuscunq; generis, ut animalia, metalla, lapides. De reliquis præter exhalationes, & ijs quæ fiunt ex illis, non est huius loci disputatio: Ita ut etiam prima pars huius capituli de generatione arborum ex seminibus, tantum ornandi, & amplificandi carminis causa addita sit. Nihil enim ad μετεωρολογικα res pertinet, sed in alijs libris & disputationibus tractatur, quæ tamen sunt cognata, & ita cognata, ut Albertus censuerit exhalationes omnium compositorum esse materiã. Extrahuntur autem è terra exhalationes per calorem solis, non magnũ quidem illum, quem adurentem uocant, sed mediocre, quæ

G > extra

extrahentem uocant, quod extrahat exhalationes, sicut ille adurit & consumit eas prius, quam eleuantur. Id quod fit ex ijs regionibus, ubi sol rectos radios, seu perpendiculares in terram iacit. Alterum fit, ubi obliqui radij à sole iaciuntur, sed ita, ut neq; rectis nimium uicini sint, neq; ab eis longius iusto discedant. Quorum alterum Meridionalibus locis, alterum in Septentrionalibus contingit propter accessum, & recessum solis.

EXPOSIT. CAP. VI.

Duas à Sole educi in aerem exhalationes, humidam uidelicet & siccam.

Exhalationibus hoc caput inscribitur. Sunt autem exhalationes duplices, altera humidæ & potentia aquæ, altera sicca, & potentia ignis, sic enim Aristoteles docet, & recentiorum est inuentum quod dicuntur corpora imperfecte mixta, nam ita uocant, quæ rectius, et propriè composita uocarentur, quæ non tantum ex terra, ut hic scribitur, sed ex aqua etiam à calore solis extrahuntur. Quanquam hic terra coniungitur cum aqua, sicut uidemus aquam partim terræ affusam esse, partim in cameris eius latitare. Exhalatio tale quiddam est, quale fumus est, & appellaretur etiã fortasse rectius
us fu

us fumus, quã exhalatio, quia exhalatio pro uapores quoque accipitur, et sanè frequentius, quã pro fumo, qui calidus est, et siccus. Vapor uero est similis halitui animantis, et ei, qui ab aqua feruente emittitur: Græce uocatur ἀτμός unde Germanis Athem, uox, ut puto, facta est. Fit autem utraq; exhalatio per rarefactionem, et extenuationem. Aristoteles in libello de mundo ad Alexandrum scribit siccam exhalationem resolui ex terra, humidam ex aqua. Sic ait ille, δὲ νό γὰρ δὴ τινες ἀπ' αὐτῆς ἀναθυμιάσεις ἀναφέρονται σιωχῶς εἰς τὸν ὑπερῆμας ἀέρα λεπτομερεῖς, καὶ ἀόρατος πάντας, εἴ τι μὴ ἢ τὰς ἑώας ὄσιν, αἷ τε διὰ ποταμῶν, καὶ ναμάτων ἀναφερόμεναι θεωροῦνται. τούτων δὲ ἡμῶν ἐπιξήρα, καὶ καπνώδης ἀπὸ τῆς γῆς ἀπορρέουσα ἡ δὲ νοτῆρα, καὶ καπνώδης ἀπὸ ὑγρᾶς ἀναθυμιωμένη φύσεως.

EXPOSIT. CAP. VII.
De Pluuia.

Exhalationem esse materiam omnium eorum, que fiunt in aere, antea indicauimus. Item ex illarum altera, que uapor dicitur, humidus affectiones gigni, ex altera, quam uocant contracto uocabulo exhalationem, ignitas. Hic incipit Pon

G 3 pit Pon

pit Pontanus de humidis tractare. Et primum de
 pluuia docet, quæ fit ex uapore denso graui & cras-
 so, eleuato à calore solis in infimam partem mediæ
 regionis aëris, quæ ita est frigida, ut possit conden-
 sare uaporem in aquam, quæ deinde, ut est conden-
 sata, guttatim decedit. Quod autem frigus ita mu-
 tet uaporem in aquam, manifesta exempla habentur,
 ut fenestræ sudantes in calefactis locis, cum for-
 ris est frigus, & calor habet humidum additum.
 Item corpora densa, ut est ferrum, lapis, metallum,
 lignum, aut etiam alia molliora, in quæ incidit ha-
 litus, siue ex ore, siue ex aqua, siue ex alijs liquoribus
 calefactis. Tum eum humectantur & concis-
 piunt guttulas quasdam. Idem est cernere in uascu-
 lis myropolarū, in quibus ex herbis recentibus aqua
 non dissimili modo exprimitur. Quod autem pluuia
 subruffa seu cruenta nonnunquam cernitur, causam
 dicunt esse terrestre, siccum, uapori admixtū,
 & unà eleuatum. Ita aliquando uermiculi, & alia
 animalcula, & piscium examina, sæpe etiam lapides,
 ut Plinius uult, item pili eleuantur cum uapore
 atq; postea cum pluuia decidunt iterum. Sic imbrē
 definit Aristoteles indicans unā differentias eius:
 ὄμβρος δὲ γίνεται μὲν κατ' ἐμπειρομὸν νέφους
 εὖ μάλα πεποχυσμένους, διαφορῆς δὲ
 ἔχει τασάς τε, ὅσας καὶ ἡ νέφος θλίψει.
 ἡπίος

ἡ πῖα μὲν γὰρ οὐσα μαλακῆς ψεκᾶσθαι δὲ
 ασπείρει, σφόδρα δὲ ἀδρῶτερας, καὶ τὸτα
 καλῶν ὑετῶν ὄμβρος μείζων, καὶ σιωχῆ
 συσρέμμαται ἐπὶ γῆς φερόμενα.

EXPOSIT. CAP. VIII.

De niue.

Xeadem materia nix quoq; oritur, rariore
Etamen aliquanto & calidiorē quā pluuia,
 & alio quodam modo. Nam uapor ex quo
 fit illa, sublatus in aerem incidit in paulò maius fris-
 gus, quā est id, ex quo pluuia gignitur, præterea
 quiddam aerium admixtum habet, & pingue, ut re-
 centiores addunt Aristotelis disputationi. Inde est,
 quod neq; aqua tantum manet, neq; ita condensatur
 ut exhalet suum calorem statim, sed interea dum ita
 mutatus in aquam simul, & induratus in niuem de-
 scendit, reliquum colorem efflat, qui unā cum aë-
 rio illo pingui in niue molliciē facit. Quod autem
 in estate nō ningit, in causa est calor infimæ regio-
 nis in aëre, nō tantū ut scribunt, q̄ in summo infimæ
 regionis uapor non possit astringi propter calorem
 Solis ex reflexione radiorū, sed etiā propter calidi-
 tatē totius infimi aeris uicini terræ, qui in descenden-
 do liquefaceret iterū niuē, ut maximè aut in mediæ
 G 4 regio-

regionis infima parte, aut altius etiam, quod uerissimile est fieri posse in aestate, in niuem coaluisset. Id quod imperfectæ illæ, & pluuiiales, ut sic dicā niues testantur. Itē quod sæpe in uallibus pluit, in montibus uerò ningit, aut alioqui in diuersis locis ex eodem uapore simul nix & pluuiæ delabitur. De niue sunt hæc uerba Philos: χιών δὲ γίνεται κατὰ νεφῶν πεπυκνωμένων ἀπόθραυσιν πρὸ (sic enim legendum censeo) τῆς εἰς ὑδάτῳ μεταβολῆς ἀνακοπέντων, ἐργάζεται δὲ ἡ μὲν κοπή τὸ ἀφρῶδες, καὶ ἔλευκον, ἡ δὲ σύμπηξις τὸ ἐνόντι ὕγρῳ τὴν ψυχρότητα οὐπω χυθέντι, ὅδὲ ἡραιωμένης.

EXPOSI. CAP. IX,

De Pruina & Rore & Manna,

Humidas affectiones pruina etiam & ros
 A & manna pertinent. Ros est quiddam cognatum pluuiæ. Fit enim ex uapore eiusdem generis, grauiore tamen & crassiore, minusq; calido, quàm est uapor unde pluuiæ efficitur. Quare non alte supra terram euehitur, sed prope terram conuertitur in aquam, & paulatim in herbas destillat, quando neque ualde frigidum tempus est, neque ualde calidum. Pruina est tanquam

quam ros congelatus, ex eodem enim uapore fit, sed in aëre frigidiore, & in corporibus quibusdam adheret magis infrigiditatis. Tale quiddam accidit in habitu, qui tempore hyemis, & quando aër est ualde frigidus, incidens in pilos congelascit. Ac differunt sanè tantū eo nix, & pruina, pluuia & ros, quòd nix & pluuia plus quiddam sunt, minus uero pruina & ros. Quod clarè docent hæc uerba Aristotelis: χιὼν γὰρ καὶ πάχνη ταυτὸν, καὶ ὑετὸς, καὶ δρόσος, ἀλλὰ τὸ μὲν πολὺ, τὸ δὲ ὀλίγον. Et non multò post: ὁμίως δὲ καὶ πάχνη, καὶ χιὼν. ὅταν γὰρ παγῆ τὸ νέφος χιὼν ἐστὶ, ὅταν δὲ ἢ ἀτμίς, πάχνη.

Manna est singularis quaedam species roris nascens in folijs arborum ex denso ac lento uapore, habens saporem mellis aut sacchari ex calido, quod est ei admixtum, coquente & maturante. Primum in plātas cadit sicut mel, deinde paulatim effluit humidum, aërium, subtile, & relinquitur terrestre quiddam, simile farinae. Et quidem de his tribus meteoris in principio huius capituli dicit physicè Pontanus. Deinde addit per ἀποστοφῆν ad quemuis amatorem longam iterum fabulam de generatione roris, cum fingit Boream hoc munus suæ coniugi Oristhyæ in quodam concubitu dedisse ad herbarum & florum, quibus tum nocuerat, recreationem & su-

stentationem, eius consolandæ causa. Adiecta est fabule expositio, in qua uelut alter quidam modus generationis roris tractatur, aut potius, qui antè expositus erat breuiter, iterum tractatur, sed copiosius. Accommodata est tamen ad fabulam, ut uelit dicere, non tantum Boreas facit pruinam, & corrumpit flores, sed rorem etiam facit, qui conseruat illas, & sustentat. Est autem hoc sciendum, sereno tantum celo & tranquillo fieri pruinam & rorem, nec pruinam in altis montibus: cause in promptu sunt, & expositæ apud Aristotelem. Hæc propemodum est Alberti magni sententia, à quo nonnihil uariat hic Pontanus, cū dicit mannā etiā ex tenui, seu tenero uapore gigni, deinde in folijs lentescere. Sed Pontanus magis de quantitate, id est, exiguitate loquitur. Albertus de qualitate uaporis, & nihil uetat eundem uaporem esse tenuem & lentum. Quamquam ros & pruina ex tali uapore creari non potest, & Pontanus ex eodem tum illa, tum & mannā fieri docet. Quare uix possunt conciliari hi duo scriptores. Porrò manna significat hic genus quoddam roris, quod à recentioribus alioqui mel roris & mel aerium appellatur, & dicitur in India nasci, & lapidibus aut plantis adherere sic, ut eius, cui adheret, naturam imbibat. Nescio an fuerit

rit

vit in usu apud ueteres . Plinius uidetur enim ge-
 nus roris significare , cum scribit in duodecimo li-
 bro : Itaque cum prima aurora folia arborum mel-
 le roscida inueniuntur , ac , si qui matutino sub die
 fuere , unctas liquore uestes capillumq; concretum
 sentiunt . Quanquam autem ibi loquitur Plinius
 generatim de omni rore , unde colligunt apes mela-
 la , tamen ex his eius uerbis colligi posse existimo ,
 talem esse naturam omnis roris , qualis Indico illi
 tribuitur à recentioribus , κατ' ἔφοχὴν tamen ,
 cum non habeat opus apum ad sui perfectionem
 opera , sed ipse quodam regionis & cœli tempera-
 mento percoquatur . Est etiam hoc sciendum , pro-
 ximorum seculorum homines id genus succo no-
 men dedisse , ab illo populi Iudaici , qui uocatur
 manna , cuius similitudinem quandam habet . Non
 enim est putandum illum Israelitarum naturalem
 aut usitatam in ea terra fuisse . Nam Deus singu-
 lari quodam potentiae suae ostentandae , & conser-
 uandae illius nationis studio , illum rorem panis loco
 Iudaeis subministravit . Veteribus Latinis & Grae-
 cis manna significat puluerem thuris , seu , ut Pli-
 nius loquitur , micas thuris concussu elisas . De illo
 genere mannae sunt haec uerba Galeni in tertio libro
 de facul . alimentorum , ubi numeratur inter mella :
 Fit

Fit enim in plantarum folijs, neq; succus earum, neque fructus, neq; pars ullo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non ita tamen assiduo, nec copiose prouenit. Memini aliquando in aestate super arborum herbarumq; folia mellis quàm plurimum repertum fuisse, ut gaudio exultantes rustici cantarent: Iupiter melle fluit. Præcesserat autem nox, ut per aestatem, satis frigida (nam tum anni aestiuum tempus erat) pridieq; calida & sicca fuerat aëris constitutio. Quamobrem peritis naturæ interpretibus, halitus è terra atq; aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati, & cocti à frigore secunda noctis in unum coacti ac densati fuisse uidebantur. Sed apud nos raro id accidit. In Libano autem monte quotannis persepe, adeo, ut expansis super terram uelleribus mel à concussis arboribus decidens excipientes ollas ac fictilia plena referant: Vocantq; id roscidum mel aut aerium. Hactenus Galenus. Virgilius ad generalem illum rorem, ut supra Plinium fecisse indicauimus, respexit, cum dixit: Hactenus aerij mellis cœlestia dona.

Expos

De grandine.

diligentissimè hic Fontanus de grandine scribit, non tantum duplicem eius modum, quo coire eam homines docti ostendunt, sed omnes etiã circumstantias explicans. Primum dicit de tempore generationis. Deinde quid efficiat, seu quid noceat. Tertio primum modum generationis eius describit, qui est Anaxagoræ & recentissimorum Philosophorum, quibus magis hic modus placuit, quàm Aristotelicus. Eum similitudine quadam de Crystallo illustravit, cuius descriptionem uide apud Plinium lib. tricesimo septimo cap. secundo. Postea dicit etiam de magnitudine grandinis, & de locis, in quo generatur, & in quem deferatur. Vbi etiam aliquid obiter de circumstantia qualitatis contrariæ qualitati efficienti, pro isto modo frigoris adiecit. In fine describit ualde eleganter, & poetica quadam ratione, secundum illum modum generationis grandinis, qui est apud Aristotelem contra Anaxagoram. Sentit autem Aristoteles, quòd grando per antiperistasin gignatur non in frigida regione aeris, sed in calida, quæ est proxima terræ, idq; tum alijs argumentis probat, tum quòd sæpe non sit rotunda grando. Atq; ita aer circumstantis est calidus,

conclu-

conclusus uero, & condensatus uapor est frigidus.
 Sicut in aestate frigida est intus terra, in hyeme calida, quia altera qualitas, ut pote contrariae inter se, alteram depellit, & in unum aliquem locum detru-
 dit & cogit, ubi fit fortior & efficacior. Vapor uer-
 tem ex quo grando generatur, est ualde calidus &
 rarus, eleuatus in mediam regionem aeris, secun-
 dum Anaxagorae & recentium Philosophorum do-
 ctrinam, ubi frigus irrumpt in eum, condensat &
 astringit eum celeriter, ac eo fortius, quo est rarior,
 quo autem est calidior, eo rarior est. Hinc Aristo-
 teles scribit aquam calefactam in loco frigido con-
 gelari durius, quam frigidam. De Aristotelis sen-
 tentia partim dictum est antea, partim hoc debet
 addi, euehi uaporem in altum aerem, non tamen con-
 glaciari, sed cogi in aquam, & decedentes guttas
 per calidum locum aeris ita, ut dictum est, indura-
 ri. Atq; sic in primo libro μετεώρ. scribitur. In li-
 bello de mundo ad Alexandrum paulò scribitur al-
 liter his uerbis: χάλαζα δὲ γίνεται νεφετῶν
 συσραφέντος, καὶ βροχῶν ἐκ πηλῆματος
 εἰς καταφορὰν ταχυτέραν λαβόντος, πᾶ-
 ρα δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀπορρήγνυμιδιῶν
 θραυσμάτων οἷτε ὄγκοι μείζους αἴτε κα-
 ταφορὰὶ γίνονται βιαιώτερον.

Oba

EXPOSITIO CAP. XI.

Observandas esse regiones terræ & situm planetarum.

Acpe dixit Poeta de potestate solis & esse
S etibus, cum in elementis alijs, tum uero ma-
 ximè in terra. Admonuit etiam de Luna &
 alijs planetis, qui tanquam satellites quidam sunt,
 aut instrumenta solis & lunæ. Nam sua natura &
 positu efficiunt, ut aliter atq; aliter faciant lumina
 in his inferioribus corporibus. Non quòd prorsus
 immutentur ab alijs planetis sol & luna, sed quòd
 aut in suis uiribus augeantur, ut scribunt talium re-
 rum periti, aut hebetentur, & tanquã diuersa tem-
 peramenta consequantur. Hic paulò specialius de
 eare præcipit, & quòd tantum ad tempestates atti-
 net, obseruandum & lunæ motum esse, & aliorum
 planetarum. Item stellarum fixarum ortus atq; occa-
 sus. Non enim leuiter afficiunt aerẽ & illæ, quando
 radijs errantium stellarum percussæ extimulantur,
 ut Plinius scribit. Præcipnè uero adiuuare dicun-
 tur planetas eæ, quæ circulo Zodiaco sunt uicinio-
 res, ut sunt cor Leonis, spica Virginis, humeri
 Orionis, Vergiliæ & paulò remotiores, ut hœdi,
 & arcturus. Simul etiam iubet loca, seu regiones,
 unde uapores educuntur, obseruari. Multum enim
refert

refert hoc scire, cum pro natura loci uapores Sol
 eleuet, & tempestates, prout uapores sunt, mutentur.
 Deinde inserit etiam aliquid de generali qua-
 dam affectione terræ, nempe quod in hyeme caleat
 intus. Id fieri per ἀντιπερίσσειαν in præcedente
 capite indicauimus. Est autem ἀντιπερίσσεια an-
 bitus qualitatis cohercens & reprimens, aut cogens
 in angustum contrariam qualitatem. Facta uox ab
 ἀντι contra, περί circum, & σείσσις status. Post-
 ea addit duo exempla, quibus tanquam probare mi-
 hi uidetur, ad mutationes aeris seu tempestatum,
 regionem multum momenti habere. Nam in Aethyo-
 pia & in Allobrogibus in media æstate magnos sæ-
 pe imbres & horribiles tempestates fieri dicit. Quod
 tempus cum sit calidum, debebat potius consumi ua-
 por, quàm eleuari & non asferre tempestates tam
 humiditas. Verisimile est ergo terram ad id nõ parum
 facere, cum ualde est humida, aut per sese, aut ex
 fluminibus uel paludibus, uel etiam montibus, aut
 uallibus. Nam ista omnia terram humectant, et mul-
 tum uaporis Soli eleuandum præbent. In fine addi-
 ta est descriptio tempestatis ita fædæ & terribilis,
 cuiusmodi in talibus sæpe locis cooritur, &
 uidetur mihi respicere ad quandam il-
 lius temporis in eo loco maximè
 insignem.

Expos

EXPOSITIO CAP. XII.

Guttas maiores æstate fieri.

ristoteles sensit guttas magnas etiam per
A ἀντιπερισσίου fieri, sicut grandinem,
 imò sicut alias humiditas affectiones omnes,
 ut pluuiam, rorem, niuem, pruina, contra quam
 Anaxagoras sensit, & post utrumq; pleriq; ex re-
 centioribus sicut supra monui. Dicit autem in cali-
 dis diebus ideo decidere maiores guttas, & cum ma-
 iore impetu, quam frigidis, quòd, cum nubes infri-
 gidata in calentem aerem descendit, celeris fiat con-
 densatio, ex qua sit multarum guttarum minutarum
 factarum in frigido loco concursus & coaceruatio.
 Sic ille inquit: λαβρότερα μὲν γὰρ γίνονται,
 ὅταν ἀθροώτερα, ἀθροώτερα δὲ διὰ τὸ τά-
 χος τῆς πυκνώσεως. Et paulò post: ἡμεῖς δὲ
 ὅταν εἰς τὸν θερμὸν κατέλθῃ, ἢ μάλισα,
 ὅταν μάλισα. Alij scribunt ex uapore spisso, non
 bene coherente, eleuato in mediam regionem aeris
 magnas guttas fieri subito, portionibus calidis, quas
 secum uapore subuexit, cum portionibus frigidis cõ-
 currentibus. Eadem ferè secūda Pontani, duas enim
 recitat, opinio est. In prima dicit paruas guttas in-
 cidere in uaporem rarum atq; ita eas augeri.

EXPOSI. CAP. XIII.

**Aerem receptaculum esse exhalationū
omnium.**

Vo in hoc capite breuiter dicuntur. Pri-
D mum est, quod aër, tametsi natura sua ras-
rum sit corpus, densetur tamen subinde ab
exhalationibus: Secundum quod exhalationes tan-
tum ex terra & aqua fiant. Quod autē aer non pos-
sit uaporem emittere, sic à quibusdā ostenditur. Ex-
halatio est per rarefactionem, et extenuationē. Iam
si aer extenuatur et rarefit, in ignem transit, si uero
condensatur, aqua aut terra, nō uapor. De igne nul-
la est dubitatio. Est enim subtilissimū & rarissimum
elementum, nec potest in subtilius aliud resolui.

EXPOSIT. CAP. XIII.

**Quæ in aere generentur ex aspiratione
igneæ.**

Attenus de humidis Meteoris docuit Pon-
H tanus, nunc incipit de siccis, seu accen-
sis docere. Hæc fiunt ex sicca exhalatione
& calida. Quia autem non uniusmodi sunt istæ ex-
halationes, sed uariæ uariāq; accidunt eis, ita uar-
riæ etiam affectiones, & in diuersis locis generan-
tur. Et diuidi possunt in duas species. Nam exhalatio
tio

tio aut ualde calida est & sicca, aut remissius. Si
 ualde est calida & sicca, penetrat mediam regio-
 nem aeris, & fertur in supremam seu calidam re-
 gionem (nisi densitas nubium aut frigiditatis ma-
 gnitudo obstet) ibiq; accenditur, & fit aut ignis
 perpendicularis, aut lancea ardens, aut aliqua si-
 milis, quæ uocantur à quibusdam ascendentes affe-
 ctiones. Si remissius est calida & sicca, aut si ualde
 crassus est aer, uel etiam frigus magnum, resistit in
 media regione aeris, ubi inflammata efficit meteo-
 ron, quod recentiores uocant descendens, ut sunt stel-
 le cadentes, item dracones uolantes & alia eiusdem
 generis: prout sanè uolunt neotirici. Nam in Aristo-
 non est admodum copiose de his traditum. His annis
 merari possunt fulgura & fulmina & tonitrua, ta-
 met si ex composita exhalatione ea fieri quidam scri-
 bant. De fulguris, quod Plinius etiam fulgetrum ap-
 pellat, et fulminis, item tonitruui generatione in hoc
 capite agitur. Cæterum ista tota res de fulgure &
 fulmine est ualde uaria, quam diligentissimè Alber-
 tus Magnus, & ante Albertum Seneca libro secun-
 do naturalium questionum est persecutus. Nos tamen,
 quod ad hunc locum attinere uidetur, paucis explica-
 bimus. Tonitru efficitur ex ualde calida et sicca ex-
 halatione, quæ rapitur sursum à calore solis usq; ad
 mediã regionem aeris, ibi incurrit in nubem humidã,

aut unà eleuata est cum uapore humido, ut Aristoteles uult, à quo circumdata & compressa erumpit tandem. Erumpit autem nonnunquam interea dum accenditur in nube, & hoc fit quando utraq; est rara, nubes & exhalatio. Nonnunquam post, quàm accensa fuerit, & tum parua est, & impellit quidē nubem faciens sonitum, sed extinguitur antequàm egressa est. Aliquando ante inflammationem erumpit, & fit, cum est acuta, & penetrat nubem prius, quàm ita coacta & agitata fuerit à nube, ut accendi potuerit. Egressa nubem accenditur, & ut plurimum ex impulsu aëris magnos uentos excitat. Est etiam quando inflammatus exit è nube sine strepitu, & inuehitur in aliã nubem ualde aquosam & densam, ubi extinguitur, & non tam sonum magnum, quàm leue quoddam murmur seu stridorem facit instar ferri candentis, quando in aquã immittitur. Fulmen dicitur, quando ignis expressus ex nubibus in terram usq; fertur, ac uel accendit uel rumpit, uel lædit aliquid. Fulgur est imbecillior quidam ignis. Et sic docent Aristoteles & Seneca. Huius uerba sunt in primo libro naturalium quaestionum. Nubes mediocriter collisæ fulgurationes efficiunt, sed maiore impetu impulsæ, fulmina. Et libro secundo eiusdem operis, fulguratio est fulmen non terras usq; perlatum. Et rursus: licet dicas fulmen esse fulgura

gurationes usq; in terras perductas. Aristoteles ita
 inquit περί κόσμου: κατὰ δὲ τῆν τῶ νέφους
 ἐκρηξιν πυρωδὲν τὸ πνεῦμα, καὶ λάμ-
 ψαυ ἀστραπὴ λέγεται. τὸ δὲ ἀστράψαυ ἀνα-
 πυρωδὲν βιάως ἀχρὶ τῆς γῆς διεκδέου
 κεραυνὸς καλεῖται. Tonitru sic definit Sene-
 ca: Spiritus, inquit, incidens nubibus tonitrua aedit,
 & deinde cum luctatur per obstantia, & intercisa
 uadens ipsa ignem fuga accendit. Aristoteles eodem
 modo, a his uerbis: εἰληδὲν δὲ πνεῦμα ἐν νέ-
 φειωα κῆτε, καὶ νοτεροῦ, καὶ ἔξωθεν δι' αἰ-
 τῶ, ῥηγνύου βιάως τὰ συνεχῆ πιλήμα-
 τα τῶ νέφους βρόμου καὶ πᾶσι χροῦ ἀπὸ
 γάσατο μέγαυ βροντῆ λεγόμενου, ὡς
 πῶρ ἐν ὕδατι πνεῦμα σφοδρῶς ἐλαυνό-
 μενον. Est autem fulmen uarium, ut exhalationi-
 bus, ita etiam coloribus, qui sequuntur naturam ex-
 halationum. Quando est ruffus ignis, clarus, qualis
 est ex lignis uiridibus, non ita multum sicci habet ex-
 halatio, & est ei admixtum aliquantum humidum, quod
 efficit, ne exhalatione inflammata facile disperga-
 tur ignis, sed uim ferendi habeat. Quando est al-
 bicans, facile propter magnam siccitatem exhalas-
 tionis dispergitur, nec incendit nisi rara, & ualde
 arida, ut est stupa. Ruffus uerò subniger, seu densus
 ignis, significat exhalationem multum terrestrem,

& densam, ideo uehementissimè ferit & incendit. In illo etiam multi sunt gradus pro diuersitate exhalationum, ex quibus fit ignis. Cum magno impetu feriens fulmen & inflammans putatur à recentioribus lapidem habere, quem dicunt generari ex exhalatione ualde terrestri et densa, quæ cum inuehitur in nubem humidam, faciat quandam massam, seu mixturam, cuiusmodi est, quando farina aquæ admiscetur, quæ massa celeriter decoquatur, & induretur deinde in lapidem, sicut decoquitur argilla in laterem. Eum lapidem cum accensa postea reliqua exhalatione unà ferri extra nubem, & ferire pro magnitudine & impetu suo, qui efficiatur tum à nube frigida circumstante, tum à calido ineluso in nubem, sicut prius dictum est. Reliquorum graduum fulmina alia aliter percutiunt, uel rumpendo, uel urendo, idq; non uno modo, uel penetrando, uel perstringendo, & pro ut sunt primi illius gradus fulminibus aut propinqua aut remota, de quibus omnibus exactissimè Seneca, & ex Seneca Albertus Magnus disseruit, & nos infra fortasse aliquid de eis addemus, ubi de effectibus fulminum tractabitur. Porro fulgura & fulmina & quæ sunt cum his cognata, ut sunt Ecnephas & Typhon, de quibus suo loco dicam, deorsum feruntur uiolentè, seu contra naturam (sursum enim leuia mouentur natura)

pro

propterea quòd, quando incipit fieri separatio sicci ab humido, (mixtæ enim exhalationes sunt quando euehuntur) superior pars, quod inde siccum euolet in supremam aeris regionem, consistit ac densatur sic, ut reliquum siccum & interclusum non possit ibi penetrare. Propterea deorsum spargitur erumpens ex nubibus impeditum, uelut quodam tecto, densitate & frigiditate superioris partis exhalationum. Varietas autem sonorum fit in tonitruis ex eo, quòd inæquales sunt nubes, & caernas quasdam habent, nec ubique sunt continuæ. Quæ de re extant hæc Aristotelis uerba: πάνθ' ὁ δ' ἀποὶ δ' οἱ ψόφοι διὰ τὴν ἀνομαλίαν τε γίνονται τῶν νεφῶν, καὶ διὰ τὰς μεταξὺ κοιλίας, ἢ τὸ συνεχὲς ἐκλείπει τῆς πυκνότητος. Postremo Virgilius admodum eleganter & eruditè naturam fulminis descripsit his duobus uersiculis:

Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ

Addiderant, rutuli tres ignis, & halitus Austri.

Significat enim hac poetica compositione, quando generatur fulmen quatuor ista concurrere, nubem grauem seu humidam, uentum, ignem, qui est pars accensi uenti, & grandinem, hoc tamen postresimum non semper accedit, quanquam sæpe. Nam in

Vere cum plurima fulmina fiunt, plurimum etiam

H 4 grandinis

grandinis nascitur. Nonnulli putant imbrem tortū significare frigus, quod ambit nubem, sed falluntur, & tantum est somnium. Id enim in secundo membro est expressum, nec fuit opus hac iteratione, cum dicitur nubis aquosæ. Quid enim est nubes aquosa, nisi uapor nunc à frigore circumstante condensatus? Seruius ad quatuor anni tempora hanc descriptionem refert, quod satis est probabile, sed, quàm prior est expositio, *ἔρινός τε γοῦ*, ut opinor. Quanquam Seruius quoque prudenter hic omnibus naturam fulminis exprimi dicit, quòd necesse sit, ut per nubes & uentos nascatur.

EXPOSITIO CAP. XV.

Ignem ante, quàm sonus audiatur uideri.

N huius capituli principio significatur fulgur non prius fieri, quàm tonitru, tametsi fulgur prius cernatur, quàm audiatur tonitru. Fit autem contrà tonitru ante fulgur. Nec eius rei causa reddita est à Pontano, sed tantum exemplo per similitudinem id ostensum est in hunc modum: Sicut sonitus post, quàm securis impacta à secante ligna, & iterum eleuata fuerit, auditur tandem à proculstante, ita sonitus in illo nubium concussu auditur postquàm iam uisus est ignis. Aristoteles utitur exemplo
remoz

remorum incussorum in aquam, & nihil significatur utraq; similitudine aliud, quàm tardius auditum percipere sua obiecta, quàm uisum, non etiam tonitru fieri ante fulgur. Nam ictus & remorum, & securis unà fit cū sono, tonitru uerò prius quàm fulgur, & addit caussam: Quia, inquit, uisus præcurrit auditum, id est, uisus est uelocius quiddā, & spirituosius, ut Albertus loquitur, quàm auditus, quod potius de obiecto erat dicendum, quàm de sensu, quemadmodum Aristoteles in alio opere dixit, & quòd es quiddam esse, non auditum sed sonum. Est itaq; improprie & obscure uisus ab Alberto spirituosus dictus. Postea pro suo quodam more adiungit Pontanus longissimam fabulam de origine fulminis. Fingit alias deas à Cybele conuiuio exceptas aliquando fuisse, quæ, cum uino iam calefactæ, suam quæq; sobolem laudarent, ortam esse inter Latonam & Iunonem contentionem. Ibi cum Iuno adulterium ei obiecisset, & ipsa uicissim Iunoni Vulcanum tanquam sobolem monstruosam, Iunonem negasse suum esse filium, id postea rescuuisse Vulcanum, & ut illam contumeliam ulcisceretur, matri Iunoni redeunti à conuiuio Oceani Samum, perniciem parauisse fulmine, quod in eum usum excogitauisset antè, & instruxisset in Aetna monte. Iunonem tamen elapsam esse illam, postea Vulcanum hoc

num hoc opus ad Iouem detulisse, & pro tanto beneficio ab eo donatum esse Lemno insula. Estq; hic locus digressio quædam Poetica, & tantum locuple- tandi carminis causa adhibitus.

EXPOSIT. CAP. XVI.

Fulminis diuersam uim esse.

Vlminum natura & uis tam uaria est, & **F** mirabilis, ut pleriq; à Deo ipso ista, sine me- dio & instrumentis naturalibus fieri exi- stimauerint. Idem est in fabulis, quæ tribuunt ful- mina Ioui à Vulcano in Aetna monte fabricata. Id Plinius exponens, facit sputum quoddam, aut ne- scio quem crepitum Iouis planetae fulmē. Præterea sic scribit Seneca libro secundo Natural. quæstio. Ceterum mira sunt fulminis, si intueri uelis, opera, nec quicquam dubij relinquentia, quin diuina insit illis & occulta potentia. Sed Philosophus debet ra- tiones naturales quærere & reddere, quantum pos- test fieri, si non certas & firmas, quæ demonstra- tionem faciant, at probabiles, cuiusmodi sunt ex magna parte in talibus disputationibus, quæ faciunt Syllogismos dialecticos. Et est magna insania, si nõ possis habere certa, repudiare probabilia, atq; ita homines suis artibus ex magna parte, tanquam cas- stris

stris quibusdam exuere. Ceterum hoc caput de illa uarietate fulminum, seu ui, seu effectibus eorum tractat primò, enumerans aliquot species effectuum, deinde addit generalem quandam expositionem causarum, nec sunt applicatae causae ad singulas species effectuum. Idq; tametsi non fuit opus ualde facere, cum facile sit ista uidere, consideratis illis qualitatibus corporum, ut sunt durum, molle, subtile, crassum, densum, rarum, acutum, obtusum, tamen nos aliquot species applicabimus breuissimè, ex quibus facile poterunt reliquae aestimari. Ac primum, quòd homo, aut iumentum interficitur ita, ut nullum uulnus aut aliud uestigium appareat, causa est uaporis accensi impetus, & subtilitatis, qua penetrat per cutem & carnem, & afflat membra uitalia, & uenosa ui quam omnia fulmina dicuntur habere, interficit. Sic de pede combusto in calceo non laeso, & medullis arborum corruptis, sine ligni corruptione, iudicandum est. Eadem est causa aris in marsupio illaeso. Marsupium enim est porosum quiddam, & praebet facilem transitum subtili, in quo si est uis tantum ferendi, quae est ex magno impetu comminuit aere resistens & durum, si ualde simul est calidum liquefacit etiam metallum. Itae turres etiam, & alia aedificia prosternit, saxa rumpit, & quaecunq; habent duriciem aliquam.

Quod

Quod autem arida, ut sunt rhetia in aqua iacentia, comburit, causam esse puto, quod multum sulphurei, uiscosi habet flamma, ita ut in aquam irrumperere possit, & ardere, nacta materiam uberiolem. Necesse est autem magnam uim esse, cum rhetia sint humecta. Sed non est tam mirum, si quis consideret opera, quae nunc dicuntur facere Bombardarij, quorum sanè tota ars nihil aliud est, quam quaedam imitatio fulminum. Ea, quo plus aquae affuderis, eo magis ardent. Aqua enim excitat ibi partim latentem, & dispersum calorem, partim congregat & auget. Simile quiddam est in calce, quae ex aquae infusione calescit, & tanquam accenditur, tantisper tamen ista fiunt, dum habent materiam. Sicut calx tandem extinguitur. Quod autem fulmen non nunquam dolium frangit, & disijcit, aut cremat uino stante aliquandiu, ac si esset congelatum, causa est, ualde multum sulphurei, & uiscosi, quod in totum uinum fulmen penetrando substantiam eius spargit, deinde per calorem expellitur illud tenax in extremitatem uini, & siccatum efficit tanquam cutem, quae cohibet uinum fluere breue aliquod tempus. Ista tamen omnia non paulatim, sed uno impetu, & quasi momento fieri intelligendum est. Haec ferè praecipuae sunt species effectuum fulminis, quas si quis diligenter ad suas causas referat, & examinet, de

met, de reliquis non usq; adeò difficile erit ei iudicare, pro eo tamē, ac patitur Philosophiæ ratio. Iam quod Pontanus dicit in textu: Rara etenim densis, cedit: non ita debet intelligi (referri enim ad præcedentem proximè speciem effectū uidetur) quòd, cum prima pars eius uersiculi respiciat loculos, ut rarum corpus, fulmen sit densius loculis, seu marsupio, quando penetrat (non enim potest densum transire rarum isto modo, ut rarum non diuidatur marsupium, nec est igne rarius corpus corruptibile) & exhalatio accensa tum adhuc rara & dispersa est, efficiturq; densa demum, quando penetravit marsupium, & insilit in corpus durum, resistens, ut est metallum, Sed quòd fiat tanquam densum, ubi iam penetravit rarius corpus, & inuectum in durum corpus cogitur, ita ut Pontanus aut improprie sit locutus, & densa pro ijs usurpauerit, quæ alij uocant rara dispersa. Eodem modo est sentiendum de sequente uersu: Concedit dura tenerum &c. In ultimis quatuor uersibus recitat alias species fulminis, quæ sicut in superioribus tum ex se se, tum ex corpore, quod feriunt, aliter atq; aliter feriunt.

Expo

EXPOSIT. XVII. CAP.
De Stellis cadentibus & ignitis
trabibus.

In decimo quarto capite indicaui duo genera affectionum ardentium à recentioribus constitui, unum, quando ascendunt, alterum quando descendunt. Idem hic Poeta quoque docet. Et primum dicit de affectionibus descendentibus, postea de ascendentibus. Dicuntur autem ascendentes, non quod sursum feruntur, quando ardent, sed ab eo, quod in altiore aëre fiunt, sicut descendentes etiam uocantur ideo, quod efficiuntur in humiliore aëre, non quod deorsum ferantur. Addit hoc Aristoteles, in aere hæc omnia gigni, non in æthere seu cælo, quod uideamus ea celerius moueri, quàm ullam stellam, quæ tamen non tardius mouetur. Quod autem non uidentur nobis ita celeriter moueri, nimia distantia est in causa, quemadmodum propinquitas est causa, cur affectiones illas celeriter uideamus moueri. Porro affectiones ascendentes non habent discrimen aliquod, quo ad materiam, aut modum incensionis, sed quo ad positum seu figuram, & propter materie gradus quosdam. Omnes enim sunt ex calido & sicco halitu, & agitatione incenduntur, aliæ tamen alijs plus habent materie, aliæ minus, aliæ equaliorem, & magis coherentem, aliæ minus

minus, aliæ plus de natura terræ, seu aquæ, aliæ non ita multum, inde est, quòd quædam, ut Pyramis luceant, quædã ut lancea, quædã ut stipulæ accensæ, quædam ut candela, aut alijs etiam figuris. Idem est sentiendum de inflammationibus descendentibus, ut est capra saltans, stella cadens, draco uolans, ignis fatuus, aut ignis, qui præcedit aliquẽ noctu. Porro utræq; inflammationes differunt etiã in partibus materiæ ex qua fiunt, ita ut aliæ partes alijs sint grauiorres, aliæ leuiorres in eadem materia. Hinc est quòd inflammatio nonnunq̃ est longa, nonnunq̃ obliqua, sed tamẽ pro proportione, cũ leuior pars euolet statim sursum, grauior inferius pendeat aliquandiu. Idq; fit non propter ignem, qui natura sursum mouetur, sed propter exhalationis partem, quæ grauis est, et terrestris, aut copiosa inæqualis. Quando materia est bene cohærens & calida, multũ habens terrestre, id quod est leue, æqualiter eleuatur residente graui terrestri, quod extendi potest in latitudinem à calore, & fit ignis perpendicularis, aut pyramidalis, si non sit tam æqualis exhalatio, siue in calore, siue in qualitatibus secũdis, ut sine pyramidali forma, id est subinde acutiore à basi sursum ferri possit. Si autem terrestris nõ sit multũ, & portiones subtiles alioqui sint æquales, fundamentũ exhalationis nõ dilatatur, et reliqua pars subtilior et calidior æqualiter à basi ascendit

ascendit, & accensa tota exhalatio efficit tanquam
 hastam quandam ardentem. Ista tamen, sicut alia
 omnia acutum quiddam habent in summitate instar
 mucronis propter calidum, quod ibi est subtilissi-
 mum, & fortissimum, sicut fit in omni igni. Draco
 generatur infra mediam regionem aëris, cum ex-
 halationem circumstant duæ nubes, calida & fri-
 gida. Quarum hæc depellit à se exhalationem, ut
 contrarium, illa attrahit, ut simile. Inde est flexus
 ille in postrema parte, densitas in media, & fumo-
 sum quiddam, sicut halitus Draconis in prima. Quod
 fit cum accedit ad exhalationem nondum accensam
 prima pars, quæ ideo crassior est, quod recens est
 accensa, sicut postrema est exilior, quod uicina est
 extinctioni, & incuruatur propter eandem cau-
 sam, & quia impellitur à frigida nube, & attrahi-
 tur à calida, ut Albertus docet. Pontanus uidetur
 Draconem inter affectiones ascendentes numerare,
 cum rectus ad descendentes referatur. Ego tamen
 puto eum ibi de utriusq; generis affectionibus ex-
 empla enumerare. Atq; sic serè de his rebus docet
 Albertus, & pleriq; alij recentiores, quibus hanc
 differentiam de affectionibus ascendentibus & des-
 cendentibus uidentur subministrare hæc uerba
 Philosophi, quæ sunt in primo libro Meteorologi-
 corum: ὅσα μὲν ὄνω μᾶλλον ἐν τοῖς ἀνω-
 τόποις

τόπω σπιείσεται, ἐκκαιομένης γίγνεται
 τῆς ἀναθυμιάσεως, ὅσα δὲ κατώτερον, ἐκ
 κρινομένης, διὰ τὸ σπιείναι, καὶ ψύχεσθαι
 τὴν ὑγροτέρην ἀναθυμιάσιν. αὐτὴ γὰρ συ
 νιῶσα, καὶ κάτω ῥέπουσα ἀποθεῖ πυκνωμέ
 να, καὶ κάτω ποιεῖ τὸ θερμὸν τὴν ῥίψιν.
 Et quæ continenter ibi sequuntur, pertinent ad ea
 quæ in hoc capite sunt inserta de forma istarum ac
 censionum aëriarum. διὰ δὲ τὴν θέσιν τῆς
 ἀναθυμιάσεως, ὅπως ἂν τύχη τὸ πλά
 τος, καὶ τὸ βάθος, ὅτω φέρεται ἢ ἄνω, ἢ
 κάτω, ἢ εἰς τὸ πλάγιον. τὰ πλείστα δ' εἰς
 τὸ πλάγιον διὰ τὸ διὐὸ φέρεσθαι φορὰς
 βία, καὶ κάτω, φύσει δ' ἄνω. Quod in pos
 tremis quinque versibus Pontanus dicit, causam esse
 cur uideatur cœlum scindi, quod lux aut ignis ob
 scura nubî, aut aëri sese misceat, non consentit cum
 Aristotele, qui contra fieri hoc φάντασμα ex
 intercurso cœrulei et obscuri, docet his uerbis:
 τὰ δὲ χροῖα ἀνάξῃ γινυμένου τὸ φως
 τὸς, ἐκ κυανέου καὶ μέλανος ποιεῖ τι βά
 θος ἔχειν σκοῖν. Videtur autem mihi Pontanus
 in hoc Aristotelis loco deceptus esse. Reliquas
 affectiones huius generis ex istis, quas explicauimus,
 iudicandas, præterire uolui.

EXPOSIT. CAP. XVIII.

Tres esse aeris regiones.

Erem in tres partes aut regiones diuidi, iam
A satis notum est. Sape enim supra eius rei
 meminimus. Suprema regio semper calet
 propter uicinitatem coelestium corporum, quæ suo
 motu continuo calfaciunt eam partem aeris. Motus
 enim calfacere solet. Media regio est perpetuò fri-
 gida propter duas causas. Prima est magna distan-
 tia à superioribus corporibus. Secunda priuatio ra-
 diorum à Sole reflexorum. Non enim possunt radij
 Solis reflexi à terra tam altè ascendere, nec possunt
 calfacere, nisi repercutiantur in aliquo corpore
 denso. Infima regia iam calet, iam friget, iam tepet,
 & omnino uarios gradus primarum qualitatum om-
 nium suscipit pro diuersis temporibus anni. Causa
 autem est, quare in hyeme sit frigidior, quàm in æsta-
 te, quòd radij obliquius à Sole in terram proijciun-
 tur in hyeme, quàm in æstate. Nam quò radij rectis
 sunt uiciniores, eo magis reflectuntur uersus ean-
 dem lineam, qua incidunt in corpus densum, atq;
 ideo fortiores & densiores efficiuntur, cum præcise
 recti per eandem lineam reflectantur, & fortissimi
 ac densissimi fiant, cuiusmodi tamen non fiunt in
 nostro climate, in quo sol nunquam perpendicularis
 radios

radios in terram iacit. Est autem perpendicularis radius, qui efficit angulos rectos cum superficie, in quam incidit: obliquus est, qui alterum angulum obtusum facit, alterum acutum. Cæterum obtusus angulus maior est recto, acutus minor.

EXPOSIT. XIX. CAP.

De Lampadibus, & alijs ignitis figuris.

Ita adduntur quædam ad decimum septimum
H caput de ignitis affectionibus, quædam etiã
 repetuntur ex eo capite, ut de Lampade, quæ
 idem est cum lychnio, & de capra saltante, quæ
 & hic & supra stupam accensam uocat Pontanus.
 Atq; hæc in principio capitis dicuntur usq; ad pos-
 tremos sex uersiculos, in quibus de duobus locis
 aeris docet, ubi hæc affectiones generantur, sicut à
 nobis in tertio ab hoc capite abundè est indicatum.
 Quare duæ sunt partes huius cap. prima continet
 quinque genera affectionũ, quæ, ut supra monstratũ
 est, pro positu, & figura materie fiunt. Sicut fi-
 gura & positus, pro qualitatibus exhalationum ef-
 ficiuntur. Iam quod dicit de secunda specie Poeta,
 paulò aliter apud Albertũ est. Ibi enim ita dicitur
 de extensione materie, ut in longitudinem cõtraha-
 tur aut decrescat, Hic uerò ita ut contrahatur &

minuatur materia uersus sinistram, id est uersus eam partem, unde trahitur materia, extendatur & augetur uersus dextram, ad quam trahitur, id quod uere in pelle, seu corio fit, quo exemplo hic etiam utitur Pontanus, si utrinque non æqualiter teneatur, & trahatur. Sed hæc non multum differunt. conueniunt enim in genere, aut potius Pontanus cuneatæ figuræ trabem, aut saxum designat, cum Albertus habentem æqualiter magna, & de sa latera trabem in sua similitudine intelligat. Cæterum quartæ affectionis descriptio est amplificata ornamento Poetico, ubi dicit aliquem uidentem forte istiusmodi in aëre pyramidis figuram, putare, ac dolere, pyramidas Aegyptiacas motas loco, & in coelum raptas esse, de quibus est Libro. 36. Capite. 12. apud Plinium. apud Strabonem Libro. 17. Quintum meteoron est ornatum fabula, in qua circumstantia quædam illius continetur. Cætera, quæ ad explicationem pertinent, sumenda sunt ex præcedentibus.

EXPOSIT. CAP. XX.

De coloribus nubium.

Sicut ad uim, & naturam fulminum, ac fulgurum discendam multum confert observatio colorum, qui sunt in eis, ita etiam in nubibus

bibus uel imprimis discrimina colorum diligenter aspicienda, & considerata sunt. Pro diuersitate enim materiae nubes aliter atq; aliter colorantur à Solis lumine, & colores certi sunt materiae & totius naturae indices. Cuius rei cognitio non tantum iucunda est, sed etiam utilis ad praesciendas & praesagiendas tempestates, quae pleriq; nubium naturam sequuntur. Humidae enim nubes aërem humectant, siccae uero exsiccant, maximè si congruunt uenti, sicut hoc tempore uidemus fieri, cum non tantum siccae & inanes nubes in aëre iactantur, sed uenti etiam Septentrionales spirant. Quanquam autem nullae nubes adeò siccae sunt, ut nihil habeant admixtum humidi, & e contra nullae ita humidae, quin siccum aliquid etiam simul contineant, sicut Aristoteles in secundo libro Meteorolog. de exhalationibus generaliter scribit his uerbis: ἔστι δὲ τὸ ὑγρὸν αἰὲν τὸ ξηρὸν, ὅτε τὸ ξηρὸν αἰὲν τὸ ὑγρὸν, ἀλλὰ πάντα ταῦτα λέγεται κατὰ τὴν ὑπεροχὴν: tamen aliae dicuntur siccae, aliae humidae ab ea scilicet qualitate, quae excellit. Verum id huc non admodum pertinebat. De coloribus nubium, fulminum, ac fulgurum hic disputatur, quae res tota est satis ab ipso Pontano explicata, facilis etiam per sese alioqui & plana, si quis consideret in nube rara album colorem fieri,

I 3 indens

in densa nigrum, postea secundum uarios gradus raritatis & densitatis, alios colores atq; alios induere nubem. Medij enim colores sunt compositum quiddam ex albo & nigro, tanquam ex elementis. Porro cur nubes ruffe serenitatem uesperis significant, mane uero pluuia, hic non dicitur. Quod, quia dignum est cognitione, ego addere uolui. Uesperis nubes rubent aut propter inflammationem aeris, sicut fit in medio die nonnunquam, quando est magnus aestus, aut propter magnum, & uelut adustum quendam calorem Solis, & retusum, qui incidens in nubem, non penetrat, sed repercussus duplicatur, et rubrum colorem facit. Mane autem ideo rubet nubes, quod est aquosa, subdensa, & lumine Solis aspersa. Hoc ita fieri ostendit fumus excitatus ex uiridibus lignis accensis, ibi enim quando flamma cum fumo denso & multo concurrat, efficitur ruffa, contra quam fit in lignis siccis. Ex istis enim alba & clara flamma profilit. Quo etiam Pontanus exemplo utitur in hoc loco, non tamen ad idem demonstrandum, sed ad demonstrandum colorem puniceum, rubescentem ipse uocat, in fulmine. Est autem ex Aristotele acceptum, qui sic in tertio Meteorolog. ait: φαίνεται δὲ τὸ λάμπρον διὰ τὸ μέλαν & ἢ ἐν τῷ μέλανι, διαφέρει γὰρ ὑβερ φοινικῶν, ἔργον δ' ἔξει τὸ γὰρ τὰ χλωρῶν ζύλων πῦρ, ὡς ἐξ ὑ

ὡς ἐρυθρὰ ἐχέειν φλόγα διὰ τὸ καπνῶ
 πολλῶ μεμιχθαι δὲ πῦρ λάμπρον ὄν, κὶ λευ-
 κόν. Hinc facile potest colligi, quare ruffæ nubes
 uesperæ prænuncient serenitatem, mane pluuiam,
 cum nubes hoc tempore humidæ existant, illo siccæ,
 et humidū faciat pluuiā, siccum autem serenitatem.

EXPOSIT. XXI. CAP.

Vnde fulminum uarietas ac uis.

Ialectici præcipiunt in expositione simpli-

Dicum quæstionum causas etiam rei quæren-
 das esse, non tantum dicendum, quod res sit.

Non enim penitus cognosci natura ullius rei potest,
 nisi eius causa sciatur. Sicut Aristoteles nota illa ἔ-
 bene trita sententia docet: ἅκ' ἰσχυρὸν δὲ τὸ ἀλη-
 θὲς ἀνεύ τῆς αἰτίας. Ideoq; Pontanus cum su-
 præ de effectibus fulminum docuisset, hic de causis
 eorum quoq; docet. Quinquam autem ibi etiam ali-
 quid de causis dixit, tamen id obiter tantum fecit et
 generaliter, nec ad species fulminum causas appli-
 cavit, uti nos in eo loco meminimus. Hic uerò tres
 species fulminum explicat per causas non efficien-
 tes, quod supra sæpe est factum, sed materiales quæ
 sunt diuersæ exhalationes. Prima species est, quæ pe-
 netrat rara corpora, nec relinquit aliquod uestigiū

sui. Hæc species est ex uapore ualde raro. Secun-
 da est ex uapore densiore, & denigrat rara corp-
 ora, quæ transit propter tarditatem. Tertia in-
 cendit & percutit multo uehementius, quia est ex
 uapore adhuc densiore, & hæ omnes frangunt dur-
 ra corpora. Est autem diuisio fulminis ex principi-
 o tertij libri Meteorol. Aristotelis accepta, ubi
 prima species, pro ut hic recitatur, appellatur ἀργ-
 γής, altera ψολόεμ, tertia, πρησήρ, aut κεραυ-
 νός. Sed ascribamus integrum istum locum: ὅταν
 δὲ κατασώμνον ἐκπυρῶν (τὸτο δ' ὄξιν
 αἶρ λεπτότερον δ' πνεῦμα γένηται) καλεῖ-
 ται πρησήρ. σιωκπίμπρησι γὰρ τὸν αἶρα
 τῆ πυρῶσει χρωματίζωμ. εἰ μὲν δ' αὐτῶ τῶ
 νέφει πολὺ, καὶ λεπτόν ἐκθλιβῆ πνεῦμα,
 τὸτο γίνεται κεραυνός. εἰ μὲν πᾶνυ λε-
 πτόν ἐκ ἐπικάου διὰ λεπτότητα, ὁμοί ποι-
 ηταὶ ἀργήτα καλῶσιμ. εἰ μὲν δ' ἠπὸρ ἐπι-
 κάου, ὁ ψολόεντα καλῶσιμ, ὁ μὲν γὰρ διὰ
 τὴν λεπτότητα φέρεται, διὰ δὲ τὸ τάχθ
 φθάνει διεξιῶν πρὶν ἐκπυρῶσαι, καὶ ἐπι-
 διατρίψας μέλαναι. ὁ δὲ βραδύτερος ἔχρω-
 σε μὲν, ἐκαυσε δ' ἄλλὰ ἐφθασε δ' ἰῶν. διὸ
 καὶ τὰ μὲν ἀντιτυπήσαντα πάχθ τι, τὰ δὲ
 μὲν, δ' ἐν οἶον ἀσπίδος ἢ δ' κ' μὲν χάλκωμα
 ἐτάκη, τὸ δὲ ξύλον ὁ δὲ μ' ἐπαθε. δὲ γ' ἠμανός
 τήτα

Ἡτὰ ἐφθάσε τὸ πνεῦμα διηθηδὲν, καὶ διελθὼν. Reliqua ex superiori cap. peti debent. In fine adiecit pauca quaedam de sonitu & ictu, quod ille prior fiat, hic posterior, cum similitudine quaedam à globis ex bombardâ iactis desumpta.

EXPOSITIO CAP. XXII.
De Ventis.

E uentis longa est disputatio apud Aristotelem in secundo libro μετεωρολογ. Eius in hoc loco tanquã compendium quoddam Pontanus fecit. & est egregiè imitatus Philosophum, & ipse nõ nisi excellens Philosophus haud dubiè, suo præsertim tempore. Tota autem hæc res de uentis est uaria, non quod ad generationem eorum attinet, sed quod attinet ad regiones, in quibus fiunt, & unde spirant, atq; ad qualitates eorum ac tempora in quibus flant. Nihil tamen omisit Pontanus, quod simplex quaedam & communis doctrina uidebatur requirere. Quanquam multa etiam specialiter de eare in sequentibus capitibus tradit. Ego principales locos in hoc capite, & seriem eorũ ostendã, explicaturus ea simul breuiter, quæ opus habebũt aliqua explanatione. In primis uersibus proponit, deinde causas materialẽ & formalẽ designat. Est autem materialis causa uentorum halitus calidus

idus & siccus, nihil, ut recentiores addunt Aristote-
 teli, quanquam non satis aptè, ut existimo, habens
 pinguedinis, propter quod accendi possit, sicut ex-
 halatio, ex qua fiunt ignitæ affectiones. Sol est cau-
 sa efficiens remota, propinqua est uel cœli motus,
 uel frigiditas mediæ aeris detrudens uaporem, ita, ut
 uentus sit, & definit Aristoteles: $\omega\lambda\eta\delta\acute{o}\varsigma\ \tau\iota\tau\eta\varsigma$
 $\epsilon\kappa\ \gamma\eta\varsigma\ \xi\upsilon\gamma\alpha\varsigma\ \alpha\nu\alpha\delta\upsilon\mu\iota\acute{\alpha}\sigma\epsilon\omega\varsigma\ \kappa\iota\nu\acute{\epsilon}\mu\omega\upsilon\upsilon$
 $\omega\epsilon\gamma\iota\ \tau\lambda\omega\ \gamma\eta\upsilon$. Tertio dicit de regionibus, unde
 spirant uenti, & ponit tantum uentos, qui alias prin-
 cipales, alias cardinales appellantur. Inter hos alij
 plures, alij pauciores collocant. De quibus uide Ari-
 stotelem libro secundo Meteorologicorum, Gellium libro
 secundo capite uicesimo secundo, & Plinium libro
 secundo capite quadragesimo septimo. In Gellio ta-
 men hoc obseruandum est, quod Corum opponat A-
 quiloni, qui spirat ab ortu æstiuo, & Africum, qui
 $\alpha\iota\ \vee$ Græcis dicitur, Vulturno, qui ab ortu hyber-
 no flat. Ita Corus esset in occasu hyberno, et Afris-
 eus in occasu æstiuo. Quod non tantum contra Ari-
 stotelem est, sed ratio etiã nominis repugnat. Afris-
 eus enim ab Africa dictus est, quæ non est ad occa-
 sum æstiuum. Itaq; Africus rectius collocatur in
 occasum hybernum, & Corus, siue Caurus ad oc-
 casum æstiuum. Atque hæc in Gellio pugnare ita in-
 telligendum est, ut contrarietas per diametrum ac-
 cipias

eipiatur, quæ uerè & propriè ac perfectè est con-
 trarietas in locis. Quòd si ortum ortui, occasum oc-
 casui opponit, sicut fecit proculdubio, nihil ibi pu-
 gnat, aut absurdum est: Quanquam impropiè
 ita uenti opponuntur & abusiue, & planè contra
 hoc, quod Aristoteles etiam pugnans docet. Quar-
 tus locus est de crebritate Aquilonis atq; Austri,
 deq; causa eius rei. Est autem causa, quòd aut ita ex-
 halationes eleuatae à sole, & fugientes calorem solis
 ad latera concedunt, aut quia in istis locis habent spa-
 cium, nec consumuntur à calore solis, quod fit in Ori-
 ente & Occidente, quæ loca sol quotidie bis tran-
 sit, & consumit ibi uapores. Ita uidetur Pontanus
 duas causas facere, quæ tamè una est, et est ex Aristo-
 tele sumpta. Verba Aristotelis hæc sunt: *ἡ πλεῖστος
 γὰρ βορέαι, ἢ νόται γίνονται, τῶν ἀνέμων.
 ὁ γὰρ ἥλιος τὰς τῶν μόνους οὐκ ἐπέρχεται,
 τὰς τόπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἴσον, καὶ ἀπὸ τῶν
 τῶν ἐπὶ δυσμῶν δὲ, καὶ ἀνατολῶν ἀεὶ φέρεται.
 διὸ τὰ νέφη συνίσταται ἐν τοῖς πλα-
 γίοις. ἢ γίνονται πρὸς ἰόντος μὲν ἢ ἀναδυ-
 μίσεσσι τῶν ὑγρῶν, ἀπὸ ἰόντος δὲ πρὸς τὸν ἐ-
 ναντίον τόπον ὑδάτα, ἢ χυμῶνες.* Huic lo-
 co addit descriptionem quandã istorum duorũ uento-
 rum. Dicit de regionibus unde spirant, dicit etiam
 de qualitatibus, quòd Aquilo sit frigidus & siccus,
 Auster

Auster calidus & humidus, item de causis qualitatum, & quod nonnunquam contrarias qualitates suscipiant, nempe quando longius extra suas regiones feruntur. Ista pars ornata est fabula quadam per prosopopeiā, cum tribuit uētis sermonem, Est quē hęc quinta pars huius capituli. In sexta parte dicit, quod Aquilonarij uenti multum in Vere spirent, & hanc esse causam, quod sol iterum ad Septentrionem accedat, ac recludat meatus terrę liquefacta niue & glacie in istis regionibus. prohibet enim frigus exhalationes, sicut nimius calor consumit. In Vere autem & Autumno neutrum est magnum, sed est media quaedam constitutio inter calidum & frigidum. Idcirco & plurimum exhalat terra, & minimum sol consumit, sicut scribit Albertus Magnus, ex quo uidetur hanc partem sumpsisse Pontanus. Aristoteles idem ferē sentit, qui post solstitium crebros Aquilones spirare dicit propter eandem causam. Et addit illorum flatus esse constantiores aut durantiores flatu contrariorum uentorum, qui sunt Austrini, & contrario tempore flant post Brumam, sed per interualla, & tanquam inter spirationes quasdam. Id quod fit ex eo, quod, cum frigidus sit aēr, parum, sed tamen aliquid, cum in calida regione hoc accidat, terra exhalat. Qui post solstitium spirant, Etesiae appellantur, qui uero post

post brumam Ornithiæ, sicut idem auctor testatur,
 & eum secutus Plinius. Sunt etiam alij quidam uen-
 ti, qui præcurrunt Etesias, quos ideo Græci *ωρο-
 σδρομοι* uocant, quasi dicas antecursores. Sep-
 tima pars est de imbribus, qui in æstate plerumque
 magni fiunt. Causa est eadem cum superiore. Pos-
 tremo dicit quare Aquilones sint uehementiores
 reliquis uentis, nempe quòd ex propinquo ueniant,
 & existant frigidi. Frigus enim condensat uapo-
 rem. Hæc est summa & dispositio huius capituli. Ad
 quæ nos aliquid de tempestatibus, quas afferunt uen-
 ti, & qualitatibus eorum adiiciemus. Quare Aquilo
 serenum faciat, & Auster pluuiam adferat cau-
 sa est, quia Aquilo impetu suo nubes depellit, &
 claudit meatus terræ, ita, ut & prohibeat exhalationes
 fieri. Auster uero per flexus quosdam, & re-
 percussiones flat, utpote ex loco inferiore. Ideo col-
 ligit nubes humidæ, quibus occurrit, & condensan-
 do exprimit ex eis pluuiam. Subsolanus etiam dis-
 cutit nubes, & serenat aërem, leuius tamen, quàm
 Aquilo, quia est ex uapore sequente solem, qui est
 calidiusculus, & propterea facile exiccatur, in quo
 iuuatur motu primi cœli. Fauonius quia subfrigi-
 dus est, & contra motum primi cœli fertur, nubes
 cogit, & pluuiam generat. Aristoteles scribit Occi-
 dentales habere naturam Septentrionalium, &
 Oriens

Orientalis naturam Meridionalium. Id quod tantum de qualitatibus actiuis, ut uocant, intelligendum est. Dicunt enim Orientem siccum, & Occidentem humidum esse, eas qualitates uerisimile est uentos imitari. Sed ista tota res habent magnam uarietatem cum propter stellas fortasse, tum etiam propter regiones, in quibus spirant, & tempora anni. De interiectis uentis iudicandum est ex uicinitate & longinquitate principalium uentorum. Sunt autem nomina uentorum principalium hec: Zephyrus, Latine Fauonius, & est in occasu equinoctiali: Septentrio, sic à Plinio uocatur Latine uentus, qui à Græcis dicitur Aparctias ab ursa, hic spirat à plaga, quæ etiam Septentrio dicitur: Vulturinus, qui flat ab ortu equinoctiali, Græcè Apeliotes: Auster, cui nomen est Græcum Notus, & uenit à meridie, hoc est, ut Aristoteles docet, à circulo solstitiali, non à polo contrario. Medij uenti sunt apud Aristotelem sex: Corus, Græci Argesten, Olimpiam & Scyronem appellant, & Thracias inter Occidentem & Septentrionem, (cardinales intelligo) ac ille spirat ab occasu æstiuo. Inter Septentrionem & Orientem Meses, id est, medius, & Cæcias. hic Orienti uicinior, ille Septentrioni. Vulturinus Græcè Eurus ad ortum Brumæ
lenis.

tem est, inter quem & Austrum Aristoteles nullum
 collocat, sed dicit à quibusdam poni Phœnician,
 qui etiam Euronotus uocari solet, Africus à Græ-
 cis Lips dictus, flat ab occasu brumali, & hic non
 additur alteri ab Aristotele, sed à recentioribus in-
 seritur Libanotus inter Austrum & eum, qui
 Lips uocatur. Quod de sic eleganter Seneca lo-
 quitur: Placet autem duodecim uentos esse, non
 quia ubique tot sint, quosdam enim inclinatio ter-
 rarum excludit, sed quoniam plures nusquam sunt.
 Sic Casus dicimus, non quia omne nomen sex reci-
 pit, sed quia nullum plures, quàm sex. Cur autem
 non sint totidem uenti ad Austrum, quot sunt ad
 Septentrionem, in causa dicit esse Philosophus mul-
 titudinem uaporum, quæ est ad Septentrionem.
 Cælius tamen unum statuit inter Septentrionem
 & Orientem, Aquilonem, Boream Græcè dictum,
 solum etiam Corum quem Caurium appellat inter
 Occidentem & Septentrionem. De Aquilone au-
 tem est deceptus, quòd eum constituit ad ortum solsti-
 tialem. Qui enim inde spirat aërem turbat & nubi-
 lum facit, autore Philosopho, & Aquilo significat
 latinis uentum serenatorem, quanquam medici ferè
 hunc uentum, & Boream (Græcis idem uentus est)
 pro omnibus ex illa plaga spirantibus usurpant. Est
 etiam

etiam in eo deceptus Gellius, quod Boream, qui est idem uentus, qui Aparctias est, ex cardine in la-
tus transtulit. Præterea cōtra omnes alios auctores,
quos scio Eurum posuit in ortu æquinoctiali. Erra-
uit etiā Plinius, si tamen Aristotele est secutus, quod
Boream locauit inter Septentrionem, & Cæciam,
cum Aristoteles manifeste pro eodem uento habeat
Aparctiam, & Boream. Inde est etiam alius error,
in hoc scriptore, quod tres uentos inter ortum &
septentrionem facit. Idem non recte etiam intellexit
in Aristotele Euronoti uocabulum pro eo, quod di-
uersum uentum ab Olympia significet. Hinc est,
quod & in illa regione cœli ponit tres uentos inter
Austrum, & Subsolanum. Præterea, ut hoc etiam
obiter moneam, in eo capite Plinij in usitatis codici-
bus perperam sunt distincta ista uerba: media inter
Aquilonem, & exortum æquinoctialem. ab exortu
solstitiali phœnicia, media regione &c. (Ab
exortu enim solstitiali) ad præcedētia, nō ad sequen-
tia pertinent. Itaq; punctum est ponendum inter
solstitiali, & phœniciam. Significat autem ab ortu
solstitiali, id est, æstiuo Cæciā flare. Postremo quod
non ex aliqua superstitione sint tam multi uenti in-
troduciti, ratio nauigantium testatur. Et est eadem
uarietas in ueteribus germanicis uentorum appel-
lationibus. Atq; hæc dixisse de uentis in hoc capite
sufficiat.

Expo

Ventos quosdam prouinciales esse.

In hoc capite duo tractantur. Primum est de
I uentis, qui sunt quibusdam regionibus pecu-
 liares, ut est Circius, quem ex Narbonensi
 prouincia spirare Plinius scribit, & Gellius libro
 secundo tum ex Gallia, tum ex Hispania. De hoc solo
 uento hic fit mentio, & secundum ea, quae apud Gela-
 lium sunt ex Catonis originibus. Aliorum quorun-
 dam uentorum prouincialium Plinius meminit in li-
 bro. 2. Cap. 47. Et Seneca in quinto libro natural.
 quest. his uerbis: Quidam sunt quorundam locorum
 proprii, qui non transmittunt, sed in proximum fe-
 runt. Non est illis à latere uniuersi mundi impetus.
 At abulus Apuliam infestat, Calabriam Iapix, Athe-
 nas Scyron, Pamphyliam Chagenus, Galliam Circius,
 cui aedificia quassanti tamen incolae gratias agunt,
 tanquam salubritatem caeli sui debeant ei. Secundum
 est uberior quaedam expositio de locis, & qualita-
 tibus uentorum. Supra enim tantum dixerat, quare
 caleret Auster, quodque Aquilo esset frigidus, &
 quare serenaret aërem. Hic addit alteram qualita-
 tem Austri, quae est humiditas, & quam ob causam
 turbet aërem, & pluuiam faciat. Item orientalium
 uentorum qualitates & tempestates exponit. Calae

K faciunt

faciunt autem orientales, & serenant, occidentales
infrigidant, & pluuiam adducunt. Qua de re in
proximo capite aliquid annotatum est. Cæterum
Aeniæ alpes dicuntur, ut puto, montes Thraciæ
uicini Aeno ciuitati, & est diphthogus in initio uocis
Aeniæ.

EXPOSIT. CAP. XXIIII.

Cur uenti obliqui feran-
tur.

Vari etiam solet, quare motus uentorum sit
Q obliquus. Sunt enim uenti uapor calidus,
& siccus, qui sursum potius debebat moueri,
quam per transversum. Eius rei causam Aristoteles
dicit motum, seu fluxum quendam continuum
reliqui totius aeris, qui sequitur motum cœlestium
corporum, ita enim ego illum locum in. 2. Meteoroz
logicorum intelligo: ὅτι πᾶς ὁ κύκλος ἀπὸ συν-
επέται τῆ φορᾶ. Ad quod facit id, quod in pri-
mo libro eiusdem operis dicit. Fluere enim necesse
est totū aerem in circulum &c. Sed hoc obscurū est,
& nimis generale, quia tantum orientales uenti
ita uiderentur flare debere, cum motus uelocissi-
mus superiorum corporum sit ab ortu in occasum.
Quanquam aliarum spherarum diuersis motibus
hoc

Hoc excusari posset. Albertus & alij, quos hic Pontanus sequitur simplicius de caussa huius rei docent. Dicunt enim uaporem cum sit calidus & siccus, terrestris eleuatum ad mediam regionem aëris, iterum à frigore deprimi, atque per istam ceu luctam quandam in obliquum paulatim ferri, neque descendere iterum recta linea, quòd alij uapores succedentes hoc uetent, addi poterat quòd calor existens in uapore subinde sursum contendant. Similis caussa indicata est suprà de affectionibus quibusdam accensis. Hæc est plana, & simplex caussa huius motus, ac maximè consentanea doctrinæ Philosophicæ, quæ elegantissimis duabus similitudinibus hic illustrata est in textu. Altera est ab impulsione fluctuum ducta, Altera ab excremento fluuiorum. Postea inserit locum non ualde quidem istuc pertinentem, sed tamen affinem huic materiæ: dicit plurimos uentos in Autumno esse, & quare id fiat. Atq; monet quædam de nimio calore Solis, quòd uapores consumat, quæ est tanquam causa quædam superiorum, sed imperfecta. Nihil enim de frigore dixit, quod idem efficit. Sicut nos suprà monuimus. Pōtanus addit huic cause tres alias, quarū una satis est probabilis, & cum Philosophia consentiens, altera est magis poëtica quàm physica, tertia pertinet ad Astrologos. Primam

dicit esse inæqualitatem uaporis ex leui, & graui.
 Leue sursum rapi, graue, habet enim omnis exha-
 latio talis terre quiddam, descendere, atq; ita
 semel impulsam in transuersum ferri, cū calor pro-
 hibeat eum defluere in terram, contra grauitas im-
 pediat calorem in suo motu, qui est sursum. Hæc
 causa est cognata cum superiore illa, & est in Ari-
 stotelis problematibus sectione. 26. Secundam causam
 dicit esse, quod uapor iste in extremis regionibus
 collectus studio quodam uidendi alias regiones
 inde se moueat ulterius, atq; ita mutet locum, præ-
 sertim cum non possit resolui in pluuiam propter
 siccitatem, seu quod sit puluerea, ut ipse loquitur
 per quandam ἐναυτίωσις. Hæc ratio est, ut dixi,
 poetica, quanquam, cum dicit de siccitate, & quod
 non possit ex ea pluuiam fieri, aliquid naturale signi-
 ficat. Sed hoc incurrit in causas præcedentes. For-
 tasse hoc etiam uult intelligi, præ multitudine cogi-
 tandem ex illis plagis uaporem in medium aerem,
 uelut potentiolem & liberiolem campum excur-
 rere. ultima causa quam dixi ad Astrologos perti-
 nere, est lunæ, & reliquarum erraticarum stellarum
 uis, & natura, posse fieri, ut stellæ aliæ alios flatus
 excitent, & agitent hæc est affinis ei, quæ est apud
 Senecam, quod aer habeat hanc uim natura, ut ita se
 ipsum impellat, & agitet, Deinde exponit causas se-
 renitatis

renitatis, quæ sunt tres, aut enim magno calore consumptis uaporibus fit serenū, aut frigore obstructis meatibus terræ, de quibus supra etiam mentio est à nobis facta, aut imbre extinctis, & refrigeratis uentis, ac siccis uaporibus. Quæ omnes cause apud Aristotelem sunt. Hunc locum amplificat exemplo Aquilonis, & eo, quod fit in uere, quando iterum terra calore aperta materiam uentis præbet. Sicut enim clausa terra, non spirant uenti, ita patefacta spirant.

EXPOSIT. CAP. XXV.

De Turbine.

Et turbine hoc caput docet. Est autem turbo
D uentirepentini genus, quod est dictū à turbando, id est agitādo, & uoluendo. Quia uero subinde latior fit, dum incitatur, factum est, ut figura quædam apud Geometras ita uocaretur, quæ, ut inquit Ouidius, turbine crescit ab imo. Talis est pirorum figura, & turrium serè in superiore parte, item cordis animantium, nec pars eius aut inferior, aut superior proprie, sed tota figura sic appellatur. Generatur hic uentus ex concursu duorum contrariorum uentorum, & in gyrum impellitur, uenti autem concurrunt aut diuersi, aut ijdem. Diuersi, quando ex oppositis plagis spirant: ijdem, quando cū
 K 3 magno

magno impetu in terram ex nube rapta deiciuntur, & postea repercussi, & iterum sursum rapti in descendentes alios incidunt, & luctando cum eis ita ceu uorticem quendam faciunt, & conuoluuntur. Sic Pontanus hic docet, ac in initio capituli de Turbinis effectu scribit, postea de causis, materiali & formali simul, concurrunt enim hæ duæ causæ, sicut plerunq; solent in descriptionibus rerum. Aristotelis est paulò alia sententia. Docet enim τυφῶνα, quem Plinius & Seneca turbidinem uerterunt, uentum illatum in ipsa nube in alium uentum, ac unà cum illo uelut luctantem, donec una figura motionis, id est, circularis fuerit facta, sic ut unà secum nubem deuehat implicatam, ac sit uelut ἐκνεφίας ἀπέπλῳ, ut ipse loquitur, id est, incōcocta procella, de qua iam dicetur. Sunt & hæc Aristotelis uerba: γίνεται μὲν δὲ τυφῶν, ὅταν ἐκνεφίας μὴ δύνῃται ἐκνεφιδῆναι τοῦ νεφῆος. Videtur autem Pontanus commiscere in hac descriptione, quæ Philosophus de Typhone, qui propriè sic uocatur, dixit, & eam quæ dixit de uento aut excurrente in locum angustiore & patentiore, aut impingente alicubi, sic ut repercutiatur, ut fit in portis aut uijs, ut ibi dicitur, ac additur: ἐπὶ τῆς γῆς οὐρδία τῶν τὰ γίνονται οἱ δύνου, καὶ ἐν τοῖς νεφεσι κατὰ τὴν

τὰ τὴν ἀρχὴν. Et rectè hoc facit, idem enim est nomen utriusq̃.

EXPOSIT. CAP. XXVI.

De Procella.

Odem modo hic de Procella scribitur, quo
E in precedente capite est scriptum de Tur-
 bine, ordine tamen diuerso. Hic enim inci-
 pit ab expositione caussarum, & desinit in effe-
 ctus, contrà quàm suprà est factum, & hic est ali-
 quanto breuior Poëta. Est autem hæc summa cas-
 pitis, Procellam effici à multis uaporibus calidis
 & siccis, qui cum aliquandiu conflictati sint inter
 se circa terram, tandem efferantur in aërem, &
 omnia turbent, aërem & maria, dissipent nu-
 bes, & tonitrua impediunt, simul raptò sur-
 sum puluere, quo coelum obscurent. A Grecis
 ἐκνεφίασ uocatur hic uentus, fit autem quan-
 do multus uapor siccus ex nube eruperit separa-
 tus à nube, aut non trahens secum partem nubis,
 quod turbinem facere iam dixi. Plinius facit qua-
 tuor species repentinorum uentorum, & diligen-
 ter eas describit: Primam uocat Procellam, græ-
 cè ἐκνεφίασ: alterã uorticem, græcè τυφωνα,
 uocat hanc etiã uibratã ἐκνεφίασ: tertiã turbinẽ.

K 4

Hic s̄

Hic si accendatur, prester illi appellatur. Sed melius refertur ad fulmina. Sentit autē per omnia cū Aristotele, nisi quod τυφῶνα duos tales uentos fecit, qui Aristoteli, tantum unus est. Constituit autem eū inter ἐκνεφίαυ & τυφῶνα medium. Cæterum, quod est nimbus inter pluuias, hoc est procella inter uentos. Quanquam nimbus etiā pro procella usurpatur. uide Cap. 47. & 48 libri secundi huius auctoris, & principium. 3. lib. meteor: Aristot. Senecam in. 5. natural. quaestionum.

EXPOSIT. CAP. XXVII.

Circa uentorum obseruationem, anni quoq; tempora obseruanda esse.

Non tantum iubemur in hoc capite discrimina seu potius mutationes temporum anni simul obseruare, quando uolumus obseruare uentos, sed etiam quo tempore, quæ stellæ orientur, aut occidant, item qui sint positus stellarum inter se, aut aspectus, præsertim earum, quæ solent in aëre status ciere. Quantum autem habeant momenti in hac re mutationes temporum, facile est iudicare ex ijs, quæ supra aliquoties dicta sunt. Sunt autem anni tempora quatuor: uer, æstas, aut uinnus, & hyems. Ver est calidum & humidum, sanguineæ naturæ, & aereæ

& aerea: Aestas calida & sicca, bilioſe & ignee
 nature: Autumnus frigidus, & ſiccus, nature me-
 lancholicae & terreſtris, Hyems frigida, & humida
 phlegmaticae nature, & aqueae. Harum qualitatũ
 obſervatio plurimum facit ad praedictionem uento-
 rum. In Vere enim & Autumno plurimi poſſunt
 ſpirare, quia in altero tempore non calor, in altero
 non frigus hoc impedit. Sed hic Pontanus agit ma-
 gis de mutatione illorum temporum, ſeu tranſitu
 aliorum in alia. Tum enim uariae tempeſtates fiunt,
 & multi uenti excitantur. Eſt enim omnis mutatio
 turbulenta, ſicut dicit Ariſtoteles, cuius uerba haec
 ſunt in .2. μετεωρολογικ. αὐτὸ δὲ μεταβολαὶ
 πάντων ταραχώδεις διὰ τὴν ἀοριſίαμειςίρ
 Quae Poeta hic per eſt eleganter imitatus, & ex-
 preſſit, cum dixit:

Turbat enim, uerſatq; omnis mutantia rerum.
 Maximè autem hoc fit in uere, & Autumno. Sunt
 enim ea tempora aſtatis, & hyemis, temporũ max-
 ime contrariorum, & ſummi exceſſus, ceu uincula,
 aut confinia quaedam in quibus plerunq; multa tur-
 bari, & confundi ſolent. Huc pertinet etiam cauſa
 paulo ante ex ſuperioribus repetita. Eadem etiam
 cauſae faciunt quare Orionis ortus, & occaſus tur-
 bent aerem, ſicut ſcribit Ariſtoteles. Fiunt enim
 circa illa tempora. Quanquam nihil uetat ſua etiã

id natura eum efficere posse. Sicut de alijs astris & stellis harrum rerum periti disputant. Porro precipitur hic etiam siderum, quæ habent uim ærem uariè afficiendi, ortus & occasus notandos esse, quòd, si incidunt in tales mutationes, horribiles tempestates in aëre excitare soleant. Talem autem naturam dicuntur habere Vergiliæ, Hyades, Orion, Arcturus, item Arietis sidus. Vnde Virgilius etiam Orionem aquosum uocat, & Hyadas pluuias. Idem efficit etiam luna, quãdo à malefica aliqua stella toruè aspicitur, ut cum inter ipsam & Saturnum, item inter ipsam & Martem oppositus aut quadratus aspectus est, aut quando hæ stelle coeunt. Sed de hac re sunt consulendi Astrologi. Postremo quòd Mercurius habeat aridam naturam, & quando uentos faciat, docetur à Pontano in prologo secundi libri de rebus coelestibus.

EXPOSIT. CAP. XXVIII.

De Auris.

E auris hoc caput titulum habet. Cæterum non tantum de auris hic tractatur, sed de uentorum etiam accidentibus quibusdam. Nempe quòd alij salubres, alij noxij sint. Idq; esse aut

aut ex terræ natura, alia enim sicca est, alia humida, alia aliter affecta, aut situ uel terræ uel maris, respectu cœli. Generaliter autem Aquilones sunt salubres ideo, quod sunt frigidi, Austri autem pestiferi propter caliditatem. Sicut etiam in hoc uersiculo significat Ouidius:

Latiferis calidi spirarunt æstibus Austri.

Et Horatius, ubi dicit: Frustra per Autumnos noscentem corporibus metuemus Austrum. Frigus enim astringit corpora, & auget atque condensat in eis calorem naturalem, inde etiam uentriculos calidissimos esse in hyeme & uere scribit Hippocrates, cuius hæc sunt uerba: ὅτι κοιλιῶν χειμῶνος κρύσταλλοις θερμότεραι φύσει. calidum uero quod est in Austrinis flatibus aperit corpora, & resoluit, debilitat ac corrumpit in eis illum calorem, qui naturalis uocatur. Præterea replet corpora multo humido externo, & efficit putrefactionem in humoribus. Afferunt tamen & Aquilones suos quosdam morbos, sed minus noxios, De quibus uide Hippocratem in Aphorismis. Orientales habent naturam Meridionalium, Occidentales uero Septentrionalium. Prima pars huius capituli nihil habet obscuri, conueniunt enim omnia cum superiori descriptione uentorum, nisi quod Pontanus hic dicit effici auras à motu solis, qua in re uidetur

uidetur imitari Senecam, qui uocat aërem ita impulsus, ut non efficiatur iustus uentus, Auram. Quamquam in eo est differentia, quod Seneca discernit Auram ab Etesijs. Pontanus uidetur hoc non facere, sed pro uno uento, aut aëris agitatione habere, cum Seneca doceat Auram ferè semper de sinere cum Solis ortu, rarissimè in medium diem usq; perdurare, ac ante Solis ortum incipere. Pontanus contra sæpe in medio die, ac æstu exoriri auram scribit. Quod non potest intelligi, nisi de illis, qui à Græcis, quia statò anni tempore spirant, Ἐτησιαὶ uocantur, & unà cum Sole oriuntur, quam obrem à nautis somniculosi uocati sunt, quòd, ut Gallio apud Senecam exponit, mane nesciunt surgere. Sic existimo Pontanum confudisse, quæ sunt in Seneca distinctè scripta de auris & Etesijs, aut potius auris tribuisse, quæ Seneca & Aristoteles, ac alij tribuunt Etesijs, atq; id fecisse propterea, ut haberet uocabulum latinum, quod uersui congrueret. Nam hoc genus carminis, nec Etesiarum nomen recipit, nec anniuersariorum, quæ uox latina Græcè tam proximè reddit: ac uidentur sanè prorsus hoc Auræ latinis significare, quod significant Ἐτησιαὶ Græcis. Nam anniuersarij uox in hoc usu ueteribus latinis ignota est. Porro & hoc monendum est, Aristotelem scribere, quòd Etesiaē spirent post solstitium

stitium, & ortum caniculæ. Senecam uerò planè
 contrà, quòd ante hoc tempus incipiant & desin-
 nant in id spirare. Hunc recentiores etiã nonnulli
 maluerunt sequi quàm Aristotelem, nulla, quòd
 sciam, probabili caussa inducti, imò contra ratio-
 nem, cum hoc genus uentorum sit à natura datum
 ad leniendum æstum, æstus autem sit maximus post
 solstitium canicula iam exorta. Vide locum Aristo-
 telis de uentis in secundo Meteorolog. Præterea,
 quòd in similitudine, qua hic utitur Pontanus, dicitur,
 ad id facit egregiè, quod Philosophus in disputa-
 tione de Terræmotu his uerbis scribit: ὁ δὲ οὐ-
 κούσι δὲ οἱ ἄνεμοι εἶναι θερμοὶ διὰ τὸ κιν-
 νεῖν τὴν ἀέρα πλήρη ψυχρᾶς ὄντα, καὶ πολ-
 λῆς ἀτμίδος, ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ διὰ
 τὸ σῶμα φροσώμενον. καὶ γὰρ τὸτο
 ἐγγύθεν μὲν ὄσι θερμὸν. ὡς πρὸς καὶ ὅταν
 αἰθάλομεν, ἀλλὰ δι' ὀλιγότητα ὅχ' ὁμοίως
 ἐπίδηλον, πόρρωθεν δὲ ψυχρὸν διὰ τὴν
 αὐτὴν αἰτίαν τοῖς ἀνέμοις.

Expo

EXPOSIT. CAP. XXIX.

De uento, qui oritur prope
Aternum fluuium.

Vpra in uicesimo tertio capite Pontanus
 S aliquid de uentis prouincialibus monuit, hic
 redit ad eum locum, & addit ei duos alios
 uentos, qui sunt suis quibusdam regionibus proprij.
 Alter Pelignis, alter Illyrico. De priore tamen
 tantum in hoc capite docet, de altero in sequente.
 Est autem Aternus fluuius, qui in pelignis populis
 Italiae oritur, & in mare Adriaticum, seu superum
 influit, auctore Plinio Lib. 3. Cap. 5. Ventū ibi pu-
 to peculiarem esse propter multas aquas eius regio-
 nis, quæ etiam paulo est, quàm aliæ regiones Italiae,
 frigidior. Id quod Ouidius in his uersiculis testa-
 tur:

Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis,

Millia qui nouies distat ab urbe decem.

Inde etiam est, quod non diu durat iste uentus, &
 non procul spirat. Vocatur autem A tabulus, cuius
 est mentio apud Plinium in. 17. libro, & apud Se-
 necam in. 5. naturalium quaestionum. Item apud Gels-
 lium in. 2.

Expo

EXPOSIT. CAP. XXX.

De uento peculiari Illyrico.

Vius uenti meminit etiam Plinius, & dicit eū
H ex Dalmatiæ ora ex specu quodam, in quem
 leue pondus deiectum sit, turbini similem pro-
 filire, tranquillo etiam cœlo. Dalmatia autem est
 pars Illyrici Meridionalis, & Adriatico mari pro-
 pinqua. Simile quiddam de rupe quadam Cyrenaicæ
 in eodem loco scribit Plinius cap. 45. lib. 2. tamet si
 autem huius uenti nulla caussa uidetur reddi posse,
 tamen uerisimile est eum fieri propterea, quod ibi
 fortasse est cauernosa terra, & mare est ei uicinum,
 quod sicubi in terrâ retrusi sunt multi uenti in multis
 locis, postea obstruit meatus alios terræ, ita ut uenti
 in unū specum deuoluantur, & propter multitudi-
 nem cū magno impetu agitati tandem erūpat. Quā
 ob causam etiā crebros terræ motus fieri in talibus lo-
 cis Aristot. scribit, sed quādo omnes meatus aqua op-
 plentur. Qua de re in sequenti capite fortasse aliquid
 dicetur. Quod autē ex deiectione alicuius lapilli, aut
 similis rei in specū hoc fit, causa potest esse agitatio
 qualiscunq; in illis uaporibus, si modo potest esse ali-
 qua manifesta eius rei causa. Cæterū de hoc genere
 uentorum hæc sunt uerba Senecæ in 5. libro: Nulla
 enim propemodū regio est, quæ non habeat aliquem
 flatum ex se nascentem, & circa se cadentem.

Expos

De Terræmotu.

In hoc capite exponendo conabor paulò diligentius, & dialectica quadam ratione explicare, ut & res paulò fiat illustrior, & adolentes exemplum habeant exercendæ dialecticæ, præsertim cum eundem propemodum ordinem secutus sit Pontanus quoq; , nisi quòd nò omnia tam minutè & angustè tractavit, id quod ne potest quidem fieri in carmine, quàm dialectici & Philosophi solent facere, qui uere aliquando, cum de rebus disputant, de spinis uellicant, ut Cicero inquit, id est, nimium extenuant res sæpe per se tenues & exiliores reddunt secando in tam minutas partes, quàm ut aut intelligi deinde possint ab alijs, aut non ipsi tandem elabantur ex manibus, ac nihil assequantur, ut accidit uellicantibus de spinis, præterquàm, quòd manus etiam offendere facile possunt. Quanquam melius est in hanc, quàm in alteram partem peccare, donec animus cœperit uidere, ubi resistendum sit, quousq; procedendum. Sed redeamus ad institutum. An sit terræmotus nemo dubitat, aut si quis dubitat, debet aut eos interrogare, qui uiderunt aliquando terram quati, aut historias legere. Quid sit terræmotus partim ex prædicamentis est petendū,
partim

partim ex Aristotelis & aliorum Philosophorum scriptis, modum enim tantum faciendarum definitionum docent prædicamenta, materiam & rem ipsam, aut experientia & usus, aut homines eruditi docent, ut cum dico terræ motus est passio, uel affectio, qua terra mouetur, facta à uentis seu uaporibus siccis in terram inclusis, & à calore Solis calfactis, atq; impulsis, ex nulla Dialectica hoc discere potui, sed ex Aristotele qui probabilibus quibusdam rationibus ostendit moueri terram à uaporibus siccis, non æthere aut aqua, sicut alij quidam senserunt. Atq; hoc præcipuè intelligendum est de differentijs. Genera enim utcunq; indicant isti ordines in Dialectica, præsertim si diligenter & copiose descripti sint, quod tamen etiam non nisi aliarum artium auxilio fieri potest. Est autem terræ motus passio, uel, ut Aristoteles loquitur, pati. Significant enim uerbalia nomina tum passiuè tum actiuè, præsertim substantiua, propterea quòd administrationè, uel gestionè rei, uel actù, ἐν ἐργασίῃ Græci uocant. Est enim actus tanquam compositum quiddam ex agente & patiente ita coherentibus, ut separari nõ possint manente actù. Magis tamè actionem significant, quàm passionem, cum præstantior sit actio passionem. Cæterum de ui spiritus hic locus Philosophi est memorabilis: ἀνὰ γὰρ γὰρ δ' ἐπὶ
 L πλείονος

πλείοντε πεφυκός ἵεναι, καὶ σφοδρότατο
 του, μάλισα τοιούτου εἶν scilicet κινητικότη
 τούτου. σφοδρότατου μὲν οὐ μὲν ἀνάγκης δὲ
 τάχιστα φερόμενον. τύπτει γὰρ μάλισα δὲ
 δὲ τάχιστα ἐπιπλείον δὲ διίεναι τὸ δὲ παν
 τὸς ἵεναι μάλισα δὲ ἀμείνον. τοιούτου δὲ τὸ
 λεπτότατου. ὡς εἶπερ ἢ τὸ πνεύματι
 φύσις τοιαύτη, μάλισα τῶν σωμάτων τὸ
 πνεύμα κινητικόν. καὶ γὰρ τὸ πῦρ, ὅταν με
 τὰ πνεύματι ἢ, γίγνεται φλόξ, καὶ φέρεται
 ταχέως. His cognitis facile est videre, quæ
 sint accidentia rei, quæ pugnancia, quæ cognata.
 Sunt autem accidentia tremotus dies, nox, locus,
 duratio, magnitudo & alia innumera. Sunt enim in
 finita, quæ uni rei accidunt, pugnancia, quæ dicta ab
 alijs Philosophis Aristoteles confutat. Pōtanus etiā
 hyemem et æstatē addit. Potest etiā quæri de fine seu
 officio, seu effectu, qui est præsignificatio alicuius
 euentus, aut potius ipse euentus. Quemadmodū co
 metæ simul & significant mala, & postea etiā effi
 ciunt. Nisi quis malit euerfionem urbium, inunda
 tiones, quas nonnunquam faciunt tremotus, aut
 similia, pro effectu habere. Et sunt hæc sanè propin
 quior quidam effectus, illa autem remotior. Sed
 hæc inter accidentia debent numerari. Hæc est uia
 & ratio qua facilimè in omnium rerum cognitio
 nem

rem qualemcumq; perueniri solet, quæq; alia, quæ
 nonnulli addunt, gignit, & in se recipit. Porro quæ
 dicta sunt de accidentibus, & consequentibus &
 cognatis pleriq; per quæstiones, ὅτι, καὶ δ' ἴοτι
 explicant, sed inepte meo iudicio. Sed addamus de
 causis quoq; breuiter. Causa efficiens terræmotus
 est calor Solis, sed remota, propinqua uerò est uen-
 tus, seu uapor in terra conclusus, materialem cau-
 sam faciunt quidam uaporem, sed non rectè id fie-
 ri puto. Est enim terræmotus accidens non substan-
 tia, nec habet materiam propriè. Rectius causa ef-
 ficiens propinqua sunt uapores, formalis causa
 est ipsa agitatio. Adiuuantia causam effectricem,
 hoc est, ut latinum græco exponam σωμαίτια
 sunt Aqua, Frigus, Venti. Pontanus addit etiam
 Diem & Aestatem, & alia temporis omnia dis-
 crimina, quatenus faciunt ad terræ concussio-
 nem. Possunt eius rationis addi plura, nec est ab-
 surdum eandem rem accommodare ad diuersa
 causarum genera modo fiat hoc ratione diuer-
 sa. De finali dictum est antea. species terræ-
 motus sunt uariæ, & fiunt pro multitudine, &
 paucitate uaporum, item pro diuersitate, & ui qua-
 litatum. Alius enim est uibrans crispante ædifi-
 ciorum crepitu, ut Plinius loquitur, Alius alter-
 nis assurgens, & residens, Alius contrario ictu

collidens tecta inter se tanquam arietantia, atq; has species seu modos tutissimos esse Plinius scribit, periculosiores sunt, quando fluctus more quædam uolutatio fit, aut cum in unam partem totus semotus impellit. Vide Plini. 2. lib. cap. 82. Sic ferè & Seneca docet, cū ponit tria genera terræmotus, duo sumpta ex Possidonio, tertium ipse addens. Primum uocat succussionem, cum sursum & deorsum mouetur terra, Secundum cum mutat nauigij more, uocat inclinationem, Tertium tremorem, qui fit per uibrationem, ut cum hasta concutitur, aut gladius, & est agitatio facta æqualiter in latera, hoc est, non plus in alterum terra mota, quàm in alterum. Aristoteles in opusculo de Mundo ad Alexandrum septem species terræmotuum facit. Primos ἐπικλίνας cum terra mouetur in obliquum per angulos acutos, & hoc est quod Seneca dixit nauigij more nutare, Secundos ἀφευκτικούς, cum sursum & deorsum ad rectos angulos terra agitur. Seneca uocat succussionem, sicut primam speciem inclinationem. Tertios χασματίνας, qui fiunt, cum recedit terra, per contractionem, quòd si fit ruptione, ῥήκται uocantur motus, & est quarta species. Quinta cū tantū propellitur terra, ὠσται. Sexta, cum repercutitur & propellitur, παλματίνας; uibrationē hanc speciem, & tremorē Seneca nominat.

nominat. Quando uerò mugitus quidam editur undè
 μυχτιὰι dicuntur. Quæ est ultima species. Cos-
 gnata terræmotus sunt, alij atq; alij soni, qui edun-
 tur nonnunquam sub terra sine concussione. Idq; ac-
 cidit, quando uapores non sunt satis multi, ut ter-
 ram aut eleuare aut tremefacere queant. Vnum pu-
 gnans aut cōtrarium, ut ferè fit in alijs etiam rebus,
 habet terræmotus, quietem seu cessationem à motu.
 Porrò definitio suprà in secunda quæstione facta,
 est causalis, hoc est, propria. Siquidem uapores sic-
 ci, aut ipsi uenti sunt causa efficiens, quemadmo-
 dum paulò antè indicatum est, & definitiones ab
 accidentibus acceptæ, non magis sunt definitiones,
 quàm accidentia sunt res ipsa. Et ponuntur ista
 omnia loco differentie (qua terra mouetur, facta
 à uaporibus siccis inclusis in terram, & à calo-
 re Solis calfactis & impulsis) separant enim hunc
 motum à reliquis omnibus istiusmodi motibus. Ge-
 nus est passio uel affectio. Possset ita quoq; defini-
 ri: Terræmotus est motus, quo terra concutitur
 &c. perinde ac si haberet nomen terræmotus no-
 men simplex, non compositum. Est enim compositum
 ex genere & speciei parte. Cuiusmodi sunt
 omnia ferè, quæ apud Grammaticos dicuntur com-
 posita nomina, uel ex integris, uel ex corruptis, ut
 Tribunus militum, Pater patriæ, Populus roma-
 nus,

rius, armiger & similia. Est & hic Terræmotus
 definitum, motus deinde genus, reliqua differentiæ
 locum tenent, nec potest haberi alia huius motus
 appellatio specialis, quàm ita genere circumscri-
 pta, quæ secum etiam ipsa bonâ partem definitionis
 affert, ut est genus. Hæc de quæstionibus sufficiant.
 Iam dicam etiam breuissimè de dispositione capitis,
 explicabo simul, si quid uidebitur obscurius. In
 principio capitis utitur Poeta quadam transitione,
 deinde repetit nonnulla de origine, & numero ex-
 halationum, de natura terræ quæ emittit ex se aqua,
 & in se recipit. Vbi simul indicauit causam effici-
 entem propinquam causam terræmotus, quæ sunt
 exhalationes. Tertio, causæ efficientis remotioris
 meminit, quæ est sol. Postea incipit de causis adiu-
 uantibus terræmotus dicere, sic enim recte appella-
 rantur ij modi, seu causæ obstructionis terræ. Tas
 met si alia etiã possunt esse eius generis, ut situs ter-
 ræ, & natura, item temporatum anni, tum diei,
 quo solent fieri terræmotus. Quæ tamen superiori-
 bus affinia sunt, qua ratione autem hoc fiat supra
 dixi. De ijs omnibus ordine tractat Pontanus. Pri-
 mum quod nimio calore, aut frigore prohibeatur
 exitus uaporum, unde terræmotus fiat, quem paulo
 copiosius

copiosius ibi, & poetice describit, addita similitudine ab interclusis uentis in humano pectore. nam ij quatiunt etiam corpus totum, quando ui tandem erumpunt. Loquitur autem ibi Pontanus de singultu. Aristoteles generatim hoc dicit de omnibus agitationibus talibus nostrorum corporum, quales sunt tremor & pulsus, & motus qui fit redita iam penè urina, propter aërem frigidum, qui intrauit in urinae locum subito. Sunt autem omnes naturales, & præter nostram uoluntatem. Tale quiddam puto fieri etiam in horroribus febrium, non tantum diffusis humoribus corruptis, biliosis, uerum etiam inflatis, tenacibus, crudis & lentis. Certè hæc uidetur esse Aristotelis sententia. Deinde repetit illum locum paulò pluribus uersibus adiecto exemplo cuiusdam terræmotus in Campania, in qua regione est etiam posita Neapolis. Existimo autem eum designare terræmotum aliquem sui temporis, non eum, qui fuit in eadem Italiae parte sub Nerone, sicut ostendit Seneca, & Dion Græcus autor. Quanquam Dion Titi, non Neronis tempore illum fuisse dicit, cum tamen eundem uideatur prorsus describere. Cuius etiam fit mentio apud Suetonium in Titi Imperatoris uita. Sed hoc explicare doctiorum est.

De terræ motu, quemadmodum suspicor ex hoc loco, facto in Campania, quod legerum, nihil scio. Refrærem quidem hunc locum per libenter ad illum Terræ motum, qui Senecæ, & Neronis tempore fuit, uerum obstat mihi, quod dicit uatem esse periclitatum, quem nullum alium ego possum intelligere, quàm ipsum Pontanum. Simus itaq; contenti hac interpretatione, donec inuenta fuerit melior, si modo hæc non est germana, quod non ausim tamen affirmare. Tertio docet de cauernosis terris, quæ etiam faciunt ad cohibitionem uentorum, si habeant mare uicinum, quod illabens in cauernas prohibet uapores exitu. Quarto additur aliud *συναιτία* genus de terræ densitate, quæ idem efficit. Huic loco subijcit suos quosdam effectus cū exemplis. Quinto monet etiam de anni tempore. Fiunt autem magis in uere, & Autumno terræ motus, quam in æstate, aut hyeme, propter eandem causam, quæ supra est de uentis reddita. Deinde uarios effectus terræ motus enumerat, de quibus uide Pliniū lib. 2. Et ostendit durationem eius longissimam per exemplum. Durare autem nonnunquam terræ motum duos annos, & Aristoteles, & Plinius testantur, & addunt eum nunquam ante quadraginta dies cessare. Cæterum per Dicæarchidas arces intelligit puteolos, cosloniam, quos etiam Dicæarchiam dictos fuisse Plinius,

nius,

nus, & Strabo scribunt. Ideo autem sic est appella-
 ta ea ciuitas, quod iustissime quondam regeretur,
 ut est apud Fest: Pompeium. Ad hunc locum anne-
 ctit uelut conclusionem, signa terræ motus progno-
 stica, ut uocant medici. Verum ea sunt Astrologica
 potius, quàm physica, ut mali aspectus, Iouis, &
 Martis in signis terrenis, quæ sunt δ η & ρ .
 Quanquam autem hi potius ad causam efficiens
 tem remotiorem pertinent, tamen nihilominus sig-
 na etiam esse possunt. Sicut Aristoteles appellat
 etiam $\sigma\upsilon\mu\beta\epsilon\beta\eta\kappa\acute{o}\tau\alpha$, quæ nos hic $\sigma\upsilon\nu\alpha\iota\tau\iota\alpha$ uo-
 camus. De alijs signis, & physicis, ut est subito in-
 tumescens fluctus sine flatu, caligo solis, magnum
 frigus, tranquillitas, & tenuis nubes in longũ por-
 recta, item turbata aqua & fontes in puteis, uide
 Plin. lib. 2. Cap: 8. & Aristotelem lib. 2. $\mu\epsilon\tau\epsilon\omega\rho\omicron\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\kappa$.
 Post signa aliam quandam circumstantiam
 temporis tractat, & indicat noctu frequentius ter-
 ram quati quàm interdiu. Cuius rei causa est, quòd
 noctes plerunq; sunt tranquilliores diebus, idq; fit
 propter Solis absentiam. Iam uero cum tranquillum
 est cœlum plurimi ac maximi terræ motus efficiun-
 tur. Nam exhalatio tota simul aut intrò fluit, aut
 extra tendit, & ut plurimum sequitur principij
 motum, ut Aristoteles loquitur, id est quò primum
 ceperit ferri, eò reliquæ adherentes partes sequun-

tur, nisi cum diuersi uenti simul flant, ut fit aliquādo. Nam simul tum potest uentus flare, & moueri terra. Quanquam utrumque minus uehementer, quam cum totum cœlum est tranquillū. Vnde etiam est, quod in meridie plerunq; fiunt, si quando interdiu fiunt. Tum enim trāquillissimus est aer, propter ea, quod sol maxime calfacit circa illud tempus. Calor autem Solis intus pellit uapores, quod hic etiam Potanus docet, & sumptum est hoc ex Aristotele. Deinde exemplo quodā probat, terræmotus à uentis, seu exhalationibus fieri. Nam mare agitur quando uentos continet, & magis curuum littus apparet, quam quando est quietum mare, quo alludit ad quandam similitudinem, qua ostendit Aristoteles nubem tenuem in longitudinem extensam per cœlum serenum instar lineæ signum esse futuri terræmotus, idq; satis declarant sequentes quinque uersiculi. Quorum principium est: Hoc igitur cessante &c. Et est sententia. Ventus in maris solum, seu fundum, seu in ipsum mare inclusus facit fluctus in eo. Igitur terram etiam uenti inclusi ita concuciant. Et sicut littus obliquum fit turbato mari et agitato, rectum uero, cum tranquillum est, ita in aere tranquillo recta nubes, tenuis & longa cernitur nonnunquam in cœlo ante terræmotum. Quod Pontanus de littore in hoc dicit, Vatablus intellexit in
Aristo

Aristotele de fluctibus pari propemodum ratione. Sed Aristoteles non uidetur de fluctibus dicere, cum dicit: ῥηγμῖνες παχῆαι, καὶ σκολιᾶι. Item: λεπταὶ ἔσθῃαι, sed de spuma, & alijs excrementis, quæ mare ad littus eijcit. Alioqui enim similitudo non cohæret, nec, ut ibi sequitur, quod mare circa terram, hoc facit uentus circa aeris caliginem. Postremi quatuor uersiculi causam adiuuantem, uel accidens quoddam continent, contrario uento nonnunquam uentum in terra detentum efficere terræmotum. Quare autem uenti efficiant hunc motum, item quòd sub eclipses lunæ, & cur eo tempore terræmotus fiant, & quare inundationes nonnunquam faciant, aliaq; similia, tum ex Plinio, tum ex Aristotele petenda sunt. Tota enim res, ut est horribilis, ita maxime uaria, sic, ut ueteres Romani, quod Gellius annotauit, terræmotu nunciato, non certo alicui numini sacrificauerint, quasi hæc fierent plane cōtra naturam, & nihil nisi portentum essent.

Expos

EXPOSIT. CAP. XXXII.

De Mephite Ansancti in Hirpinis.

E uentis tum cōmunibus, tum specialibus,
 D præterea de ijs uentis & uaporibus, qui
 terram quatiunt, in superioribus aliquot ca-
 pitibus est disputatum, hic breuiter adijcit Pontanus
 aliquid etiam de noxijs & pestiferis uaporibus,
 qui ex certis quibusdam specubus exhalant. Est &
 hic locus tanquam conclusio quædam huius mate-
 riæ de uentis aut exhalationibus permanentibus,
 id est, quæ efficiunt meteoron aut per accidens
 aliquod, aut ut caussa efficiens, seu instrumenta-
 lis, non ut materialis, sicut efficiunt affectiones reli-
 quas accensas & humidas. Non enim mutatur sub-
 stantia uaporibus in uento siue spiret per terram,
 siue intus terram moueat, siue exhaletur ex aliqua
 spelunca, sicut fit in pluuia, grandine, stellis cadentibus,
 fontibus & fluminibus & id genus alijs, ubi
 aut in aquam transit uapor, aut in ignem. Porro pri-
 mum & principaliter in hoc capite tractatur de
 Mephite Hirpinorum, secundo etiam docetur de
 quibusdam alijs locis eiusdem nature, qui sunt in
 Harpis oppido Italiae, & uicino Apuliae & Campa-
 niæ. Mephitis autem uidetur esse generale nomen,
 & significare quemuis foetidum halitum, sicut hic
 Pontanus

Pontanus hoc nomen usurpat, & Vergilius in descriptione cuiusdam sylvæ grauter foetentis in Tiburtino agro, ubi inquit: Sæuâq; exhalat opaca Mephitim. Seruius etiam ad eum locum scribit, mephitim esse propriè putorem terræ, qui nascitur de aquis sulphuratis, aut Deam grauisissimi odoris. Plinius tamen facit peculiarem quendam specum in Hirpinis ex Mephite, nisi locus deprauatus est, & non debeat addi coniunctio (ac). Id quod propemodum probat sequens oratio in singulari numero elata ita, ut sit legendum: In Hirpinis Ansancti Mephitis, id est, foetor seu foetens spelunca in Ansancto loco Hirpinorum, non, in Hirpinis Ansancti ac Mephitis. Sed non est meum hoc affirmare, suspicari tamen cuiq; licet. Hæc sunt apud Plinium libro secundo, capite nonagesimo tertio. Ansanctus autem uocatus est iste locus, quasi omni parte sanctus, ut scribit Seruius exponens descriptionem huius ualis, qui extat apud Vergilium in septimo libro, quæque imitatus est hic Pontanus. Aristoteles etiam insaniendi & uaticinandi mim tribuit talibus locis, cum ait: ὁμοίως δὲ καὶ τῶν πνευμάτων πολλὰ πολλαχῶς σώματα ἀνέωκται, ὧν τὰ μὲν ἐνδοσιᾶν ποιεῖ τὸς πελάζοντας, τὰ δὲ ἀτροφεῖν, τὰ δὲ χησμοδεῖν, ὡς περὶ τὰ ἐν Δελφοῖς, καὶ τὰ ἐν Λεβαδίᾳ, τὰ δὲ καὶ

ἠκνε

ἡ αὐτὰ πᾶσι ἀναίρεται, καὶ ἀπὸ τὰ ἐν φρεσὶ
 γίγνεται. Quod in postremis uersibus de subterraneis
 horreis Harporum populi Apuliae, significat, apud
 ueteres non fuisse usitatum, ex Columella sciri po-
 test, qui sic in primo libro scribit: Sed id genus hor-
 rei, quod scripsimus, nisi sit in sicca positione uillae,
 quamuis granum robustissimum corrumpit situ.
 Qui si nullus adsit, possunt etiam defossa frumenta
 seruari, sicut transmarinis quibusdam prouincijs,
 ubi puteorum in modum, quos appellant Syros, ex-
 hausta humus, editos à se fructus recipit.

EXPOSIT. CAP. XXXIII.

De Iride.

Ex omnib. me-
 teoris nulli
 e iride pulchriusquam
 us, admira-
 bilis, aut ex-
 plicatu magis
 difficile

Inter omnia μετέωρα nullum ferè est neq;
 I illustrius, neque admirabilius, atque adeo
 explicatu difficilius Iride: Et haud scio, an
 turam ita ostendat, ut non incertior animus relin-
 quatur, quam in ijs, quæ de alijs meteoris scripta
 sunt à doctis hominibus, præsertim ab Aristotele,
 cuius felicitate & acumine in talibus rebus tractan-
 dis, ut in alijs plerisque nihil procul dubio unquam
 hic

hic sol uidit præstantius aut perfectius. Diuinum ingenium dicas, non humanum, si eius scripta uel degustaris tantum. Ego certe puto naturam rerum omnes suas opes in eum uirum effudisse. Et merito illum Plinius summum in omni scientia uirum appellat. Verum non est mei instituti huius uiri laudes canere, quæ uel Demosthenem potuissent exercere. Hoc uolui indicare in principio huius capituli, cum nemo, quod ego sciam, tam sceleriter, et diligenter de Iride scripserit, quam Aristoteles, metamen legentem eam partem μετεωρολογικῶν in Aristotele minus acquiescere posse, quam in quauis alia parte eius operis uersantem, siue id rei difficultate, siue ingenij mei imbecillitate, siue aliqua alia de causa accidat. Alij autem tantum abest, ut mihi satisfaciant, ut etiam mihi uideantur Aristotelis sententiam non ubique esse assequuti uel exponentes eum uel citantes. Quod cur dicam deinceps indicabitur. Et debent mihi ignoscere studiosi huius doctrinæ, quod cupio in talibus rebus aliquid certi scire. Quanquam optare id magis mihi licet, quam sperare. De me dico, non de alijs, nec pudet me fateri, quod res est.

Quanquam autem existimo non posse omnino certam et absolutam cognitionem huius præsertim meteorum inueniri, tamen, uti semel atque iterum, nisi

Aristoteles
sententia de
iride nō satis
facit omnib.

Certa omnino
iridis cognitio
dari nō potest
omnib.

nisi fallor, supra memini, probabilia ista, & qualia
 uacunq; magna certe, si quis caligines humani inge-
 nij cum ipsa rei magnitudine comparet, non debe-
 mus aspernari, sed grato animo cognoscere, & sen-
 tire maximam partem eruditionis humanæ in tali-
 bus rebus esse positam. Sed de his satis. Nunc ad ca-
 put ipsum ueniamus. In principio capituli fabulam
 quandam pro suo more narrat, quæ nihil sanè ad
 rem admodum facit, tantum poëma reddit ornatius
 & copiosius, & plus, quàm per dimidiam partem
 capituli nihil aliud agit. Alludit tamen eo figmento
 ad naturam Iridis. Fabulatur enim Iridem, inuo-
 cant prius eam, & captans ab eius persona beneuo-
 lentiam, natam esse ex Phœbo & Aërie quadam mi-
 nistra Iunonis. Iam autem hoc doctissimi quicq; sen-
 tiunt effici arcum cœlestem ex sole & nube rorida,
 quæ hæret in aëre, & adhuc magnam cognationem
 habet cum aëre. Quare tametsi non ad negociū prin-
 cipaliter facit hæc fabula, tamen cum eo cognata est.
 In sequentibus per quandam similitudinem ostendit
 generationem Iridis, quam incipit ab apostrophe,
 aut adhortatione ad filium suum, & de coloribus I-
 ridis aliquid, sed ualde breuiter monet, docet etiam
 Iridem facere pluuias, tempestates, atq; id tum pro-
 bat suo quodam exemplo, tum amplificat poëticiis
 prosopopœijs: Item unde flauus color sit in Iride,
 qui

qui est inter puniceū, & uiridem. Præterea circumstantiam quandam obiter addit, quod fiat iste arcus aut oriente sole, aut occidente. In fine dicit Lunam etiam Iridem efficere, & quando hoc accidat. Est autem hæc similitudo, qua utitur in definitione, seu descriptione Iridis, sicut ex aqua infusa in uas aliquod radij solis reflectuntur ad parietem, aut aliquod aliud opacū id est umbrosū, & densū corpus, ita resiliunt etiam ex nube leui id est non aspera in aliam uicinam, & oppositam nubem. Atq; in hunc modum plerūq; de generatione Iridis scribunt etiam interpretes Aristotelis. Quidam tamen etiam dicunt ex refractione radiorum solis à nube in oculum fieri Iridem. Sed non esse hanc sententiam Aristotelis satis testari puto non tantum similitudines, quæ sunt in Aristotele, sed multos etiam alios locos, quibus tanquam definit Iridem, ut in eo loco, ubi de Halone docet, sic ait: Fit igitur aspectus refractus, cum uapidus aer in nubem concreuit, dummodo consistens æquabilis sit, ac partibus constet exiguis. Et paulo post. Refringitur autem aspectus à caligine, quæ circa solem, lunā ue consistit. Quanquam autem hæc de Halone sunt dicta, tamen ad arcum etiam accommodari possunt, cū refractione uisus fiat in utroq; sicut idem dicit. Sed aliquāto post, ubi tractat specialiter de Iride, claris uerbis hoc exprimit Aristoteles

Refutatio
Falsæ quorundam
de iride opiniois

veles, cū inquit: ὅτι μὲν οὐρανὸν ἀκλασισ ἢ ἰγίς
 τῆς ὄψεως πρὸς τὸν ἡλίον ἐσι, φανερόν, id
 est, Manifestum est igitur arcum refractionem esse
 uisionis in solem. nec mouet me quorundam expo-
 sitio uel potius transformatio, horum uerborum
 Aristotelis. Quanquā autem non ualde contendo,
 ut qui sciam totam rem esse obscuram, & uarias
 opiniones, comuni tamen iure uti uolui, & libere
 dicere, quæ sentio, Nullius addictus iurare in uerba
 Magistri, maxime cum notum sit, non prorsus nul-
 los Aristotelem sic intellexisse. Vsurpo autem hic
 promiscue uocabula refractio, & reflectio. Sicut
 Aristoteles utrūq; effert hac dictione ἀκλασισ
 quæ ab ἀκλασίζω, quod est refringo, facta est.
 Recentiores faciūt discrimen inter radium reflexū,
 & radiū refractū: reflexū uocant, quando reper-
 cutitur siue per eandem lineam, siue per diuer-
 sam à corpore opaco: refractum, quando in super-
 ficie diuersorū mediorū aut à perpendiculari spar-
 gitur, aut ad perpendiculararem declinat, non recta
 linea excurrit, idq; tantū fit, quādo radius obliquus
 est, nam rectus etiam in diuersis medijs non discedit
 à perpendiculari. Porro ἀποδείξεις etiā Mathe-
 maticæ, quæ sunt in Aristotele, declarant, q̄ hæc
 sit eius sentētia, præsertim ubi de Halone docet. Re-
 percutitur aut radius ab omnibus corporibus leui-
 bus ut est aer, aqua, chalybs, crystallus, nitru, & si

Discrimen
 inter reflexū
 & refractū
 radium

milia. Qua de re hæc sunt uerba Aristo. ἀνακλωσ
 μὴ μὴ δὲ ὄψις ἀπὸ πάντων φαίνεται τῶν
 δειῶν, τῶν δὲ δὲ καὶ ἀπὸ καὶ ὕδωρ. Verū
 ne nimis longus sim, una tantū similitudine breuiter
 Aristotelis sententiam declarabo. Sicut stellæ, aut
 nubes in speculo, aut aqua cernuntur per repercus-
 sionem uisus, id quod etiam alicubi docet Aristote-
 les, non per reflexionem radiorum, qui iaciuntur à
 corporibus, ita fit in halone, iride, & similib. φάσ-
 μασι. Quia uero simul quoq; reuerberantur radij
 solis & aliorum corporum luminosorum, & in ui-
 cinum opacum incidunt ab aliquo leui, siue sit opa-
 cum, siue trās lucens, ut aqua, aut speculo, ideo factū
 esse puto, ut arbitrarentur pleriq; postea Aristote-
 lem sensisse per reflexionem radiorum solis iridem
 effici, non per reflexionem radiorum uisus à re leui
 ad corpus lucidum. Quæ tamen est, ut arbitror, ue-
 ra Aristotelis sententia, & ante me à paucis hoc
 tempore animaduersa. Et non impediunt me dispu-
tationes eius de uisu, cum alibi aliter de eodē scri-
bat, hoc est Platonice, & ut hic significat hunc sen-
sum fieri, non recipiendo in organum, sed emitten-
do, prout materie, quæ tractabatur, conueniebat
fortasse aut per quandam libertatē suam, quam pos-
tea secuti sunt Academici, ut uult in quodam loco
M. Cicero, nisi fallor. Colores Iridis sunt tres, Ru-

Aristotelis
 sententia simi-
 litudine expli-
 cata.

M 2 tilus

Colores iridis
tres .

Vnde sit color
in iride diversi-
tas . mixta
Aristotelem .

tilus, uiridis, & cœruleus. Rutilus, quem Seneca flammeum appellat, est in extrema circumferentia, qui φοίνιξ, & πῦρ λέγεται græce dicitur, utroq; nomine factus à fructu, aut à surculo palmæ, sicut à Græco sunt deflexa Phœnicei, & punicei uocabula. Cœruleus intimam circumferentiam tenet græce ἀλουργός uocatur à maris colore, ut opinor, & glaucus. In medio uiridis existit, is apud Græcos à porro nomen habet, & dicitur πρᾶσινοσ. Hanc diuersitatem colorū Aristoteles ex inæquali firmitate aspectus esse dicit, quæ fit, aut quia nubes non æqualiter densa est, aut quia uisus longius procurrit. Vbi nubes est densior, & aspersa minutissimis guttis, ibi fortiter refringitur uisus, ideoq; phœniceus fit color. Lucidum enim uisum per atrum, aut in atro, phœniceum apparet. Testantur hoc Sol, & Luna quorum color est in ortu, & occasu puniceus. sæpe etiam alijs temporibus diei, id quod fit propter densos uapores, qui inter nostrum uisum, & corpus stellæ interpositi sunt. Idem in igne factus ex uiridibus lignis cernitur. Ibi enim flamma est rutila, aut punicea propter fumos admixtos, cum per sese flamma sit alba. Reliqui duo colores fiunt secundum proportionem, id est, prout subinde minus densa est nubes uersus intimam circumferentiam, uisus debilius refringitur. Refringitur autem debilius

debilius à nube rara, quàm à nube densa, facit ad hoc
 pariter, aut plus etiam distantia nubis. Si enim longe
 distet, uisus hebetatur prius, quàm perueniat ad nus-
 bem. Contra fit, quando in propinquo est. Idq; in
 omnibus rebus accidit, ut quo uicinius aspiciuntur,
 eo clarius cernantur, quo remotius, eò obscurius.
 Eadem ratio est in radijs rectis, & in refractis. Il-
 lustrior enim res apparet per radios rectos uisa, si
 cetera sint paria, quàm si per radios reflexos cernatur.
 Ut omnia in speculis, & aquis, ac similibus
 corporibus obscuriora uidentur, quàm extra spe-
 cula, aut aquas. Atq; ideo lumen solis in Iride non
 ita clarum est, ut per se est, & uarios colores facit
 propter diuersam densitatem, & positum nubis. Seneca statuit
 Seneca statuit quinque in Iride colores, & uult re-
 liquos extremorum esse mixturam. Quare autem
 non totus Sol ibi representetur, causam dicit esse
 Aristoteles, quòd guttulae in nube sint minutissimae,
 & diuidi nequeant, nec possit in eis singulis aliud,
 quàm color Solis, aut alicuius alterius lucidi corpo-
 ris oppositi exprimi, & postea per continentiam
 facta in eis magnitudine, quæ cerni possit, similiter
 colorem tantum cerni. Hæc omnia clare ostendunt,
 arcum coelestem fieri secundum Aristotelis doctrinam
 nam per reflexionem radiorum uisus ad solem à nube
 opposita, quæ cepit in pluuiam mutari, & minutiss-

Seneca statuit
 quinque colores
 in iride

simarum guttularum plena est, alibi tamē quāmi ali-
 bi minus. Ita ut Iris sit lumen Solis uisum in tali
 nube tanquam in speculo. Similitudines, quæ osten-
 dunt tale aliquid naturaliter in nube subhumida
 confici posse, ex ipso Aristotele & alijs scriptoris-
 bus petendæ sunt. Cernitur etiam nonnunquam fla-
 uus color inter phœniceum & uiridem, is fit ex
 collatione istorum duorum colorum iuxta se. Phœ-
 niceus enim positus ad uiridem flauus apparet, te-
 ste etiam Aristotele. Est autem illa uarietas quæ fit
 ex alijs atq; alijs coloribus positis iuxta se inexpli-
 cabilis. De qua re sic ille dicit: ἐν γὰρ τοῖς ὑ-
 φάσμασι, καὶ ποικίλμασι ἀμύθητον
 διαφέρει τῆ φαντασίᾳ ἄλλα τῶ αὐτῶ ἄλλα τι-
 θέμενα ἐνία ἡμετέρων. Cernitur nonnunquā
 alia Iris amplior, & hanc circundans. Eius colo-
 res sunt obscuriores, quāmi primæ illius & interio-
 ris. Præterea situs eorum est contrarius, ita ut
 phœniceus introrsum spectet, cœruleus extror-
 sum. Viridis non mutatur. Et utriusq; rei causa est
 eadem, quæ in arcu est respectu luminis Solis. Si-
 cut enim in interiore arcu reflectitur uisus in So-
 lem, & propterea lumen & colores apparent de-
 biliores, ita fit in exteriori arcu, & ita in hoc, ut
 in illo colorum differentiam efficit inæqualis nubis
 distantia, & densitas, ut Aristoteles docet. Alij
 putant,

Quare aliquā
 do duplex iris
 similis appare-
 nt

putant, quòd secunda Iris imago primæ Iridis sit,
 & satis probabiliter. Quanquam nihil prohibet
 ueram esse Philosophi sententiam, cum in specu-
 lo aut in aqua Solis etiam altera imago minor, &
 obscurior, ut res bene congruat, uideatur. Eadem
 prorsus est ratio Iridis, quam Luna interdum no-
 ctu efficit. Nisi quòd rarior sit, & colores habeat
 obtusiores, cum quia nox est, tum quia lux in Luna
 est, quàm Solis lumen debilius. Quod addit Pontanus
 Iridem à luna tantum, quando plena est fieri,
 apud Aristotelem etiam est.

Iris à
 Luna noctu
 eadem ratione
 generatur. q̄
 a Sole inter
 diem

EXPOSIT. CAP. XXXIII.

Cur Iris sit arcuata.

Aucis admodum uersiculis in principio huius
 Pius capitis, & una tantum ratione Pontanus
 docet Iridem arcus figuram habere, nec
 unquam totum in ea circulum effici. Reliqua omnia
 in finem usq; aut in cognatis quibusdã rebus, aut in
 alienis prorsus ab Iridis tractatione, cõsumit. Dicit
 enim de secunda Luna, quæ prope ueram lunam nõ
 nunquã apparet, & fit ex refractione uisus à nube
 uicina, leui, humida, & æquabiliter densa in corpus
 primæ seu ueræ lunæ, non aliter atque corpus ali-
 quod in speculo cernitur, qua similitudine etiam uti-

M 4 tur Po

tur Poëta. Aristoteles hoc de sole tantum scribit, & uocat illam imaginem solis $\omega\alpha\rho\eta\lambda\iota\omicron\upsilon$, quòd iuxta solem fiat, $\eta\lambda\iota\omicron\varsigma$ enim Græcè sol est, $\omega\alpha\rho\alpha$ iuxta, unde composita est ista dictio. Par autem utriq; ratio est. Et de luna est annotandum hoc in secundo libro Plinij. Postea de Halone etiam docet, quæ est seu corona quædam, seu circulus circundans solem aut lunam, & atrum uel puniceum colorem habens. Id quod fit per refractionem uisus à uapore circundante stellam eodem prorsus modo, quo paulo antè est dictum Iridem generari. Cum enim corpus lune aut solis sit album, quando cernitur in atro, puniceum aut atrum etiam ferè, si ualde sit densus uapor, apparet. Quod autem dicit Pontanus, luna magis, luna hamatis &c. significat ad lunam crebrius fieri coronam illam, quàm ad solem, idq; ideo, quòd debiliores sint lune radij, quàm solis. Sumpta est hæc ratio ex Aristotele, qui dicit condensationem æris, id est, uaporem, seu nubem citius à sole dissolui, quòd sit quàm luna calidior. Est hoc quoq; apud Aristotelem, quod hic addidit Pontanus de prognosticis à talibus uaporibus ductis, quòd, cum paulatim emarcescat uapor serenitas fiat, si dissipetur uentos oriri. Et addit utriusq; prædictionis causas; Huius dicit causam esse, quòd tantum à flatu fiat dispersio uaporum, tamen si ad nos nondum descenderint.

Ad lunã crebrius
coronam habentem
Fieri quàm ad
Solem.

rint. Cuius rei iudicium sit, quòd ex ea parte uentus
 accedat, ubi præcipua dissipatio facta sit. idem Pon-
 tanus etiam monet: Illius uero, quòd non sit adhuc
 separatim calidum ab humido & frigido in uapo-
 re, idq; fieri propter imbecillitatem frigidi & hu-
 midum ad calidum. Aristoteles addit tertium prognos-
 ticum, si nihil mutetur de uapore, pluuiam signifi-
 cari. Præterea subindicat etiã hic Poëta, q; aliquan-
 do simul, dum fit Halo, etiam ipsa stella alieno colo-
 re tingatur, id quod eadem ratione fit, qua circulus
 coloratur. Nihil enim refert, siue per atrum cerna-
 tur album, siue in atro, sicut antea dictum est. Atq;
 hæc pars de Halone & prognosticis cognata est
 primæ parti. Sequentia signa tempestatum prorsus
 nihil cum titulo capitis, aut ualde parum cognatio-
 nis habent. Vnum enim ex eis est à stellis cadentibus
 acceptum eodem modo, quo proximum de uapori-
 bus: Alterum à frigore, quod cum obstruat terræ
 meatus, prohibet exhalationes fieri, ex quibus om-
 nis tempestas gignitur. De hac re supra etiã aliquoties
 dictum est: Tertium à nebulis est ductum. Significa-
 tur enim ex eo loco uentos uenturos esse, ubi ele-
 uantur nebulae. Dicitur ibi etiam de caussa efficien-
 te nebulæ, qui est sol, & quòd in aere congrega-
 te in uentos tandem commutentur, quorum impe-
 tum ceu quosdam effectus similitudine Eridani flu-

uij describit. Est autem Eridanus fluuius Galliae Togatae seu cisalpinæ, Græco nomine ita appellatus, quem Latini Padum uocant. Cuius longa descriptio est apud Plinium in tertio libro. Hæc sunt ex superioribus capitibus ferè omnia repetita, nec, ut dixi, propriè ad hunc locum pertinebant. Nunc redeo ad primam partem, de qua pauca addam. Pontanus dicit arcus figuram habere Iridem, nec unquam in circulum coire, propterea, quòd ex opposita parte solis fiat, id est, aut in oriente, quando sol in occidente est, aut in occidente, cum sol in oriente uersatur, nonnunquam etiam ad Septentrionem, circa Meridianum circulum sole uersante, id quod tantum in hyeme fieri Aristoteles ostendit. Hæc ratio sumpta est à contrario situ, quem habet Iris ad Halonem, qui est circulus apparens circa solem, lunam, aut alias clariores stellas. Quia enim Halo, cum propè & circa solem fiat, circularem figuram habet ut plurimum, consentaneum est Iridem, cum procul à sole & ex contraria parte solis fiat, nunquam habere integrum circulum. Et nasci hæc differentia uidetur ex ratione polorum seu centrorum in sole, & illis figuris ad nostrum aspectum. Centrum enim in utraque figura cum stellæ centro & oculo intuentis recta linea coniungitur. Cum uero Halo sit inter oculum uidentis & stellam, utriusque centrum est
 supra

supra orizontem, atque ideo totus circulus Halo-
 nis uidetur, si nubes hoc non impediat. In Iride cum
 secus accidat, & nunquam centrum eius supra ori-
 zontem sit, necesse est nunquam totum arcum cerni.
 Oculus enim aspicientis est inter corpus solis et Iri-
 dem. Conspici autem arcus dimidius potest, quando
 sol in orizonte uersatur. Deinde quanto altius su-
 pra orizontem est eleuatus, tanto magis infra ori-
 zontem dimidius arcus depressus est, posito eo,
 quod supra est dictum, in eadem linea recta esse cen-
 tra solis & Iridis cum aspectu nostro. Atq; hæc in pi-
 cturis facile est uidere. Ista uidetur mihi esse sum-
 ma istorum omnium, quæ sunt apud Aristotelem
 subtilissimè & satis prolixè demonstrata. Porro
 in signum foederis post diluuiū à Deo Iridem consti-
 tutam esse humano generi, scriptum est in Genesis
 capite nono. Atque ideo uerisimile est Deum in
 ista imagine multa uoluisse efficere, quæ minus in-
 tellectus humanus posset assequi, quam in alijs af-
 fectionibus, & minus casu fieri Iridem, quam ul-
 las alias res similes. Tametsi non nego per natu-
 ram effici arcum, tanquam per instrumentum. Hic
 non possum mihi temperare, quin de tota re paulò
 quædam diligentius explicem, & ostendam causas,
 cur magis Aristotelem quam alios in hac re pro-
 bem. Et principio quidem quòd Aristoteles ita sen-
 serit,

ferit, ut est antea declaratum, hæc eius definitio Iridis docet: ἴρις μὲν ὄντι ἐμφασίς ἡλίου τμήματ' ἢ σελήνης ἐν νέφει νοτιεῶν, καὶ κοίλῳ, καὶ συνεχῆ πρὸς φαντασίαν, ὡς ἐν κατόπτρῳ θεωρεῖ μὲν κατὰ κύκλῳ περιφέρουσα. Quæ enim in speculo cernuntur, per uisus reflexionem cernuntur, non luminis rerum, quæ cernuntur, cum illæ magna ex parte sint opacæ. Albertus magnus duas nubes facit, ex quarum altera lumen Solis repercutiatur, in alteram uerò incidat, ac imaginem illam, seu uisum, Græci ἐμφασίην appellant, efficiat, quem uidetur Pontanus magis sequi in hoc loco, quàm alios, cum dicit: Haud aliter leui in nube &c. Sed ita nubes excipiens res percussos radios uerè coloraretur, non esset tantum ἐμφασίς quam uult esse Philosophus in Iride, Halone, & uirgis. Verùm adscribamus eius uerba de hac re, quæ extant in libello ad Alexandrum: συλλήβδην δὲ τῶν ἐν ἀέρι φαντασμάτων τὰ μὲν ἐστὶ κατ' ἐμφασίην, τὰ δὲ κατ' ὑπόστασιν, κατ' ἐμφασίην μὲν ἴριδες, ῥαβδοί, καὶ τὰ τοιαῦτα, κατ' ὑπόστασιν δὲ σέλατε, καὶ δίαττοντες, καὶ κομήται, καὶ τὰ τῶν τοις παραπλήσια. Propius quidem accessit Albertus ad Aristotelis sententiam, & propterea melius sentit de Iride quàm alij, quòd absurdum uideatur di

tur dicere & sentire Solis lumen, aut radios repercuti in uisum propter has caussas, quòd lumen Solis alioqui repercussum coleret corpus, in quod incidit. Nunc autem in nulla parte faciei nostræ, aut aliarum partium corporis, nec in alio corpore in propinquo constituto tale quiddam apparet, quod certè fieret. si radij refringerentur, sicut fit cum ex aqua, aut uitro, aut simili corpore in densum aliud corpus reijcitur. Quanquam enim in omnibus corporibus leuibus, hoc est nullam asperitatem habentibus, duplex fit refractio respectu corporis lucidi, altera ipsius est luminis in quæcunq; corpora uicina densa & posita, quò incidit lumen repercussum, altera uisus ad corpus lucidum, cum obscurorum corporum una tantum sit uisus ad corpora talia, sic tamen ut lumen accedat, quod, ut docent Philosophi, tanquam præsentiam quandam aut uitam (ἐνέργεια) uocant Græci) addat coloribus & rebus cernendis, est tamen uerisimilius hanc fieri in Iride, quàm illam, quæ imbecilla est in nube, & propter longinquitatem, & quia non est perfectum speculum nubes, sed innumera, & minutissima, quod etiam facit, ut non distinctum lumen uideatur, sed confusum, ut est dictum prius, & ut fieret, si uera speculata parua circumponi possent maioribus speculis, ut aliquando circumponuntur multa longè mino

gè mino

gèminora eo, quòd est in medio positum. Deinde cernitur etiam quodanmodo ac perobscure in tota nube illa refractione luminis præter Iridis colores. Cæterum, quod ipsi dicunt, illustrari totam nubem, & alios de repercussis in aliam partem axis, quæ est linea transiens à sole per oculum aspicientis in centrum arcus, illos tantum, qui refringantur in ea parte nubis, ubi est Iris, in oculum peruenire, nihil admodum nos impedit. Nam similia quædam possunt etiam de reflexione uisus dici, quòd uisus de tota nube illuminata comuni illa luce tamen, hoc est, ut cerni possit, reflectatur sic, ut tantum illi eius radij, qui in eam partem nubis incidunt, ubi formatur Iris, recurrant in solem, reliquis repulsis in aliam partem aëris, nullas tamen res interim uidentibus propterea, quòd & spaciū sit longum, & nullum lucidum in aëre aut cælo corpus, quale sol est, occurrat. Sed clamitabunt nonnulli, me nimium uelle sapere, sophistam dicent. Utinam uero male esset sophistis. Mihi certe nunquam fuit animus dicere aut docere cuiusquam odio, quod non aut uerum aut uerisimile uisum esset, multò minus hoc feci. Porro qui putant in Aristotele demonstrari, quod ipsi demonstrant, cur interior pars nubis obscura uideatur, non leuiter decipiuntur. Philosophus enim hoc præcipuè docet in suis ἐπιπέδει, quare nunquā plus,

plus, quàm dimidium arcus appareat. Scire autem,
 quid faciat, ne plus de nube illustretur, uidetur mi-
 hi unū de difficilimis esse, quæ de hoc meteorō quæ-
 ri possunt, ne dicam inexplicabile, nisi, quod iam di-
 ctum est, amplectemur, aut quòd non possit uideri
 sol in centro arcus, cum ferè semper infra finitorem
 circulum sit, ut radius rectus in se repercussus re-
 deat, ut sit in speculo sic posito ad uisum & corpus,
 quod uidetur, quodq; in ambitu illo siue arcu, non
 tam sol, quàm solis lumen sparsum per aërem, &
 totum coelum uideatur, sicut uidemus in speculis, &
 crystallis integrum solis corpus, & præterea uas-
 gum quoddam lumen & confusum in extremitati-
 bus eorum. Sed nihil affirmo, tantum diuino, &
 præbeo materiam ingeniosioribus hæc diligentius
 inquirendi & explicandi. De colorum etiam uar-
 rietate quid me turbet, non fortasse nullum fuerit
 operæ precium annotare. Aristotelis sententia su-
 præ est exposita, ubi tamen hoc non est additum,
 quomodo consentiant, quæ tradit ille in tertio li-
 bro Meteororum, de inæquali densitate & distan-
 tia nubium. Videtur enim extrema circumferentia
 remotior esse, & reliquæ duæ uiciniores, quemad-
 modum fieri dicit in exteriori Iride, ubi sunt co-
 lores transpositi. Non est quidem in hoc loco id
 explicatum à philosopho, sed referri potest res
 ad deo

ad definitionem Iridis, quae supracitata est ex libello ad Menandrum. Vbi dicitur, nubem esse cauam. In istiusmodi autem nubis interiore superficie, quod longius uidetur abesse à centro, nobis est propinquius, & contra, remotius est nobis, quod uidetur ad centrum propius accedere. Idem ostendit exemplum, quod est apud Senecam ex Pario Artemidoro de cauo speculo. Quanquam Aristoteles non tam, quod instituit, ex diuersitate interuallorum exponit, quare colores uarij sint, quam ex colorum uarietate, interuallorum diuersitatem. Est etiam hoc obiter indicandum, à nemine, quod sciam, recte uersum esse hunc locum: διπλὴ δὲ ἢ ἀμυροῦ τέρτα τοῖς χρώμασι ἢ περιεχόμενα. Nam διπλὴ non est nominatiuus, sed datiuus modi, aut mensurae pro aduerbio positus in foeminino genere, sicut est apud Graecos, ut in his ἡ, τῆ, & similibus, nec significatur magnitudo arcuum, sed multitudo luminis, aut colorum. Hoc autem in ratione colorum uehementer mouet me, quod in eodem arcu semper easdem circumferentias tenent ijdem colores, nec mutantur inter se, nisi cū puniceus uidetur flauescere nonnihil, euanescente iam, aut extenuata nube, sed hoc non facit ad distantiam, nec flauus color est unus de praecipuis, & quanquam intensiores fiunt & remissiores pro nubis densitate, non tamen tres
illi prin

illi principales inter se mutant loca. Id quod certe futurum esset aliquando, si tantum haberet in eare momēti nubis inæqualis densitas. Nulla enim ratio haberi potest ne quidem probabilis, & ex natura, quare semper pars nubis, in qua efficitur extrema circumferentia interioris arcus, & intima exterioris densissima sit, ac ideo plurimum de uisu in eas incidat & refringatur, contrarium fieri in huius extrema, & illius intima, In medijs utrinq; median esse densitatem, nisi concavam unà semper nubem esse oporteat, aut tumidiores alias partes habere, alias submissiores. Quod sentiunt aliqui apud Senecam, & hunc imitati recentiores quoq;. Et utuntur nonnulli exemplo crystalli, cuius partes eodem modo aliæ sunt alijs altiores, & exprimunt oppositæ soli colores arcus cœlestis. Sed hic simul hoc etiam statuendū est, nunquam fieri ullum ibi colorem, nisi nubes ita sit (Aristoteli quidem) concava, reliquis autem inæqualiter eleuatarū, & depressarum partium, quod est absurdissimum ideo, quod in speculo, & crystallo cernatur imago tamen aliqua luminis, cuiuscunq; sit formæ. Hæc ferè facere mihi uidentur, quamobrem dubitari possit de usitatissimis sententijs, quæ extant doctorum hominum de tride. Ac ego quidem, si fas est ulli contra ueteres tantos uiros aliquid dicere, nedum mihi, re sepe, & multū cogitata,

N

tata,

tata uersataq; in uarias partes, puto uehementer esse probabile, quòd fiat Iris, aut quia in profundam nubem incidant radij mutati in ualde propinqua nobis nebula & densato aëre, aut in tali nebula fieri omnino arcum, sicut fit inter nostrum aspectum & solem Halo, sic, ut nihil sit Iris, quàm Halo remotior à sole, atq; ob hanc caussam esse arcum tam magnum. Quia uero tam magnus, & ita positus, ut Halo, quod pertinet ad centrum, id est, ut idem habeat centrum cum sole & aspicientis oculo, necesse est nunquam uideri plus de eo, quàm dimidiam portionem. Et hoc sanè præcipuè docet utraque Aristotelis ἀπόδειξις. Quòd autem ita sol proijciat lumen per corpora pellucida, ἡ ἀφ᾽ αὐτῶν Ἰσχυρῶν ἡμετέριον ἄνθρωποι καὶ ζῴων, Græci uocant, ut sunt aqua, uitrum, crystallus, exhalationes, & similia: declarat hoc satis, q; istiusmodi uarietas colorum per fenestram aliquando in parietem aut mensam aut aliud corpus densum, & nequidem lucidum incidit. Hoc etiam obseruauit in paruis foraminibus tegularum & tabularum, ad interiorem partem, id est, uiciniorum corpori, in quod lumen incidit, fumo ascendente aut obuersante. Quòd autem spaciū comprehensum intra arcum, coloratum non est, non tam lumen solis facit, & nebula, quàm uisus. Parum enim habet momenti, si
omni

omnino tamen aliquid habet, ea differentia, quæ est
 inter distantiam à sole eius uaporis, qui uidetur no-
 bis illustratus, & eam, quæ uidetur obscura, & ali-
 quis à nobis in longitudinem, id est, ad alterutrum
 solis latus uel mille passus tantum constitutus, uidet
 longè aliam partem nubis illuminatam uel in Iri-
 de, uel in Halone, si tam multum sit uaporum ta-
 lium, & tam latè sparsorum, in aere, quam nos ui-
 demus, & differentia loci respectu solis nullius est
 momenti: Magni autem est, respectu uaporis, qui
 longissimè abest à sole, & prope terram uersatur:
 Ita, ut tota res sit *φάντασμα κατ' ἐμφασιν*,
 ut Aristoteles dicit aptissimè, & uel hoc monstrat,
 in Halone præsertim, non uere colorari nubem.
 Sicut enim aliæ nubes reuera longius alijs à nobis
 absunt, ita uidentur tantum magna ex parte abesse
 à sole, & quæ propinquissimæ nobis sunt, respectu
 solis tamen clariores sunt illis, quæ remotius ab-
 sunt, & quo absunt remotius, hoc uidentur obscu-
 riores. Id quod clarum cœlum quoque probat, aut
 aëris potius serenitas. Plus enim lucis uidetur nobis
 in aëre puro Occidentali esse post occasum solis,
 quàm in Orientali, æquè aut magis etiam puro,
 & contra in Orientali, quàm Occidentali sub or-
 tum solis, non quòd respectu solis alia pars aeris

plus luminis habeat, quàm alia, sed quòd uisus noster
ita uariet. Hæc ferè habui quæ nunc disputarem de
Iride, & quidem satis prolixè, non studio repres-
hendendi alios, & mea defendendi, sed ut & alijs
ingeniosioribus plura, & certiora de hac re scri-
bendi præberem occasionem, & ipse me in re tanta
uelut in omnes partes uersarem exercendarum co-
gitationum, & Styli gratia. Quanquam uellem eti-
am dixisse me quæ sunt res ipsa. Quod si non est
factum, propius tamen ad rem accessi, quàm antea
fui, siquidem uerum est, quod ille dicit: ὅτι δὲ τοῖς
εὐποροῦσαι βυλομύοις τῶν ἄγγυον τὸ διαπο-
ροῦσαι καλῶς. Porro ne quid omittam sciens, ad-
dendum est hoc puerile, quod Iris dicta sit, quasi
ἴρις, ut Seruius exponit. Est enim poetica uox
ἴρις, & in prosa plerunq; apud Græcos τὸζου ap-
pellatur. Fingitur autem nuncia deorum à poetis,
& quidem ut Seruius addit, non mittitur, nisi ad
res contentiosas, aut, ut ipse loquitur, ad disturba-
tionem, nunquam ad conciliationem, sicut Mer-
curius, Tametsi alioqui talis appellatio conuenit
nuncio, cui loqui, & aliquando contendere maxime
conuenit. Vocatur eadem à poeta Taumätias ἄπὸ
τῶν θαύμασος hoc est, admirationem propter il-
lam uere admirabilem figuram. Et quia semel con-
stitui bene lōgus esse in hoc meteorolo tractando, locū
etiam

etiã adscribam ex quadam epistola Basilij Magni, ubi cõparat ille facundissimus, & uenerandæ cuiusdam uir doctrinæ. S. Trinitatem cum hoc triplci colore arcus illius cœlestis, non modo quia uehementer apposita est illa similitudo, seu, ut ipse uocat, ὅπως δὲ ὑμᾶς καὶ σκιαὶ ἀληθείας, ac rem pulchre depingit, crasse tamen, ut fieri debet, in hac re præsertim, quæ & inexplicabilis est & nullo humano intellectu comprehensibilis, uerum etiam quòd descriptionem effectiõnis huius arcus integram continet, ac nusquam extat alioqui uersa hæc epistola, quod ego sciam. Sic autem dicit Basilius: Vnde igitur diuersitatem, & cognationem ex his, quæ sensibus percipimus, æstimari dicimus? Si uidisti uerno tempore splendorem arcus in nube. Illum arcum autem dico, qui uulgo nominatur Iris. Et hunc fieri dicunt harum rerum periti, quando humor quispiã in aere suspensus fuerit, coeunte humido, & denso, quod iam in nubem uerti cepit, in pluuiam impetu uentorum. Sic autem effici dicunt. postquam radius solis in densam, & obscuram nubem incurrerit ex obliquo, ac peculiarem hunc circulum deinde alicui nubi recta impresserit, tanquam flexura, & reditus luminis fit in se ipsum, splendore ad eundem locum recurrente ab humido, & lucido. Siquidem hæc est natura flammeis luminibus, ut, si cui leui inciderint,

in se ipsa refringantur. Vt autē circularis hæc figura sit in humido, & leui expressa per radium, necesse est propter figuram solis, quæ est circularis, Et aer uicinus nubi propter radium relucentem ita circumpingitur. Splendor autem & continuus est in se, & diuisus. Cum enim existat multicolor, & specie uaria, miscetur obscure in se uarijs tincturæ coloribus, ac eripit ex oculis nostris paulatim uelut deceptis commissuram diuersorum colorum inter se, ut non cognosci queat cœrulei, & flammei locus medius, qui clare iungat, & discernat colores, uel flammei, & punicei, uel flauī. Splendores enim omnium eodem modo cernuntur, & clare lucent, & iuncturæ inter se puncta subtrahentes ac effugiunt certa iudicia, ne possit inueniri, quousq; porrigatur flāmeum, aut quod instar Smaragdi lucet, & unde incipiat. Nequaquam tale est amplius, quale in pleno lumine cernitur. Quemadmodum itaq; in similitudine, & manifeste colores discernimus, & sensu non possumus comprehendere separationem eorum, ita uelim statuas, posse fieri, ut de rebus diuinis æstimetur, quod quidem proprietates personarum, uelut flos quidam ex illis, qui apparent in Iride, in unoquoq; eorum, qui creduntur in sancta trinitate fulgeat, nec ullam esse ipsorū inter se differentiam secundum naturæ proprietatem, sed in
 comuni

comunitate substantiæ discriminis proprietates in
 unoquoque relucere. Nā & in exēplo substantia præ
 bēs multicolorē illā lucē, erat una, quæ per solis ra
 dios reflectitur, flos autē, qui apparet uariius est. Ac
 docet nos hæc ratio, per creaturā, ne uanā aliquam
 opinionē cōcipiamus de doctrina differētes, ubi per
 ducti in aliquē locū difficilē uariē nos uersamus ad
 cōcilianda quæ dicuntur. Sicut enim in ijs quæ oculis
 deprehenduntur, melior est ad docendū experientia
 quàm causa, ita in altis dogmatis melior est fides, quàm ra
 tiocinationū cōprehensio. Hactenus Basilius, in
 cuius descriptione obseruāde sunt appellationes co
 lorū, diuersæ ab aliorū appellationib. præcipuē quæ
 eū colorē, quē fere omnes alij uiridē appellant, ipse
 flammineū uocat, ut potē, quæ in ignis minus fumosi co
 lore cernatur etiā nescio quid uiride. Vocat eū colo
 rem etiā τὸ σμαραγδίζου, ubi clarē quid uelit si
 gnificat, & uelut πρυγαυγὲς exponit. Est et hoc
 sciendū, uulgatos libros quib. nos utimur, ualde esse
 deprauatos. Ideoque & in hac disputatione oportuit
 me unū aut alterū locū emendare. Præterea cū hac
 descriptione Iridis Basiliij, pulchrē cōuenit Ouid. si
 militudo, quæ est in Transfor. & citatur apud Sene
 cam. Itaque libet eā adscribere: Qualis ab imbre
 solet percussis solibus arcus Inficere ingenti longē
 curuamine cœlū, In quo diuersi niteant cum mille
 colores,

Transitus ipsa tamen spectantia lumina fallit.
 Vsq; adeo quod tangit, idem est, tamen ultima dis-
 stant.

EXPOSIT. CAP. XXXV.

De Cometis.

X aëris affectionibus ijs, quæ sapientes ho-
 mines ualde exercuerunt, Cometa etiam est.
 Ideoq; de eare uariæ opiniones apud uete-
 res philosophos fuerunt. Alij putauerunt Come-
 tam Planetarum coniunctionem esse, alij peculiari-
 rem quandam errantium stellarum ex ea fecerunt,
 quæ quia nunquam longè discedant à Sole, ut Mer-
 curio accidit, & Veneri, sed Mercurio magis, raro
 eam etiam conspici. Nonnulli parum admodum ua-
 riantes à secundis, existimauerunt illam stellam cri-
 nitam uideri, quod uisus ab ea humectata, & in cer-
 tis locis constituta refringatur ad Solem procul in
 alio loco uersantem. Has opiniones confutat Aristo-
 teles in primo lib. Meteorolog. & docet contra Co-
 metam generari ex uaporibus calidis, siccis, eleua-
 tis ad supremam aëris regionem. Incidere autem in
 talem densitatem uaporum ex superiorum corpo-
 rum motu principium igneum, quod nec maius iusto
 nec minus sit, hoc est, accendi uapores ita collectos
 in ma

in magnam molem à motu Sphærarum cœlestium,
 ita ut nec citò conflagrent, nec perpetuò ardeant,
 affluentibus etiam alijs uaporibus identidem ex ter-
 ra. Deinde fieri Cometam ea figura, quæ fuerit ante
 accensionem exhalationis, quomodo alias ignitas
 affectiones fieri suprà diximus. Si ubiq; sit æqualis
 exhalatio accensa Cometam propriè, si extensa in
 longum Pogoniam appellari. Plinius & alij pleris-
 que de comis hoc deorsum à principio sparsis intel-
 ligunt, sed malè, aut certè non secundum Aristote-
 telem. Facit enim tantum duas species Aristoteles,
 æqualem, hoc est, quæ in omnes partes habet cri-
 nem sparsum æqualiter, ut coronam constituat, &
 inæqualem, id est, quæ comam in unam tantum par-
 tem habet extensam. Sunt autem hæ uariæ, de qui-
 bus uide Plinium cap. 25. secundi libri. Verba Ari-
 stotelis sunt in. 1. Meteorolog. ὅπως ἂν τὸ ἀνοε-
 θυμιώμενον τύχοι ἐχηματισμένον. ἔαν
 μὲν γὰρ πάντη ὁμοίως, κομήτας, ἔαν δὲ
 ἐπὶ μῆκος, καλεῖται πωγωνίας. Et hoc est,
 quod Seneca de Epigene scribit: Duo, inquit Epi-
 genes, Cometarum genera sunt, Alij ardorem un-
 diq; effundunt, nec locum mutant, Alij in unam
 partem ignem uagum in modum comæ porrigunt,
 & stellas non prætermeant. Diximus de loco, in quo
 gignitur Cometa, diximus etiam de caussa materia

li, quæ est exhalatio, item de causa efficiente ex aliqua parte. Non enim satis esset eleuari uapores, & collocari in aliquo loco aeris, nisi accenderentur, id quod fit à motu corporum superiorum. Nunc reliqua addemus breuiter, & deinde œconomiam capitis etiam, & summam ostendemus. Causa efficiens principalis sunt calidæ stellæ, quæ educunt exhalationes ex terra, & in supremam regionem aeris attrahunt. In primis autem hoc facere Martem, & Mercurium Astrologi dicunt propter caliditatem, & siccitatem eorum planetarum. Hoc partim observationibus notatum est, partim effectibus qui plerumque sunt tales, ut non nisi à calidis, & siccis causis possint esse. Sunt autem effectus cometarum æstus, & bella, & quæ ex ijs nascuntur, Sic enim docet alicubi Ptolomeus. Ex æstu nascuntur graues & periculosi morbi in humanis corporibus, cum externo calore, & squalore, tum exsiccantur, tum inflammantur. Nascuntur inde etiam multa alia mala in plantis, arboribus, herbis, & segetibus, quæ mala pariat bellum nemo non uidere potest. Ceterum quod æstum efficiant comete, facile est iudicare, cum tam ingens multitudo, & uis exhalationum in aere ardeat per sex integros menses aliquando, ut Seneca testatur. Non enim magnitudo ex nostro uisu, à quo longissime abest illud incendium

cendium, iudicanda est. De bello eadem ferè est ratio. Accensis enim humoribus corporum, facile ad iram homines prouocantur, facile ad rixas & contentiones irritantur. Vnde postea bella & similia mala consueuerunt. Causa finalis cometae est ipsa figura eius. Quæ tamen non est uniusmodi. Nunc enim trabis habet formam, nunc litui, nunc dolij, nunc cornuta est, nunc æqualis & obtusior, nunc oblonga & acutior. Sed de his Astrologi, & Plinius consulendi sunt. Finalis causa cū effectus sunt, tuminae & terrores quos hominibus incutiūt. Motus cometarū aut alienus est ipsis, & est ab oriente ad occidentē. Rapiūt enim secū uicinū aërē superiores orbes suo motu, qui est citatissimus ab ortu in occasum: aut est eis proprius, ut cū nō in eodē loco aeris cōsistunt, sed aut in oriū discedūt, aut in Septentrionem aut meridiē, & iā recto cursu, iā obliquo, aliàs tardius, aut uelocius, & omnino uariè mouētur. Eū motū Aristo. dicit esse à stellis. Nā uel attrahūt ad se cometas stellæ, aut secū rapiūt, quæ etiā aliō, q̄ in occasum ex totius coeli motu uehūtur. Fieri etiam hoc potest pro multitudine & paucitate uaporū, itē ex alijs atq; alijs aspectibus planetarū inter se. Nōnunq̄ stant uelut fixæ in coelo, nec in aliā partē mūdi ferūtur. Quas res subtilius explicare Astrologorū est.

Variā signa effectūū colligūt, tū à cauda cometae, tū à motu

motu, deinde à colore etiam, & magnitudine. Item à
 duodecim domibus cœlestibus, in quas Astrologi
 totum cœlū partiti sunt. Quorum pleraq; Ptolome-
 us hac sententia complexus est. Cometæ quorum
 intercapedo est undecim signorū à Sole, si apparue-
 rint in cardinalibus, Regni alicuius Rex, aut ex-
 principibus regni aliquis morietur. Sin in loco suc-
 cedente, bene se habebunt, quæ thesauri eius sunt,
 suum tamen gubernatorem mutabit. Quòd si in loco
 declinante, morbi, ac repentinæ mortes erunt. At
 si ab occasu mouentur ad ortum, externus hostis
 regiones incursabit, Sin non mouentur, prouincialis
 hostis erit. Hæc uerba clara sunt, & facile intelli-
 possunt ab homine mediocriter uersato in Astro-
 logica disciplina. De cauda alij hoc scribunt, quod
 sit tanquam gnomon quidam, seu index, ut, in quam
 partem mundi uergat, eius partis regionibus mine-
 tur. Sic de coloribus, & magnitudine etiam docent,
 magis cruentos effectus significari, quando sit sub-
 rufus & flammeus cometa, mitiora mala portendi,
 quando ablicans, aut pallida sit, deinde magna
 mala à magnis, parua à paruis cometis indicari.
 Quod autem istiusmodi magna mala, ut sunt interia-
 tus Imperatorum, Regum, insignium principum,
 seditiones, bellatum externa, tum intestina, pesti-
 lentia, fames, difficultas annonæ, mutationes impe-
 riorum

riorum & similes calamitates, tum pariant Cometae, tum portendant, Poetae etiam testantur, ut cum Virgilius describit civiles motus, qui secuti sunt mortem Iulij Caesaris, sic dicit:

Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsere cometæ.

Lucanus etiam uocat crinem timendi syderis, & terris mutantem regna cometem. In summa nihil boni significant hæc incendia. Id quod Seneca etiam sentit cum dicit cometam totum annum insequens tem suspectum facere. Porrò plerunq; gignuntur cometæ quando ☿, aut ♃ potens fuerit in signo, in quo fuit eclipsis Solis uel Lunæ. Sicut anno ab hoc quarto accidit, in quo Cometa uisus est, cum præcedenti anno .1530. duæ eclipses fuissent, una Solis altera Lunæ, & utranq; ☿ gubernauisset. Quem admodum scribunt talium rerum periti, & qui istum cometam diligenter obseruauerunt. Visi etiã sunt cometæ sequentibus duobus annis. Hæc uolui addere, ut uiderent adolescentes aliquo modo, quid uellet sibi Pontanus, cum inquit: Tu uerò, quod decernit Mauortius ignis. Ac ne parum fidei mihi habeant, uerba Ptolomei subiiciam, quæ sunt in secundo libro τετρα. σωτ. τηρητέου δὲ ἐπι κατὰς σωμασάμνας ἢ τοι τὸς ἐκλειπτικὰς καίρες, ἢ καὶ ὅτε δὴ ποτὲ κομήτων ἐπιφανέ-

φανέ-

φανείας πρὸς τὰς καθόλου περιβάσεις, οἷον
 τὴν καλὴ μύωμ δ' οκίδωμ, ἢ σαλπύγγωμ, ἢ
 πίδωμ, ἢ τὴν τοιῶν, ὡς ἀποτελεσματικὰς
 μὲν φύσιν τῶν ἐπὶ τῷ ὄ, καὶ τῶν τῷ ὄ
 ἰδιωμάτῃ πολέμων τε, καὶ καυσῶνων, καὶ
 κινητικῶν κατασημάτων, καὶ τῶν τῷ τοιῶν
 ἐπισυμβαίνοντων. Porro quòd ad capitis di-
 spositionem, et summam attinet, sciendum est, quòd
 in principio de effectibus & signis cometarum di-
 eatur tum generaliter, tum specialiter. Unde autem
 duci consueverint signa antea dictum est. Secundo
 de causis primarijs talium effectuum, seu causis ef-
 ficientibus cometam, quæ sunt ὄ, & ὄ dicit. Ter-
 tio de causa materiali. Quarto de uario motu eo-
 rum docet. Postremo addit exemplum quoddam cū
 suis effectibus bene longum & Poeticè dilatatum.
 In quo plus quàm dimidium capitis consumit. Iste
 cometa ab eodem autore descriptus est in commen-
 tarijs, quæ extant ab eo ædita in centum sententias
 Ptolomei. Ibi quoq; sunt explicatæ res gestæ, qua-
 rum hic fit mentio, præter eam, quæ ad Istrum, id
 est, Danubium significatur gestæ. Vicit autem in eo
 loco sub idem tempus, anno post natalem Christi
 1475. Machometum Turcarum Imp. grauißima
 pugna & singulari fœlicitate, aut potius præsentī
 auxilio Dei Stephanus Palatinus Moldaniæ, pau-
 loq;

loq; post ipse Machometus per fraudem & proditi-
 tionem cepit Caffam insignem ciuitatem in ijs locis.
 Porro de Cometis hoc etiam, ut est consuetum, ita
 non tantum creditur à uulgo, sed etiam à doctis scri-
 bitur, quod non cernantur interdium, ac propterea
 querunt, quomodo sit ortum crinitum sydus, quod
 uisum est per aliquot dies in ludis Augusti Cæsar-
 ris, ut Seneca, Plinius & Suetonius annotauerunt,
 hora undecima diei. Pontanus suspicatur diem in ea
 historia pro toto spacio lucis & tenebrarum debe-
 re accipi, sic, ut ortus cometæ in principium no-
 ctis inciderit. Alij, qui uolunt subtiliores mathema-
 tici esse, referunt hoc ad ortuum suorum discrimi-
 na, putantq; illa quidem hora esse ortum, non
 tamen conspectum, quod aliud sit oriri, aliud con-
 spici, quasi uerò hæc subtilitas in historijs obseruari
 soleat, ac non cernantur alia similia nonnunquam
 meteora interdium. Vidi ipse in medijs diebus aliquã
 do stellã aere partim sereno, partim nubilo, quæ res
 mihi multum facere ad hoc uidetur. Sic etiam Hen-
 rici primi temporibus, nisi fallor, scribunt fuisse cri-
 nitam stellam in die, ne addam, quod omnes, quot-
 quot meminerint huius cometæ, indicauerint si-
 mul tempus tam exacte, hoc est, horam, quod non
 fit alioqui sepe in illis autoribus, ut uideantur uo-
 luisse peculiare quiddam, & rarum demonstrare.

Sole

Solet etiam de hoc Plinij loco disputari, sed cometes nunquam in occasura parte cœli est, cum Ptolomeus doceat in occidenti quoq; accendi hoc genus ignium. Ego simpliciter puto hunc unum esse de erroribus Plinij, & sicut ipse in quodam loco scribit, neminem omnibus horis sapere, ita hoc ei accidisse humanitus. Nō enim est leuius peccatū, hæc uerba Aristot. ἅπαντες οἱ κατ' ἑμᾶς ὠμυδροὶ ἀνευ δύσεως ἠφανίσθησαν ita interpretari, ut uerbum ἠφανίσθησαν, quod finis est, ad principium accommodes, & ἀνευ δύσεως de loco sine motu accipias, cum potius motum respectu loci significet, quàm uel omnino dissentire ab Aristotele, uel hoc in scripto eius uon animaduertisse. Quid quod paulo antè Aristoteles dicit, magnum cometam, qui sub tempus Achaici terræmotus & inundationis apparuit, ex occasu æquinoctiali prodijisse? Ne hoc quidem est ab eo aut intellectum, aut lectum? & insuper addidit uersionem ita ineptam, ne dicam stultam? Sed ut ut est, dignares non est, propter quam uadimonium deseratur, quod aiunt, et ego ingenuè, quod mihi uisum est, uolui annotare. Postremo, quia, ut suprà quoq; est dictum, plena est hæc disputatio caliginum, nec Aristoteles mihi suis rationibus satisfacit, malo sequi sententiam Senecæ, qui putat cometam peculiarem stellam esse, aut Ioachimum

Cas

Camerarium, qui uidetur per omnia cum Seneca
 sentire, nisi quòd illam stellam non putat perpe-
 tuam esse in cœlo, sed diuinitus terris ostendi ad si-
 gnificandum triste aliquid hominibus, atq; ita pro-
 pius ad diuinam potentiam rem totam applicat. Sed
 adscribam partem de sententia Senecæ, ut uideri
 possit aliquo modo, cur tantoperè illa nobis arris-
 deat. Ego, inquit ille, nostris non assentio. Non enim
 existimo cometam subitaneum ignem, sed inter æter-
 na opera naturæ. Primum quæcunq; aër creat, bre-
 uia sunt. Nascuntur enim in re fugaci & mutabili.
 Quomodo potest enim in aere aliquid diu perma-
 nere, cum ipse aër nunquam idem maneat? Fluit sem-
 per, & breuis illi quies est. Inter exiguum momen-
 tum in alium, quàm in quo fuerat, statum uertitur.
 Nunc pluuius, nunc serenus, nunc inter utrumque
 uariis, nubesq; illi familiarissimæ sunt, in quas coit,
 & ex quibus soluitur, modo congregantur, modo
 digeruntur, nunquam immotæ iacent. Fieri non pos-
 test, ut ignis certus in corpore uago, sedeat, & ita
 pertinaciter hæreat, quàm quæ natura, quæ nun-
 quam excuterentur, aptauit. Deinde, si alimento
 suo hæreret, semper descenderet. Eo enim crassior
 aër est, quò terris propinquior, nunquam cometes
 in inum usq; demittitur, neque appropinquat solo,
 etiam nunc. Ignis autem it, quò natura illum sua du-
 cit, id

eit, id est, fursum, aut quò eum trahit materia, cui
 adhaesit, & quam depascitur. Nullis ignibus ordi-
 narijs & coelesibus iter flexum est. Syderis pro-
 prium est ducere orbem. Atqui hoc Cometae an alij
 fecerint, nescio, duo nostra etate fecerunt. Deinde
 omne, quod caussa temporalis accendit, cito inter-
 cidit. Sic faces ardent, dum transeunt, sic fulmina
 in unum ualent ictum, sic, quae transuersae dicun-
 tur stelle, cadentes praeteruolant & secant aera.
 Nullis ignibus, nisi in suo, mora est, illis dico diuis-
 nis, quos habet mundus aeternos, quia partes eius
 sunt & opera. Hec Seneca & multò plura in se-
 ptimo libro Naturalium questionum, quae planè
 sunt eiusmodi, ut legi debeant ab homine literato.
 Mihi certe magna pars eorum, quae ipse contra ue-
 teres colligit, in mentem uenerunt, ac me in dubitas-
 tionem coniecerunt antè, quàm Senecam legissem,
 fueruntq; in caussa ex magna parte, ut eius dispu-
 tationem perlegerem, & perlectam fortasse postea
 comprobarem.

Expoa.

De uia Lactea.

Ractum istum candidum, quem Pontanus
T hic uiam lacteam uocat, Aristoteles γαλαξίας
 λαι tantum, id est, lac, recentiores etiam
 Galaxiam appellant. Apud omnes autem ea colore
 lactis nomen habet, aut potius à forma lactis effu-
 si, uel etiam pultis, quæ cocta est ex lacte. Significat
 enim istiusmodi quiddam apud Græcos γαλαξίας
 Suida γαλαξίας habet nominatiuū pro isto circulo,
 & sic eum aliter, quàm alij describit: γαλαξίας
 δ' ἐν ὄρανῳ φῶς, ὅπερ ἐστὶν ἀντανάκλασις
 φωτὸς ἡλιακοῦ, μὴ κατὰ λαμπρότητα
 τῶν ἀστέρων. Cæterum Poeta in hoc capite docet
 de caussa eius uie dupliciter. Primum physicè, dein
 de fabulose & poeticè. Physicè docet, cum dicit eam
 effici ex uaporibus depulsis à sole & alijs planetis
 ex Zodiaco, & collectis in illum locum, in quo cer-
 nitur, & ex stellarum, quæ ibi multæ sint, impedito
 & retuso lumine. Eadem ferè est Aristotelis sen-
 tentia, nisi quòd Aristoteles putat istos uapores à
 stellis accensos ardere, non aliter, quàm cometæ so-
 leant accendi et ardere, atq; eandem prorsus ratio-
 nem esse huius uie in toto cœlo, aut apud multas stel-
 las, quæ sit cometæ apud unā aliquam. Ideo autē in

uno semper loco eam conspici, quòd stelle non mo-
 ueantur, quibus adheret. Fabulosè docet de hoc tra-
 ctu Poeta, cum fingit Iouem uictis Gigantibus si-
 gnasse eum locum, & tanquam monimentum eius
 uictoriæ constituisse ad duo mundi latera, cum bene-
 ficio solis accepto iterum lumine, & ab actis uapo-
 ribus, quos terra ad offundendam caliginem Ioui &
 alijs dijs, adeoq; impediendos eos, & iuuandos Gi-
 gantes filios suos miserat, illam uictoriam conse-
 quutus esset. Quo figmento idem significat, quod in
 prima illa Philosophica ratione dixerat. Estq; iste
 locus tantum quædã amplificatio & exornatio Poe-
 tica. In fine dicit de obscuritate & incertitudine
 causarum tum huius meteoris, tum plerarumq; etiam
 aliarum similium rerum naturalium κατ' ἀνδρα-
 ποφωσεν. Id quod facit, quod nos sæpe monuimus
 in superioribus capitibus, meteora magna ex parte
 probabiles tantum causas habere, demonstrationes
 aut nullas, aut paucas admodum habere. Et est hor-
 rum uersuum, Nam plura subesse uidentur, ad fi-
 nem usque sententia, multa sunt, quæ uideri possunt
 esse & non esse efficientia huius candoris in lacteo
 circulo & in Cancro. Et hoc intelligi potest ex uer-
 bis Senecæ paulo antè citatis de Cometarum natu-
 ra. Quidam ex recentioribus paulò aliter de hac
 uia docuerunt, nempe, quòd multa & conferta par-
 ue ste-
 ue ste-
 ue ste-

uae stellae posita sint, quarum tantum lumen confusum
 utcunque cernatur, cum propter paruitatem
 & magnam distantiam seorsim non possint cerni. Ad
 eam opinionem alludit Pötanus in textu. Quae sanè
 meo iudicio ualde uerisimilis est, & magis rationi
 consentanea, quàm illa prior, nisi, quod diximus de
 Cometa, uolumus existimare, unum quoddam lumen
 & continens, ac uarium, flexuosum, ac uelut unam
 obscuram stellam esse hoc cingulum, quod uehemen-
 ter mihi placet. Postremo, ut hoc etiam addam, hu-
 ius uiae talis est situs in caelo. Penè in ortu aestiuo
 non procul ab hœdis incipit, & serpit obliquè in cae-
 lo per capita nostra, & desinit in occasum Hiber-
 num hoc tempore, id est, in principio Octobris, cir-
 ca horam octauam in principio noctis, magis tamen
 ad Meridiem spectat finis eius, quàm ad Occiden-
 tem, & principium magis uersus Septentrionem de-
 clinat, quàm uersus ortum. Vnde etiam nostros ho-
 mines ei nomen fecisse puto: uocant enim Germani
 hunc tractum in quibusdã locis, sancti Iacobi uiam.
 Propterea, quòd cum hoc terrestri & uera uia illa
 coelestis in eandem mundi plagam propemodum ten-
 dat ex eodem principio, nempe ab ortu aestiuo ad
 occasum Hybernum. Quod nõ inerudite cogitatum
 est à nostris hominibus non omnino ingenio caren-
 tibus. Et hæc est crassa & puerilis descriptio huius
 O 3 circuli

circuli, & ad idtempus accomodata, quo & clarissi-
 ma est, & à multis uidetur. Est enim circulus ma-
 gnus, & ambit totam terram. Mathematici metiti-
 situm eius circuli scribunt uersus Septentrionem
 secare eum lineam eclipticam Nonæ sphaeræ à 18.
 gradu II ad 2. gradum ♄ , uersus meridiem uero
 ab 8. gradu ♄ ad 13 grad. eiusdem signi, Et quia ibi,
 ut manifeste est cernere in clara nocte, in duos ramos
 spargitur, à 24 gradu ♄ ad 2. gradum ♄ eandem
 lineam ab eodem diuidi tradunt. Appellatur etiam
 à Germanis uia regionis, id est communis, uel pub-
 lica. Id etiam fit percomode. Est enim iste tractus
 maxime insignis in toto coelo, & tanquam regia
 uia coeli. Quare etiam Ouidius fabulatur hanc iter
 esse deis ad magni tecta Tonantis, Regalemq; do-
 mum. Præterea horum uersuum: Nebulas in sidere
 Cancri &c. puto hanc esse sententiam, ut comparet
 inter se eam partem Galaxiæ, quæ est in alijs locis
 maxime extra Zodiacum, & eam, quæ est in Cancro,
 aut prope cancerum, & cum supra dixerit a Sole
 & planetis uaporem depelli à zodiaco ad latera,
 sicut etiam Arist: docet, tanquam diuersas esse, &
 uarias causas candoris in istis locis sentiat. Nam si
 uapores propter uicinitatem solis, & planetarum
 non possunt consistere in Zodiaco, uidentur etiam
 in Cancro non posse consistere, cū cancer etiam sit
 in Zo

in Zodiaco. Et uidetur hoc ex Aristotele collectura esse, qui dicit magnam partem lactis, ut ipse loquitur, extra signiferum constitutum esse. Audiamus & Plinium, qui de hac uia sic scribit lib. 18. Cap. 29. Est præterea in cælo, qui uocatur lacteus circulus, etiam uisu facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo sata cuncta lactescunt, duorum siderum obseruatione, Aquilæ in Septentrionali parte, & in austrina canicula, cuius mentionem suo loco fecimus. Ipse circulus fertur per Sagittarium, & geminos, solis centrum infra æquionctialem circulum secans, commissuras eorum obtinente hinc aquila, illic canicula. Ideo effectus utriusq; ad omnes frugiferas pertinent terras. Quoniam in his tantum locis solis terræq; centra congruunt. Igitur horum siderum diebus, si purus, atq; mitis aer genitalem illum, lacteumq; succum transmiserit in terras, læta adulescunt sata. Si luna, qua dictum est ratione, roscidum frigus asperserit, admixta amaritudo, ut in lacte, puerperium necat.

○ 4 Expo

EXPOSIT. CAP. XXXVII.

De fontibus, & fluminibus.

Fontes, & flumina fiunt ex aere qui continetur in cauernis terræ, & condensatur in guttas à frigore prorsus eadem ratione, & modo, qua ratione, & quo modo supra terram in media aeris regione, quæ frigida est, pluuia efficitur. Ita docet Aristoteles in primo lib. meteorol. & probat hoc suis quibusdam rationibus tum à pari, tum ab experientia sumptis, confutata prius aliorum quorundam opinione, sicut solet facere, qui putauerunt non nasci quotidie aquam illam, sed in terræ cavitatibus contineri, alibi copiosiore, alibi pauciore, eamque colligi ex aqua pluuiali. Fuerunt etiam, qui aliter de generatione huius aquæ sentirent, sed aliorum omnium opiniones explosæ sunt, & approbata unius Aristotelis sententia est, retentaque comuni ferè consensu à recentioribus, inter quos Pontanus etiam est. Tractat autem hic eam materiã hoc ordine Poeta. Primo dicit qua de re uelit sub finem huius operis scribere, obiter ibi aspersis duobus locis Exordij, docilitate, & Attentione. Deinde generationem huius aquæ describit. Complexus est autem duas causas, materialem, quæ est aër, seu uapor, & efficientem, quæ est frigus circumstantis, & cogens

cogens uaporem. In fine adiecit similitudinem, qua declarat ex aere condensato aquam fieri. Qua de re satis à nobis supra dictum est, cum de pluuia, & rore docuimus, paulo pluribus similitudinibus adhibitis. Copiose disputat Seneca de fontibus, & fluminibus, & partim Aristotelis sententiam sequitur, partim addit ea, quibus significat terram cum permutari inuicem cum aqua, tum continere uarios humores, ut etiam spiritus, instar humani corporis, illaq; iam effundere, iam recipere. Sed ponamus huc ipsius uerba: Placet natura, inquit, regi terram, & quidem ad nostrorum corporum exemplar, in quibus & uenae sunt, et arteriae. Illae sanguinis, haec spiritus receptacula. In terra quoq; sunt alia itinera, per quae aqua & alia, per quae spiritus currit, ideoq; ad similitudinem illam humanorum corporum natura formauit, ut maiores quoq; nostri aquarum appellauerint iter uenas. Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est, sed multa genera humoris, alia necessarij, alia corrupti, ac paulo pinguioris. In capite cerebrum, in ossibus medullae, musculi, saluaeq; & lachrymae, & quiddam additum articulis per quod citius flectantur ex lubrico, sic in terra quoq; sunt humoris genera complura. Quaedam quae mature durentur, hinc est omnis metallorum humus, ex quibus aurum, argentumq; petit

EXPOSITIO

auaritia, & quæ in lapidem ex liquore uertuntur.
 In locis terra humorq; liquefcit, ficut bitumen, &
 cetera huic fimilia. Hæc eft cauffa aquarum fecun-
 dum legem nature, uoluntatemq; nascentium. Cæ-
 terum ut in noftris corporibus, ita in illa fepe hu-
 mores uicia concipiunt, aut ictus aut quaffatio ali-
 qua, aut loci fenium, aut frigus, aut æftus corrupe-
 re naturam, aut sulphuratio contraxit humorem,
 qui modo diuturnus eft, modo breuis. Ergo ut in cor-
 poribus noftris fanguis cum percuffa uena eft, tan-
 diu manat, donec omnis effluxit, aut donec uenæ
 fiffura fubfedit, atq; intercludit, uel aliqua alia cau-
 fa retrò dedit fanguinem, ita in terra folutis ac par-
 tefactis uenis, riuus aut flumen effunditur.

EXPOSIT. CAP. XXXVIII.

Magna flumina è montibus de-
 fluere.

Vod in hoc capite à Pontano fcribitur ma-
 gna ex parte eft apud Aristotelem in fine li-
 bri. i. Meteorolog. ubi funt ex multis hæc
 eius quoq; uerba: *Ὅτι καὶ τὰ ῥεύματα τῶν πο-
 τᾶμων ἐκ τῶν ὄρων φαίνεσθαι ῥέοντα, καὶ πλε-
 σοι, καὶ μέγιστοι ποταμοὶ ῥέουσιν ἐκ τῶν μεγ-
 ῶν ὄρων.* Ac probat hoc eo, q; in aqueductibus,
 ὕδρα

ὁ δὲ γὰρ ὡς ἴασις ipse uocat, fieri solet. Cū enim aliō
 deriuant aquas, congregant eas prius in loco humis-
 liore, aut aliqua fossa confluentes ex altioribus lo-
 cis. Hæc enim est eius loci sententia, quæ consistit in
 uerbo σὺν ἄξει, cuius uim interpretes serè non
 animaduertunt aut expresserunt, cum ad deri-
 uationem hoc retulerunt, non ad collectionem aqua-
 rum, quæ fit ante deriuationem. Pontanus quæ-
 dam addit, quando dicit illam aquam ita in monte
 collectam ex uapore augeri humiditate, quæ in ter-
 ra undecunq; est, & colliuatione niuium, item ex
 nebulis, quæ multæ solent esse in montibus, & si quæ
 sunt similia. Constat autem terram nunquam ita
 aridam esse, quin aliquid intus humoris contineat
 etiam ex pluuia, rore, pruina, & id genus alijs re-
 bus. Seneca utitur hoc argumento, non effici flumi-
 na, & fontes ex pluuiali aqua, ut nonnulli puta-
 uerunt, quòd quidam fontes in summo montis cacu-
 mine redundant, cum pluuialis aqua decurrat con-
 tra, quàm faciat illorum fontium aqua.

Expo

EXPOSIT. CAP. XXXIX.

Terram esse cauernosam.

Vòd terra sit cauernosa in principio huius
 Q capitis dicitur, idq; absoluitur quatuor uer-
 sicularibus. Sequentia omnia in cognatis quibus-
 dam rebus consumuntur, & aut in ijs, quæ ex ca-
 uernis exeunt, aut in ijs quæ in cauernas recipiun-
 tur. Exeunt autem ex cauernis uenti, sicuti osten-
 sum est cum tractaretur de uentis, exeunt etiam
 fontes & flumina, id quod paulò antè indicatum
 est, & hic tanquam repetitum. In cauernas autem
 intrant, & absorbentur nonnunquam flumina aut
 fontes, ut est Nilus, Alpheus, Lycus, & multi alij,
 de quibus cum in alijs locis scribit Plinius, tum in
 secundo libro, ubi de mirabilibus aquarum docet,
 & Seneca in. 3. natural. quæsti. Videtur idem ex
 aliqua parte accidere Danubio in eo horribili uor-
 tice, qui est supra Viennam Austriæ ad occidentem.
 Tarentum autem ideo uocari Herculeum à Poeta
 arbitror, quòd in ijs locis ex Hispania rediens Her-
 cules diuersatus sit, unde etiam Ouidius Crotonens
 uicinam ciuitatem appellat urbem Herculei ho-
 spitis. Non enim ab Hercule condita est Croto, sed
 à Lacedæmonijs, ut scripsit Ephorus teste Strabo-
 ne in sexto libro, & Ouidius uocat Tarentum La-
 cedemo-

cedemonium. Scribitur ab eodem authore, quòd in Tarentina terra celebre templum Herculis fuerit, & in eo conuentum Græcorum illius tractus celebrari aliquando solitum fuisse. Item ex eaciuitate imaginem Herculis ex ære à Lysippo factam Romam in Capitolium translata. Solinus etiam dicit quòd edificatum sit ab Heraclidis Tarentum, ita ut meritò ab Hercule nomen habeat.

EXPOSIT. CAP. XL.

De fonte Cornu.

Væ cautes sit Cornu, & fons ex ea destilans, non puto esse apud ueteres scriptores. Sicut nec Præcutinorum montium, in quibus hæret hoc saxum Cornu appellatum meminisse aliquem ex ueteribus puto. Ego sanè de ea nihil memini me legere. Susplicari tamen facile est hunc locum non procul à Neapoli esse, & nomina ista fontis, cautis, & montium esse recentia. Quem admodum ipse de caute dicit. Indigenæ uocitant Cornu, & in suis alijs Poematis talia multa usurpat. Nisi quis uelit hic intelligere montes uicinos agro Prætutiano, cuius Plinius mentionem facit paululum commutata uoce. Præter coniecturas nihil habeo, cur hoc dissimulem. Ita autem describit hunc

hunc fontem, ut primò situm indicet, deinde genera-
tionem eius, postremò addit conclusionem quandam
generalem. Ideo fontes & flumina perennia esse,
quod aer, unde generantur, sit perpetuus. Porro
istiusmodi fontes, quorum aqua guttatim ex rupibus
decidit, in quibusdam etiam alijs locis est cernere.
Et uocantur inde Germanis Tropfsprunnen, id est,
fontes stillantes.

EXPOSIT. CAP. XLI.

De Fontibus fabulose.

Oeta in hoc capite suauiter ludit, cum fingit
Nymphas etiam fluminibus & fontibus
aquam suppeditare, & tanquam iuuare
causas illas naturales eorum. Est autem hic locus
admodum copiose tractatus per quendam distribu-
tionem. Varia enim officia, uaria actiones, & mo-
tus, uarij gestus tribuuntur Nymphis, tum in augen-
da aqua, tum in exercendis ludis, ut in saltando, canen-
do, natando. Atque hæc distributio est generalis:
specialior est ea, in qua tanquam diuidit inter Nym-
phas natantes diuersos illos gestus. Ex hac parte al-
liam amplificationem in fine ducit, ubi fabulatur al-
liquando Satyrum aliquem inspicientem ita luden-
tes Nymphas amore accendi, et uariè affici, id quod
fit in

fit in amantibus, atque tandem post multos conatus,
 & cruciatus frustrari eum sua spe. Quo in loco non
 ineleganter amantium ineptam stultitiam & misera-
 riam expressit. Id genus descriptionum, quod est in
 hoc capite & plerisque alijs precedentibus non so-
 lum condunt seueritatem harum rerum, ac tedium
 lectuonis leuant, sed arguunt etiam ingenium auto-
 ris. Fabulas enim excogitare, & aptè rebus institu-
 tis accommodere, ut Pontanus facit, non minorem
 in Poeta commendationem habet, quam res ipsas re-
 sè exponere. Et hoc unum esse de precipuis existi-
 mo, quæ hunc Poetam ueteribus æquare uideantur.

EXPOSIT. CAP. XLII.

Aquas naturaliter esse sine colore
 & sapore.

Hilosophi tradunt per se aquam esse clari-
 ram, perspicuam, sine sapore et sine odore.
 Affici autem istis accidentibus, & uelut tin-
 gi ex terra, per quam fluit. Id hoc loco primùm do-
 cet Pontanus etiam, & deinde addit aliquid de ter-
 re parte, in qua plurima est aqua per collatione ter-
 re & aeris, quod alter aquam pariat, altera uero
 metalla. In Septentrionalibus autem regionibus plu-
 rimum aquæ & nasci & inde fluere, quod ibi calor
 Solis

Solis sit exiguus, qui uapores solet consumere, ex quibus aqua gignitur. Aristoteles ideo dicit inde fluere multam aquam, quòd illæ regiones sint altissimæ. Is etiam dat colorem aquæ, sicut alijs elementis, ac ita scribit in lib de colore: ἀπλᾶ τῶν χρωμάτων ὅσα τοῖς στοιχείοις σιωποῦνται. Ἰσθμῶν πυρὶ, καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι, καὶ γῆ. ἀπὸ μὲν γὰρ καὶ ὕδατος καὶ ἑαυτὰ τῆ φύσει λευκά, τὸ δὲ πῦρ, καὶ ἡλιος ζανθὰ καὶ ἡ γῆ δὲ φύσει λευκή. De sapore et odore, fere consentiunt. Inde solet æstimari salubritas et insalubritas. Et præclarè Plinius dicit, aquarum salubrium saporem, odorem uero nullum esse debere. Talis autè est maximè naturalis. Varietates saporis et odoris adscribunt terræ, per quam fluunt. Seneca tribuit hoc etiam uapori, unde facta est aqua, item corruptioni, ac eidem terræ similitudini. Sunt hæc aliorum quoq; aquarum accidentium causse, ut sunt grauitas, leuitas, calor, frigus, tepor et similia.

EXPOSIT. CAP. XLIII.

De fontibus calidis.

Fontes calidi, seu Therma, ut Græci uocant, ex incensione terræ sunt. Quod autem terra in quibusdam locis intus ardeat, exemplo Aetnæ

Aetnae montis ardentis probat hic Pontanus, & incensio terrae, tum ex alumine, aut sulphure est, tum etiam ex fulmine, ut docet Aristoteles in problematis. In Germania multi calidi fontes sunt, quorum etiam Plinius meminit in. 31. lib. Adeo autem in eis aqua feruet, ut elixari carnes & coqui ova in ea, & similes res possint. Aristoteles ad Alexandrum scribit, quod terra contineat multos, ut aquarum, ita uentorum etiam, & ignis fontes. De Baijs autem, per quas Pontanus hic omnes fontes calidos intelligit, multa passim fit mentio. Pontanus etiam peculiari poemate celebrauit haec balnea, uersus eius inter alios multos hi sunt:

Baianos habitant siuus amores,

Baiarum Veneres colunt recessum,

Baianis Charites aquis fouentur.

Sic Martialis uocat littus beatæ Veneris aureum

Baias, Et Baias superbæ blanda dona naturæ. Non

autem est unus fons, multi sunt, ac sapore & odore

uarij. Nam alij sulphur, alij alumen, alij sal, alij

nitrum, alij bitumen, alij quiddam acidum olent

aut sapiunt, adeoque, ut docet Plinius, utilissimi sunt

contra multos morbos, ut ferè sunt thermæ in Ger-

mania quoque. Nomen habent à talibus aquis, &

Thermopylae fauces in Thessalia.

P. Expo.

EXPOSIT. CAP. XLIII.

De amaris fontibus.

Hoc caput coheret cum superioribus duobus capitibus. Sicut enim calidi fontes pro natura terræ fiunt, ita amari etiam contrahunt hoc tanquam uicium ex terra adusta, per quam currunt. Sunt autem tales fontes etiam in Germania, præsertim in ducatu Wirtembergensi, et uocantur ab incolis Sauerprunnen nomine prorsus cū Latino conueniente. Item in cōfinio Bohemæ et Mysniæ. Quod autem addit Pontanus ex istiusmodi fontium aquis sal coqui et ipsam aquam sponte nonnunquam in lapides indurari, abundè est scriptum apud Plinium libro secundo et libro decimo tertio, inde petere potest, qui cupit multa de hac re legere. Testantur eadem plerique nostrates etiam fontes. Cæterum Seneca scribit in alijs etiam locis Italiæ contingere, ut, si uirga aut frons demergatur, lapis post paucos dies extrahatur propterea, quod circumfundatur corpori limus, ac allinatur paulatim, sic enim loquitur.

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit viscera, quod tactis inducit marmorarebus, inquit Ouidius in transformationibus.

Exposit

De Riuo Vena-
frano.

Oeta hic describit riuum quendam, qui ex
 P monte, cui impositum est Venafranum op-
 pidum Campaniæ, nonnunquam totus ex-
 ficcatur, nonnunquam uero cum tanto impetu pro-
 fluit, ut sit formidabilis iumentis & hominibus opus
 ruri facientibus. Talis propemodum est natura fon-
 tis Nouani, quem in Pitinate Plinius torrentem esse
 se omnibus solstitijs, bruma exsiccare scribit. Causa
 uero huius uicissitudinis in Nouano est, ut existi-
 mo, cum frigus & calor (Quando enim calor est
 in terræ antris, id quod fit in hyeme, non coguntur
 uapores. Contra fit in æstate, quo tempore frigidior
 est intus terra.) tum uero uaporum copia & penur-
 ria, uel etiam occulta quædam & latens nature
 uis. Hoc autem in alijs fontibus ideo non accidit
 fortasse, quòd terræ non est æqualis densitas. Nam
 ubi est densa terra, ibi non potest penetrare calor
 solis, ubi uero est rarior, ibi intrans calor impedit
 generationem aquæ: Deinde quòd ibi nunquam de-
 ficiunt uapores, ex quibus coactis fiunt fontes. Mutatio
 non ita potest habere simplicem & planam
 causam. Non enim fit certo & stato tempore, aut si
 P 2 si fit,

si fit, non tamen id indicatum est. Iudicari tamen de isto riuo potest utcunq; ex ijs, quæ iam de Nouano dicta sunt. Atq; hæc in principio capitis paucis admodum uersiculis tractantur, in reliquis usq; ad finem de naturæ uicibus dicit per quandam digressionem. Et est locus communis, siue Thesis quædam. Similis est disputatio apud Ouidiū in .15. transformationum, sed longe uberior, tractata insigni expositione. Nam identidem inculcat idem, & eo, quod efficit hanc mutationem, & ijs, quæ sentiunt eam.

EXPOSIT. CAP. XLVII.

De fonte Ammonis.

E hoc fonte idem scribit Plinius in .2. libro. **D** Ouid. in ultimo transforma. paulo aliter eum describit. Inquit enim: medio tua corniger Ammon unda die gelida est, ortuq; obituq; calefcit. Causam huius uicissitudinis Pōtanus in textu ponit. Nempe quod, ut sæpe iam diximus, interdium terra intus friget, noctu calet κατ' ἀντιπερίσσεια. Quod autem in præcedente capite dixi calorem penetrantem in terram exsiccare uapores, ne fieri possit aqua, cum his nihil pugnat. Neq; enim calor pariter magnus est ubiq; neq; uapores æque multi, deinde non eadem est omnium terrarum natura.

Alie

Alie enim alijs humidiores, alie alijs sicciores sunt.
 Deinde potest etiam aqua deriuari aliunde, atq; ita
 in alio loco iam calefacto reddi calida. Talium rerū
 obseruatio qualemcumq; cognitionem istiusmodi uar-
 rietatum suppeditat. Firmam enim, & certam sup-
 peditare non potest. Et recte à Plinio istæ aquarum
 mutationes, & diuersi effectus, iam miracula, iam
 mirabilia uocantur. Seneca quoq; sentit latentem
 earum causam esse, ac eas comparat cum illis re-
 cursibus febrium quas $\pi\epsilon\gamma\iota\omicron\delta\prime\sigma$ Græci uocant,
 & cum alijs nature uicibus, cum inquit: Sed quare
 fontes senis horis pleni, senis sicci sunt? Superua-
 cū est nominare singula flumina, quæ certis men-
 sibus magna, certis angusta sunt, & occasione singu-
 lis querere, cum possim eandem causam singulis
 reddere. Quemadmodū quartana ad horam uenit,
 quemadmodū podagra ad tempus respondet, quem-
 admodum purgatio, si nihil obstitit, statū diem ser-
 uat, quemadmodum præsto est ad mensem suū par-
 ius, Sic aquæ interualla habent, quibus se retrahāt,
 quibus redeant. Quædam autem interualla, quia
 minora sunt, & ideo notabilia, quædam maiora, &
 minus certa. Ecquid hoc mirum est, cum uideas or-
 dinem rerum, & naturam per cōstituta procedere?
 Hyems nunquam aberrauit æstas suo tempore inca-
 luit, autumnus, uerisq; ut solet, facta mutatio est. Tan-

solstitium, quàm æquinoctium suos dies retulit. Ha-
cenus Seneca.

EXPOSIT. CAP. XLVII.

De fluuio Trigella.

Rigella fons quidam Lucaniæ, describitur
T in hoc capite, cuius quatuor sunt partes.
 Prima est descriptio specus è quo fluit iste
 fons. Secunda continet descriptionem cuiusdam
 terræ mutationis, quæ est in eo fonte, quod in hyeme
 non habeat aquam, in æstate uerò abundet aqua.
 Præterea quomodo in isto specu aqua colligatur, et
 quòd horribilis sonitus intus audiatur. In tertia uis
 eius exponitur seu effectus. Est autem effectus hu-
 ius fontis sterilitas pecudum maiorum, & minorum.
 si ex eo biberint. Quarta pars est quædam fabu-
 losa expositio causse fontis. Fingit enim Ripeniam
 quandam nympham eius fontis ita Faunum à quo
 tum fortè amabatur, cum ei non gessisset morem,
 offendisse, ut postea euomeret iram & dolorem res-
 pulsæ in fontem, & hac tanquam pœna perpetua
 afficeret eum. Porrò quæ Nouani fontis, de quo pau-
 lò ante memini, caussa est, eadem est in hoc etiam
 fonte.

Expo

Vetustate temporum mutari fontes
& maria

E hac mutatione fontium & aquarum passim multi scriptores tractant. Aristoteles tamen omnium copiosissimè id facit, quem alij, ut in similibus plerisq; rebus, ita in hac, & merito imitati sunt. Sunt autè caussa huius mutationis præcipua terrarum aliæ atq; aliæ affectiones, aut qualitates, & tanquam sua quædam uaria ætas, ut quemadmodum animantes & plantæ iuuentutem, & senectutem habent, ita quoq; terra nunc areat, nunc sicca sit, quæ res etiam in animantibus diuersas ætates efficiunt. Id tamen est inter hæc discriminis, quod animantium & plantarum simul omnes partes mutantur, terra non tota mutatur simul, sed tantum certæ partes eius, aliæ alijs temporibus per uices quasdam. Quæ de re sunt hæc uerba Aristot. lib. 1. Meteorol. ἀρχὴ δὲ τούτων, καὶ αἰτίου, ὅτι καὶ τῆς γῆς τὰ ἐντός, ὡσαυτὰ σώματα τὰ τῶν φυτῶν καὶ ζώων ἀκμῆν ἔχει, καὶ γῆρας, πληρὲς κείνοις μὲν οὐ κατὰ μέγεθος ταῦτα συμβαίνει πάχην, ἀλλ' ἅμα πᾶν ἀκμάζει, καὶ φθίνει ἀναγκαῖον, τῆ δὲ γῆ τούτο γίνεται κατὰ μέγεθος διὰ φύσιν,

καὶ δὲ γρότητα. Plinius uidetur caussam huius uicissitudinis magis ad terræ motum referre. Quod uero attinet ad partem huius capituli, de introitu maris Mediterranei ex Oceano per columnas Herculis est apud Plinium in prologo. 3. lib. de Elice apud eundem autorem libro 2. cap. 92. Item apud Strabonem libro 8. De Aegypto apud Aristotelem lib. 1. μετρωγολ. et apud Pliniū lib. 2. cap. 85. Postremo de hac re est insignis locus in Ouid. transfor. ex cuius principio uersus aliquot citare libuit, ac hi sunt:

Vidi ego, quod fuerat quondam fertilissima tellus,
 Esse fretum, uidi factas ex æquore terras,
 Et procul à pelago conchæ iacere marinæ,
 Et uetus inuenta est in montibus anchora summis.
 Quodq; fuit campus, uallem decursus aquarum
 Fecit, & eluue mons est deductus in æquor,
 Eaq; paludoso siccis humus aret arenis,
 Quæq; sitim tulerant, stagnata paludibus hument.
 Hic fontes natura novos emisit, et illic
 Clausit, & antiquis tam multa tremoribus orbis
 Flumina profiliunt, aut exiccata residunt.
 Addam etiam illustrem de iisdem rebus locum Strabonis, qui sic ait in decimo septimo libro: Sed quoniam omnia continuò mouentur & transmutantur (aliter talia ac tanta administrari non possent) existimandum est, nec terram ita semper permanere, ut
 semper

semper tanta sit, nec quicquam sibi addatur aut adimatur, sed nec aquam, nec eandem sedem semper ab istis obtineri, præsertim cum transmutatio eius cognata sit & naturalis. Quinimo terræ multum in aquam cōuertitur, & aquæ multum in terram transmutatur. Et quemadmodum in terra hæc differentie inueniuntur, ut alia est fragilis, alia solida & petrosa & ferrea, & sic deinceps, Eodem modo in humida essentia. Nam alia est salsa, alia dulcis & potulenta, alia salubris & medicam uim habet, alia perniciosa, & frigida & calida. Quare minimè mirandum est, si quas terræ partes, quæ nunc habitantur, olim mare occupabat, & quæ nunc pelagus sunt, prius habitabantur, quemadmodum de fontibus alios deficere contingit, alios relaxari, item & flumina & lacus, sic campos par est inuicem commutari. Hactenus Strabo, ut est in uulgari uersione.

EXPOSIT. CAP. XLIX.

Situm terræ mutari, & terras ipsas
renouari

Finis est materia huius postremi capituli
A præcedentis capituli materie, & in eodem
etiam loco apud Aristotelem utraque trans-
stantur, quem legant, qui cupiunt his de rebus plu-
P s ra scia

ra scire. Ceterum tres sunt partes capituli. In prima
 dicit de re ipsa, quòd temporis longinquitate nascan-
 tur ibi terræ, ubi antè maria uel paludes fuerint,
 aut contrà maria fiant, ubi antea fuerint terræ. Se-
 cunda est amplificatio uel ὑποτύπωσις per dis-
 tributionem. Depingit enim interitum & cladem
 oppidorum, quæ nonnunquam à mari absorbentur,
 percurrens uarias res, quæ simul pereunt, ut opera
 hominum & naturæ, quæ sunt innumera, uim etiam
 naturæ ac ingeniorum hominum. Accidit hoc mul-
 tis urbibus & regionibus uetustis temporibus, ac-
 cidit idem patrum nostrorū memoria portioni Bata-
 uicæ, & nostra ætate ante paucos annos parti cuidã
 Phrisiæ. Tertia pars est conclusio totius operis, in
 qua gratulatur sibi ipse finem huius laboris, id quod
 meritò nos etiam facimus, qui non minus pro no-
 stris uiribus, & hoc interpretandi munere, sudauis-
 mus, quàm auctor ipse. Iucundi enim, ut prouerbio
 dicitur, acti labores ac uirium reparatio necessaria
 est; Nec dubito, quin boni æquiq; facturi sint meam
 operam, qualiscunque est, quicumque talium rerum
 lectioni temporis aliquid tribuendum censent. Om-
 nes autem non tantum censere hoc debent, sed etiam
 facere, tantoq; diligentius, quantò & liberalius est
 hoc etiam cognouisse, ut quæ Philosophiæ pars sit,
 quæ uel imprimis hominem adducit in maximarum
 rerum

rerum, si non exactam scientiam, inspectionem tamen qualemcunque, aut certe in admirationem tantorum Dei ac naturæ operum, & magnum lumen, uelut diem quendam in bonos authores, præsertim Poetas, mittit, redditq; tum pectus ad cogitandum & inueniendum, si quid est scribendum aut dicendum, excitatius & fecundius, tum linguam ad eloquendum, quod apud animum conceptum est, expeditiorem & dulciorem. Sed nunc, ut ex Virgilio similem Pontani conclusionem nostro operi addamus, immensum spacijs confecimus æquor,

Et iam tempus equum fumantia

soluere colla. Sic enim ui-

detur nobis de

utroq;

F I N I S.

CARMEN

AD INVITANDOS AUDI-

tores propositum à Vito Amerba-
chio.

Quid faciat largos terris sitientibus imbres.

Rore quid, ablato lumine, spargat agros.

Quid faciat mollemq; niuem, duramq; pruina.

Quas habeat causas grandinis ira trucis.

Fulminis & quæ sint causæ, quæ causæ comatæ

Syderis, igniuomæ flamma sit unde facis,

Vnde sit ambustus, qui pendet in aëre, torris,

Stuppaq; cum capræis, horridus unde Draco.

Quid, quòd si cœlum non scindit, scindere multis

Creditur, & uulgus diratimere iubet.

Quid stellas moueat magnum per inane uolantes,

Si rectè stellas dicimus esse tamen.

Et quæ præterea cernuntur in aere formæ

Lucentes flammis quomodocunq; suis.

Quid faciat uarijs tingatq; coloribus arcum.

Clarius hoc mundus non meteoron habet.

Vnde tonet cœlum, quid tantæ pondera terræ

Concutiat, nulli forte mouenda deo.

Quid moueat uentos spaciosi murmura cœli,

Non uno cœli murmura nata loco.

Que

Quæ uis emittat uiuos tellure liquores,
Aut iterum condat matris in antra suæ.
Vnde sit & salsugo mari, cum nullus in undis
Naturæ iussu debeat esse sapor.
Suauius, aut melius non ullus tradidit ullo
Tempore, Pontani quàm pia musa canit.
Quis putet hæc adeo potuisse nitescere uersu,
Quæ uix non iunctus dicere sermo potest?
Dotibus immensis ergo Pontane fuisti
Præditus, ingenio magnus, & ore potens.
Qua celebrem te uoce? quibus te laudibus ornem?
Digne uir & uita, sydereaq; domo?
Quinetiam quædam, naturæ legibus ipsis
Quæ pugnant, uersu liberiore tonat.
Hunc ego cras pueri uobis exponere librum
Ordiam, inceptum perficiamq; meum.
Si modo mite meis numen conatibus adsit,
Detq; mihi uires, ingeniumq; Deus.
Quod fore, spes animo non est data parua pusillo,
Consequiturq; Dei, qui bene sperat opem.
In me ne possit studium uè fides uè requiri
Perficiam studio, perficiamq; fide.
Cetera promittant quibus est sapientia maior,
Angusti quàm quæ pectoris esse potest.

FINIS

ARGENTORATI APVD

CRATONEM MYLIVM

MENSE SEPT.

ANNO

M. D. XXXIX.

FINIS

11. 06.

Qc 83

ULB Halle 3
004 983 955

m.c.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
 Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8

Farbkarte #13 **B.I.G.**

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
[Blue patch]	[Cyan patch]	[Green patch]	[Yellow patch]	[Red patch]	[Magenta patch]	[White patch]	[3/Color patch]	[Black patch]

I
 IO
 N

W
 elus
 oy
 oi
 r
 r
 wyo
 luc
 wo
 luc
 r
 r

ena